8817

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక



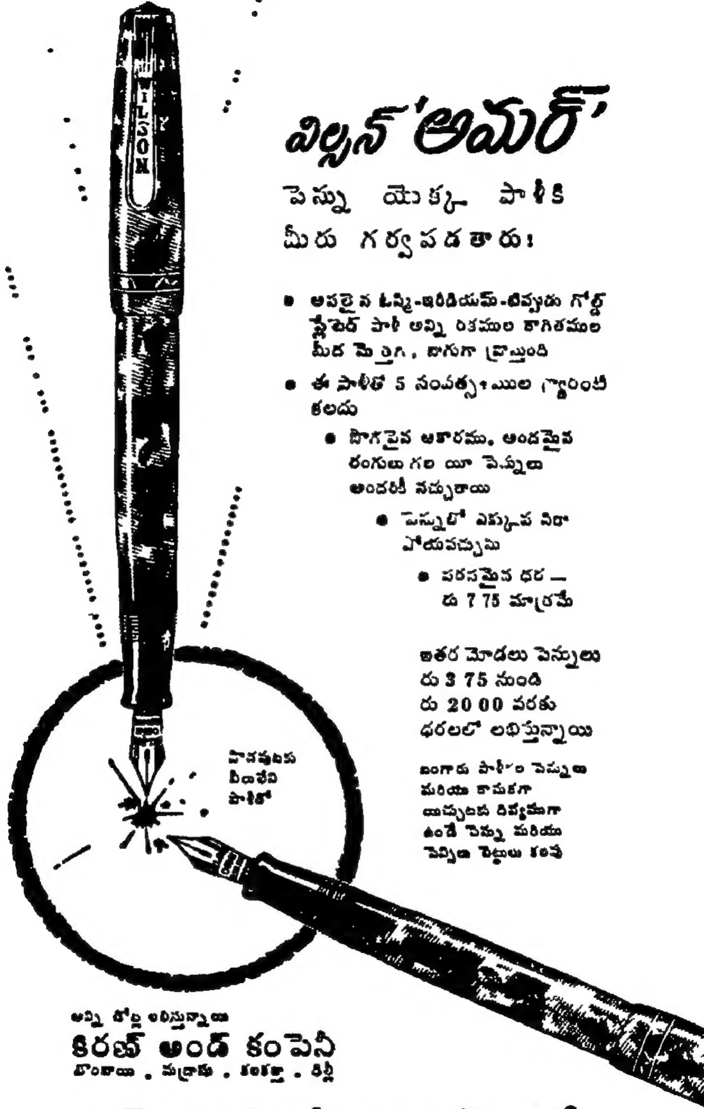
సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

డిసెంబరు 1958

సంపుటము 35 : : సంచిక 12

విడిప్రతి వెల ఒక రూపాయి



WILSON
విల్సన్ 'అమర్'
పెన్ను యొక్క పాళీకి
మీరు గర్వపడతారు!
• అసలైన ఓస్మి-ఇరిడియమ్-టిప్పుడు గోల్డ్ ప్లేటెడ్ పాళీ అన్ని రకముల కాగితముల మీద మెత్తగా, బాగుగా వ్రాస్తుంది
• ఈ పాళీతో 5 సంవత్సరముల గ్యారంటీ కలదు
• పొడుగైన ఆకారము, అందమైన రంగులు గల యీ పెన్నులు అందరికీ నచ్చుతాయి
• పెన్నులో ఎక్కువ సిరా పోయవచ్చును
• సరసమైన ధర — రు 7 75 మాత్రమే
ఇతర మోడలు పెన్నులు రు 3 75 నుండి రు 20 00 వరకు ధరలలో లభిస్తున్నాయి
బంగారు పాళీగల పెన్నులు మరియు కానుకగా యిచ్చుటకు దివ్యముగా ఉండే పెన్ను మరియు పెన్సిలు సెట్లు కలవు
అన్ని చోట్ల లభిస్తున్నాయి
కిరణ్ అండ్ కంపెనీ
బొంబాయి . మద్రాసు . కలకత్తా . ఢిల్లీ

విషయానుక్రమణిక

డిసెంబరు 1958

అమృతపాతము

శ్రీ దాశరథి

మరల మాయింటి మల్లియ మాటునుండి
చందమామను కన్పించె, మిళింద బృంద
మావహించిన చెంగల్వ అంబుజాక
రాంబువులనుండి తలయెత్తినట్లు—నేడు

అతడు తొంగిచూచినపుడెల్ల అమృతపా
తమ్ము జరుగు, యౌవనమ్ము పెరుగు
కలతలెల్ల తరుగు, కవితా సరస్వతీ
మృదు పదాలు నాల్కమీద తిరుగు

అతడు నా చిన్ననాడు దయాపయోధి,
నేడు శశినునివోలె కన్పించినాడు,
నాడు నావెంట ఆడుకొన్నాడు వాడు,
నేడు మిన్నెక్కి కూర్చుండినాడు—రాడు.

భీతిలేనివాడు, ఖ్యాతికోరనివాడు
ఆకసమ్మునుండి దూకె మున్ను
తనువుతనువదెల్ల వ్రణములైపోయెను,
మానలేదు నేటికైనగాని

బాధలోనకూడ, పలుకడు, ఉలుకడు
మరల దూకుమాట మరచి పోడు,
వాని తెగువజూడ భయమౌను, ప్రియమౌను
ప్రాణభీతిలేని ప్రాణివాడు

వాడు నన్ను విడచి పరువెత్తు ననుమాట
కలలలోన గూడ తలపలేదు
దూర తీరమందు తారా సతీమణి
పిలచినంత పరుగువెట్టినాడు

నన్ను విడచిపోయె మన్ను విడచిపోయె
మన్నులోని అసలు తన్ను విడచె
తారచూపువలని తనువెల్ల కాంతింప
మన్నులోన లేని మహిమసందె

ఒడలినిండ వ్రణము లుండియు తారకా
బాహు బంధనమ్మువలన వాడు
కాంతిమంతు డయ్యె కాంచనకేతనీ
భ్రాంతి గొలుపుమేని పసిమితోడ.

వాని వలని రాత్రి వయసు వచ్చినదయ్యె,
ఇరుల మునుగులను హరించె నతడు,
వాని బుజముజారి ప్రాకె వెన్నెల వల్వ
నగ్నమైన నభము నడుము చుట్టు

ఒక్కనాడు కూడ నొరుల బాధింపని
కరుణగలుగు నేస్తకాడు వాడు
నేడు పెచ్చుపెరిగి పదులోకమ్ముల
కౌముదీ మహాగ్ని గాల్చినాడు

వాడు నన్నుగూడ వదలడు, పసినాటి
బాంధవమ్ము దూర పరచినాడు,
గుండె పగిలిపోయి కూర్చున్న నామీద
రేయి మొండ క్రమ్మరించినాడు

నేను వానిమీద బాణమేయగబోవ
తార కొప్పులోన తాను దాగు,
ఆమె కొప్పు కేమి యాపద గలుగునో
యనుచు దించినాడ నంబకమ్ము

తారక

ఆమె కావ్యంలోన అతడు చేమంతియై
అందగించుట ప్రియమ్మునాకు
అత డామెగలసి యసితాంబుదమ్ముల
నవల ద్రోయుట జయమ్మునాకు

తనువుగాల్పునట్టి ఇనునకు విరతుము,
మనసుగాల్చు చందమామ ప్రియము,
మనసు కాలినపుడె జనియించు నవకళా
దివ్యలోకమందు దీప్తిరేఖ

గాయపడిన గుండె కనిపించు చంద్రుడై
దేహమనెడు గగన దేశమందు,
గుండెలోన నుండి కురియు జ్యోత్స్నవృష్టి
నవ్య కావ్య దివ్య నదమునందు

ఇట్లు తలపోయుచున్న నన్నట్లు చూచె
నేమొ చంద్రుడు— భువికి లంఘింపజొచ్చె
గాయపడు నేమొ యనుభీతి కందువాను
రెండు చేతులవిచ్చి నిల్చుండి నాను

భిక్షుకుని కరాల ప్రియురాలు విసరిన
హృదయ కబళమునకు ఉదహరింప
చందమామ తాను చనుదెంచి నాలోని
ప్రాలినాడు— వట్టి జాలివాడు.

ఒడలెల్ల వెన్నెలలతో
తడియగ ననుకౌగిలించి, తా తెచ్చిన పూ
తొడవు లిడి నాకు, ప్రేముడి
కడలి వరలెన్ పొంగ, గుండె కదలగ పలికెన్

"చిరకాల మిట్లు నిను విడి,
ధరణిని విడనాడి గగన తలమున నిలువన్
దురితము వాటిల్లె సుహృ
ద్వర! మన్నించెదవొ లేక దండించెదవో

నీతోనే నివసించెద
నీతో నీ మృత్తికా పునీతస్థలిలో
చేత: ప్రీతిగ నాడెద,
గీతములను వ్రాయుటందు కేలుగలిపెదన్

మనుజుడు పంపెడి కృత్రిమ
వనజారులతోడ గగన భాగము నిండెన్,
నను గాంచు వారలెవ్వరు
కనరారిక — నాకు దివిని కాపురమేలా!

నాపైదాడి యొనర్ప జూచెదరు
బాణవ్రాతముల్ చిమ్మి — జ్యో
త్స్న పల్యంక శయానుపై అనలమున్
సారింతురే? చంద్రికా
దీపజ్వాలిక నార్ప జూచెదరు
గాదే వీరు — తారావళీ
శ్రీ పాణిగ్రహణమ్ము చేయుటకు
చేరెన్ కృత్రిమేందుచ్ఛటల్

నాపని యైపోయిన దిక
ఆపై సూర్యునికి గూడ ఆపద వచ్చున్,
రేపో మాపో దివిపై
కాపురముండెదరు మనుజగణములు మిత్రా!

భువినుండి పైకి వెడలితి
భువికే అరుదెంచినాడ -- పోనీక తారా
నవిధమున - కనెను చంద్రుడు
చివుక్కుమనె నామనస్సు, చింతించితి నే—

చంద్రునికోసమై వెతలుసైచె,
తపోనిధి యైన వృద్ధ మహా
సేంద్రుని వీడ, నిందల నవెన్నొ
భరించె, నభో వినీల తై
లేంద్రమునన్ గృహమ్ము రచియించి
హృదయజ్వర బాధితాబ్జు ని
స్తంద్రత గొల్చుచుండునది
తారక! అయమ కర్మమేమగున్

అమృతపాతము

అయమ ఏడి వచ్చిన మహా
   దురాత్ముని చంద్రుడు కొట్టగా
బోయితిగాని కాంతిగొని,
   పొంగెడి గుహముతోడ మల్లికా
చ్ఛాయల కూరుచుండి సరసమ్ముగ
   —వానిని కారచెంతకుం
బోయెడి నట్లుచేయుటకు
   బూనితి — నిట్లని విన్నవించితిన్

"ఒకడు వచ్చి వ్రాలె, ఒక్కడు మరికూలె
ఒకడులేచి లేచుచుండి వ్రేలె,
ఒకడు తిరుగుచుండె నికరేపొ యెల్లుండొ
కూలనుండె — బ్రతుక జాలకుండె

కాంతిలేని లోహ కంజారులను జూచి
చింతచెంది భూమి జేరదగునె,
వానినెల్ల కార వలచునే యెందైన—
గుండెలేనివాని గోరునట్లు ?

హృదయ మెల్ల అమృతనదిగా స్రవించెడి
నిన్నుబోలగలవె ఇన్ని శశులు
తారకా భుజాగ్ర తపనీయ చేలమ్ము
నందుకొనున కృత్రిమేందు గణము

ఈయజాండాకృతికి సూర్యుడిందు దనెడి
రెండు కన్నులు వెల్గొందుచుండు నెపుడు,
ఒకటి భువినెల్ల నిప్పుల నుప్పళింప,
నొకటి కస్వరమున దేల్చు నుప్పరంబు

నీవు వ్రాలెదేని దేవుని కొక కన్ను
కానబడును—దావకలదు మంట
దయను గూర్చునట్టి ప్రియనేత్రమే లేక
అతడు ప్రాణికోటి నార్తపరచు.

చల్లనయ్యవు నీవుంట నెల్లజనులు
మండువేసంగి భరియించుచుండి నారు
పగటిమెండను రేయెండ వలనిగెలిచి
ప్రేయసీప్రియు లెట్లొ జీవించువారు

హృదయము నీవు మాకు, మధురించెడి
   కోర్కెలకొండమీద నీ
వుదయము కాగనే బ్రదుకు లూయెల
   లూగును—కాంతి చంద్రికా
స్పదమగునీ నవాననము
   ప్రాణులకున్ ప్రణయప్రకాశన
ప్రదము, నభోవిటంకమును
   ప్రాకి మమున్ సుఖయింపజేయవే ?

ఒక్కపక్షము మాపక్షముండినీవు
మా వెతలుజూచి కృశియించి పోవగలవు,
ఒక్కపక్ష మెమ్మొగుల పక్షముండి వారి
పోడిమిని గాంచి ఉప్పొంగి పోవగలవు.

నలుపే అందముగా వరించిన
   అనంతవ్యోమకాంతామణీ
విలసద్దివ్య ముఖమ్మునందు సొగసుల్
   బింబించు గోరోచనా
తిలకంబీవు—తమః ప్రపంచమునకున్
   దీపంబ వీ వన్నదా
దులకున్ దగ్గరివాడ వెందుల కిటుల్
   దుఃఖించుటల్ చంద్రమా !

ఉచ్చపదవినొంది యున్న నిన్ దరిసించి
క్రిందినుండి మెచ్చు కొందు నేను,
అద్దమందు వెలుగు ముద్దుల ముఖబింబ
మవలు ముఖముజూచి యలరినట్లు"

అతడు నాదు వినతి నంగీకరించెను,
ప్రాణికోటి సౌఖ్యవార్ధి దేలె.
కృత్రిమేందువులకు రిధాకరమ్మయి
తరుణ చంద్రమూర్తి కాంచెర!

శబ్దవిన్యాసవైచిత్రి

శ్రీ చిరుమామిళ్ల శివరామ కృష్ణప్రసాద్

వ్యాకరణ శక్తిశక్తమైన మాట, శబ్దము, అని పెద్దలు నిర్వచించియున్నారు. విన్యాస మనగా రచన కాబట్టి, నేను మిగిలిన కవులు తమ కావ్యనిర్మాణంలో శబ్దసంపదను ఏవిధంగా వినియోగించి, 'తేటతేనియ యూట తెనుగుమాట' అనే ప్రతిష్ఠను ఎలా భావను తీసుకొనివచ్చినారో, స్థాలీపులాక న్యాయంగా మాత్రమే మన మిప్పుడు పరామర్శింపవలసియున్నది.

శబ్దము కావ్యానికి పునాదిరాయివంటిది. పైమెరుగు లెన్ని చేసినప్పటికీ, కవి ఎంత గూర్చి నిపుణంగా నిర్మాణంలో ఎంత పరిశీలనము చూపించినను, పునాది సరిగా లేకున్న, ఎంతటి రమ్యహార్మ్యమైనను కాలప్రవాహమున దండాఘాతములకు, నేలమట్టము కాగలదు. కథలో ఎంతటి అందచందము లున్నప్పటికీ శబ్దసంపద కొఱవడియున్నచో, ఆ రచన రాణింపదు. విస్మృతి వారాశిలో, ఆ గ్రంథము, త్వరలోనే కలసి పోగలదు. కావున శబ్దవిన్యాసము కవిత్వమునకు జీవము. ఒక కవియొక్క ప్రతిభావ్యుత్పత్తులను తెలిసికొనుటకు కావ్యమును సంపూర్ణముగ పఠించవలసిన పని లేదు. కొన్ని పద్యములను ముఖ్యముగ, కథాకథనము ... సన్నివేశములయందు వినియోగించిన కవియొక్క ప్రతిభ మనకు సులభముగ తెలియవచ్చును. కౌశలము లక్షించిన ఒక్కొక్క పద్యమునందు, ఒక్కొక్క సమయమున సక్రమముగా నుండు శబ్దప్రయోగము, మఱి అన్యయత్వమును కల్పించును. ఒక శబ్దము గాని లేదా శబ్దద్వయము గాని, కవిభావమును వివరించి ఎన్నియో సందర్భములలో వ్రాయబడవలసియుండు ... రూపమున కొన్ని శబ్దములతో పూర్తిచేయుచుండరు ... ఒక అర్థమును సాధించుటకే, ఒక శబ్దము ఎన్ని ప్రదేశములందు ప్రయోగించిన ఆ శబ్దము ... పద్యశోభమునకు వాడిన 'పదిశబ్ద' ... కల్పించును, కాని కొంచెము ... ఒక విషయమును సాధించు ... ఒక రూపము సృష్టింపజేయుటకు, పద్యగమున మునందు ఒక కలుగుచుండినను చూపించుటకు, ఆ శబ్దము నా స్థలమునందు, కవి సముకూర్చినది మనము తెలిసికొని యౌచిత్యమును పొందగలము. పద్యములందలి శబ్దప్రయోగములను బట్టియే మనము కవియొక్క 'సత్తా'ను గ్రహింపగలుగుచున్నాము. ఒక విషయమును, పద్యముతో వక్తృత్వ లోకమునకు తెలియజెప్పునంతటి మాత్రమున వారికి కవి కాలేరు. విషయమే, తెలియజలయునవిన, వచనము లేదా పద్యములు కొలది యొనుకు భావమందలి సౌందర్యము నిశ్చలముగ, భావమున కనుగుణమైన శబ్దములను కలగలుపుతో చక్కగా చేయుచున్నా, అటు కానిచో పద్యరచన మనకుండునా?, వచన రచనకు తేడా అందులకే పద్యరచనయందు శబ్దవిన్యాసమునకు ఎంతటి ప్రాముఖ్యము కలదో. "ఎవ్వనిచే జనించు జగ మెవ్వనిలోపల నుండు లీనమై" అను పద్యము తెలుగని యాంధ్రుడు రాసుకుంటాము? కాని ఆ పద్యమందలి భావము వచనమున పోతన రచించియుండినచో, ఆ వచన రచనకింతటి ప్రాశస్త్యము తెలుగు నేలయందు కలిగియుండెడిది కాదు!

ఒక కావ్యమునందు కవి ప్రతిభయుండుటను సూచించునది, శబ్దసందోహము, అనగా పద్యరచనా విధానమును గుర్తించి, ఒక కావ్యము ఫలితము నిచ్చుచునున్నదా లేక, ఫలిత మించుకైన చెందినదా! అని నిర్ణయింప వచ్చును. ఒకరిని అలరించుటకు, ఒక విషయమును, లేదా, ఒక బహుమానమును సాధించుటకు వ్రాయబడు కావ్యము ఫలితము చెందినది కవి, ఒక ఫలము నపేక్షించి కలము పట్టుచున్నాడు, అందుచే నాతని కావ్యమున ప్రతిభ యుండదు, కథ యుండవచ్చును. అలంకారము లుండవచ్చును, కాని కవియొక్క హృదయ 'స్పందనము' మనకా కావ్యమున వినిపించదు. తన హృదయమున కావేశమును కల్గించి, తనయందు దాగియున్న భావములను వెలువరించుట కుత్సాహమును గూర్చునట్టి సంఘటనము కలది లేదా, నిత్యకృత్యమైన

శబ్దవిన్యాస వైచిత్రి

విషయ సందోహము వలన కలిగిన భావోద్వేగమును తెన్నుగా నలరించుకొనుటకు, తనతోపాటు సకల జనుల లోకము నలరించుటకు వ్రాయబడిన కావ్యము లలితకళ కొప్పిదమైయుండును. ఇందు కవి ప్రతిభ యుండును. కవియొక్క వ్యక్తిత్వము, గుణశీలము యథాతథముగ ప్రస్ఫుటమగును. శబ్ద విన్యాసమును ఇట్టి కావ్యములందు పరిశీలించి, ఆ కావ్యమే కవిచే వ్రాయబడినది యను పేరు చూడకయే చెప్పవచ్చును. పద్యమును చదివి, ఆపద్యమే కవిచే రచియింపబడినది, చెప్పుటయందు గొప్పదనమును మన మూహించుకొనవలసిన పనిలేదు! ఆ ప్రతిష్ఠ కవికి చెందవలయును. ఎందుచేతనో తన ప్రతిభచే, ఒక విశిష్టమైన శబ్ద విన్యాసము జాతికు తన వశమొనరించుకొని, తన కవిత్వమున తన వ్యక్తిత్వముద్రను, ఆపాదింపజేసికొనగలుగుటచేత సమకాలికులను, శ్రీనాథుని, పోతనల కవిత్వములయందీ వ్యక్తిత్వముద్ర ఎంత విస్పష్టముగ గోచరించుచున్నదో వివరింపవలసిన పనిలేదు. ఈ విశిష్ట కవిత్వమున, నలవరచుకొనుటకు కవి, సంపూర్ణముగ శబ్ద సంపదను, వర్ణభేదము నవగాహించి శబ్ద ప్రయోగమును చేయజాలు ప్రతిభను, కలిగియుండవలయును. పద్యరచనను ప్రారంభించి నంతనే, భావమునకన్న, మిన్నగ శబ్ద సందోహము కవియొక్క యూహాప్రపంచమున ప్రదర్శితము కావలయును. తన యాలోచనమునకు తగిన భావమును, ఆతురత రూపమున నలంకరించుటకు వలయు శబ్దములను, కవి తన యందున్న శబ్ద ప్రతిభల సాయమున నిర్ణయించుకొని, పద్యమును రచియించినప్పుడే, అందుకొను ప్రతిభయందు పదము చెప్పినభావమును పాఠకుడాకళించి ప్రశంసల నందగలడు.

శబ్ద సంపదను వశ మొనరించుకొనుట యనగా ఎప్పుడును గుండ్లు గుండ్లుగల రాలను బండుపచి నట్లుండు శబ్దముల నే, ప్రయోగించుట లేదా, పేలవములు, తేలిక తూకమునకై ప్రయోగించిన వ్యర్థపదములతో పద్యములను పూరించుట మొదలగు నలవాటు కాకుండ సమయమున కనుకూలముగ భావబంధురము, భాషాసౌందర్యవిలసితము నైన శబ్దవిన్యాసమే ఆదరపాత్రమై యుండును. అతిక్లిష్టముగ విస్పష్టమగు ప్రాచీనాంధ్రకవులయందు ఆధునికాంధ్రకవులయందు ఈ శబ్దవిన్యాసము రచనాశిల్పమున కెంతవరకు సాయ మొనరించినదో పరిశీలింతము.

ప్రాచీనకవులయందు పలుచోట కవులయందును, వ్యక్తిత్వమును తమరచనావిధానమునందు ప్రదర్శించి ఒక ప్రత్యేకతను పద్యరచనమునందు గొనివచ్చినవారు లేకపోలేదు.

ఒక విషయమును వర్ణించునపుడు ఆవిషయమునందున్న మృదుత్వమును సౌందర్యమును, ఇతర బాహ్యరేఖ స్వరూపమును, శబ్దగౌరవమునుబట్టియే గాక ప్రయోగింపబడు శబ్దములనుబట్టి, అనగా నిర్ణయింపబడి ఒకదాని వెంట నొకటి కూర్చబడిన మాటల గమనమునుబట్టి స్ఫురింపజేయుట ఒక రచనా వైదగ్ధ్యమునకు చిహ్నము.

"లలితకలాపి కోమల కలాప
కలాప కలాపలాప చే
తల మృగశాబ మంజరులు,
పన్నుగ గోళ్లను ఆక్కువాపి చెం
గలుకలు జాజులం గలుగు
గమ్మని పువ్వులసేసకొప్ప వా
పలి కొయగంగ చెట్టి నోక భామిని
సైమధభూమి భర్తకున్"

పెండ్లికొమరుని గాంచి అలంకరించు సందర్భమున వలువి మృగశాబమంజరులను కవి సార్వభౌముడుపమానపూర్వకముగ తెలియుటకు నిర్ణయించిన తీరి పాదమునందలి శబ్దసందోహము శిరోజములకు వలె మృదుత్వమునవహించి, సమాసయందు నొక్కులు నొక్కులుగనుండి ఒక వింతభావవైచిత్రిమును పాఠకునియందు స్ఫురింపజేయుచున్నది. ఇటు శబ్దగౌరవము నైన పొసగిన స్ఫురణమును బలపరచుచు భావమునకు జీవమును పోయుచున్నది. ఇచట శబ్దములు ఒక యారము సేకొరు పాఠకుని కొక యనుభూతిని కూర్చ సంతరించి పెట్టుచున్నవి. శబ్దములయొక్క యనుగౌరవమును, ఉలకుందనమును గుర్తించిన కవియే ఇట్టి రచన చేయగలడు.

ఒక కథను వర్ణించునప్పుడు కొన్ని శబ్దములను, కవి, కొన్ని స్థలములయందు సమకూర్చి ఒకయప్రస్తుత విషయమును ప్రస్తావనమునకు గొనివచ్చినటుల గన్పట్టును పరిశీలనా పాటవము లేని పాఠకుడు, ఆ శబ్దములకు వలయు విలువ నొసంగక, కథాగమనమునందే దృష్టిని నిలిపి, తొలగిపోవును. సమర్థుడగు కవి, యప్రస్తుత విషయ ప్రసక్తి నెన్నటికిని చేయడు. కొన్ని శబ్దము

లను రాసున్న నిపుణుడు కవియొక్క భావములను స్ఫురింప చేయుటకు సంతరించి ప్రయోగించును

“ మందారవనాంతరామృత సరః ప్రాంతేందుకాంతోపలోత్పల పర్యంకరమావినోది యగు నాపన్న ప్రసన్నుండు ” అని, వైకుంఠపురములో, నగరిలో, మూలసౌధము పై, రమాదేవితో వినోదము లాడుచుండిన శ్రీ మహావిష్ణువును “ఆపన్న ప్రసన్నుండు” అని ఆ సమయమున వర్ణించుట, అప్రస్తుత మని తోచుట కవకాశ మున్నది. కాని వెంటనే, “ విశ్వాల నాగేంద్రము పాహిపాహి యనగ కుయ్యాలించి, సంరంభియై” అను శబ్దసందోహము, లోచనగోచరము కాగానే, ‘సంరంభియై’ అను శబ్దము నకు, అతిశయార్థ మొప్పు “శిరసిం జెప్పడు శంఖచక్ర యుగమున్ జేదోయి సంధింపడు ” అను పద్యము నకును, “ఆపన్న ప్రసన్నుండు” అను శబ్దద్వయమెంత అర్థపుష్టిని, ఔచిత్యమును, గాంభీర్యమును కూర్పం గలిగియున్నది

కథనం దుర్బలమైనా కాలనియున్న రసము ననుసరించి నిర్ణయించుకొను శబ్దములే, కవియొక్క ప్రతిభకు నిదర్శనములై, ఒకింత, చులకనతనమును, ప్రచ్ఛన్నమగు సహృదయతను, ప్రదర్శింపగలిగిన సంభాషణమును, వరకోకిలను, ఊర్వశిని, మన్మథ చేష్టమాని నిలిపిన వాచక పోతన్న ప్రతిభ కొలది యనరానిది ఇట్టి సన్నివేశమునందే కవియొక్క శబ్దసంపద బహుళ్యాసకతి ఇచ్చట శ్లేష ధ్వని ప్రధానములైన శబ్దములతో, సాధారణ సంభాషణమునందే ఉపాయాంతరాలు ఊర్వశిని, మూర్ఖుని, మహోన్మత్తుడగు నరకుని, చిత్రింపగలిగి యున్నది ఈ సంభాషణము విపులముగ ఉదహరించుట కిది యదను గాదు అందుచే, ఇందు పోతన్న చూపిన శబ్దవిన్యాసము క్లుప్తముగ వర్ణించు చున్నాడను. “ప్రాణ దోలంగి కేమిటికి నొత్తుల దానవు నీవు తొయ్యలి!” అని నరకు డూర్వశిని ప్రశ్నించి నాడు; అసె, “ విదురవచోవిలాసగుణసాగర !” అని నరకుని ప్రశంసించి, తనయుపన్యాసము ప్రారంభించుచున్నది ఇందలి యౌచిత్యమును రసజ్ఞులు గ్రహించు టతిసులభము ఈ పట్టునందు, పోతన్న ప్రయోగించిన, ‘శాదికాలి తినము’, ‘మిండడతేలబు చేత,’ ‘కొంపు మానిని’, ‘సంత చెన్నడా’ అన్వయ గుణములు కొన్న గడితాని,’ ‘భావజ సౌఖ్యానాళ్య పదిగాఖా’, మొదలగు శబ్దములు అయా సన్నివేశముల యందు, లలితములు, వ్యంగ్యార్థ విస్తృతములు, పాత్రల మన స్తత్వ జ్యోతకములు, అగు భావములను వెలార్చి, ప్రతిభా సముల్లేఖ మగు కవి ప్రకాశాల, శబ్దము లెల్ల లొంగి పోవునో తెలిసికొనుట కవకాశమును సంతరించి పెట్టు చున్నవి సాధారణభావములను వెలువరించుట యందును, ఎంతటి చాతుర్యమును ప్రజ్ఞాశాలియగు కవి ప్రదర్శించును. శ్రీ కృష్ణనమునందును, నాలో దరిగా ఒక యందగ తెనుగూర్పి ప్రాయము టాచారము, అదే కాలమున కొక కులముందనము నాపాదింపజేసి, ‘ అస్తి నాస్తి వివికిత్సాహేతు కాలోదరిన్ ’ అని, శ్రీనాథు డొక చమత్కారమును భావమునం దిమిడ్చి తనశబ్ద విన్యాస చాతుర్యమును ప్రకటించియున్నాడు. సాధారణ భావములే, సాధారణశబ్దములే, కాని వాని కూడికను, సన్నివేశమున కనుగుణముగ, రసోదంచిత మొనరించుటయందే యున్నది, కవియొక్క ప్రతిభా విశేషము !

పద్యరచనమునందగు శబ్దములతో గారడి చేయు కవు లున్నారు అది వారి శబ్దవిన్యాస చతురతకు తార్కాణము కాజాలదు అవి, శబ్దముల విపులతవలన నొక క్రొత్త యర్థము పాదింపబడదు పునః గాని, ఆ యర్థము గాని, ఆ శబ్దముగాని భావ సౌందర్యమునకు దోహదము చేయజాలదు కవియొక్క శబ్దసంయోగశక్తి మాత్ర మది తార్కాణము కాగలదు అర్థసౌష్ఠవము లేని శబ్ద సంయోగ మెందుకు ? సారథము లేని పూలు, అర్థసౌష్ఠవములేని శబ్ద సందోహము, విశ్వయోగములు అవిము లేని శబ్దముండునా ? కుండ జేరదు, కాని, అయా సన్నివేశమునుబట్టి ఆ సమయమున, ఆ స్థలమునందు శబ్ద మర్థ రహితమై, నిస్సారమై, వ్యర్థమై గన్పట్టు సని వేశము లనల్పముగ నున్నవి !

“అరచంచ దూరు శీలిన
దొంగా నెన్నుగొండ నెన్నుదురు విత్తరిన్,
బరువంపు వెల్లి వెంగ్గల
దొరగా బల్కుదురు బల్కుదుగ జర్వరిన్”

అను, కందమునందు, నెన్నుదురు, నెన్నుదురు, అను స్థలమునందును, బల్కుదురు బల్కుదురు, అను స్థలమునందును, కొంచెము విరుపుతో, కొలది చాతుర్యమును శబ్దవిన్యాసమునందు జూపినాను,

శబ్దవిన్యాస వైచిత్రి

చేమకూర వెంకన్న ; కాని యతనిదైనయుండు కావ్యము వంటిదియు విడువబోము:

"సరసా గారాభ పదమ్ములాడెగ
 సరయమ్మా తాళి తాటిలైతున్
సరసా గారాభ పదమ్ములాడెగ
 సరయమ్మా తాళి యాతకేరా!

అను పద్యమునందు, చివరపాదమునకు తప్ప అర్థపుష్టిని కూర్చుకొనక పోయినాడు అద్భుత కొన్ని శబ్దము లర్థకూర్పములు కానరావచ్చినవి. ఇందు, శబ్ద మాత్రము సాధించినది, వినుటకు వింపుకూర్పు శబ్ద సంయోగమును మాత్రమే, అర్థగౌరవమునకు ప్రాముఖ్యము నొసంగియుండలేదు

పద్యపాదము లందలి యర్థముతో పాటు, ఆ పద్యమునందు సహజసౌగ్రవ్యశబ్దములంగూడ, ఒకవిధమైనశక్తి, గల్పించవలయును. ఆ శబ్దముల యుచ్చారణము విను యానందములను సుశ్రావ్యమై, యుద్రేకమై పాఠకుని హృదయమున సొంపుగూర్చవలయును అర్థసంపదను గూర్చునట్టి, శబ్దానుసారమున నిర్మించుకొను శబ్దములు, తన కరణముల నాకర్షణము ద్రోతల హృదయమునందు గుర్తించవలెను పద్యములైనవానిగా, పటుత్వము కలిగి, నాయకుల రాయలు వ్యర్థమైనటువంటి, సముద్రము దొరికినను సంతోషమున, అల కల్లోలముగా నున్న దేశము పైబడి కొల్లగొట్టబడుచు, సకల సైన్యసమేతుడై వచ్చిన పార్థివుడు, గజపతిని ధీరు వెట్టి, భంగపరచి వమ్మిగొనిపోవునట్లు చేసిన దొక్క సీస పద్యము! చరిత్రకారు లేలాగున అనుకొనినను, మన మిప్పుడు పరీక్షింపవలసినది, ఆ పద్యమునందలి శబ్ద విన్యాసము. ముఖ్యముగా పలుకులంగు కావరాశి, ఆ పాదములను శబ్దములంగు కొత్తలేగు నారికొక్క విందుగర్వమును కలుగజేయు శబ్దములకూర్పు మన వారి హృదయమునందు మార్పుగొనితెచ్చు నమటలో ఆశ్చర్యము లేదు

"రాయరావుకుగండ రాచమన్నడవచ్చి
 అరట్లకోట గోరాడునాడు,
పసమీరు నరిపాలపార్వభాముని కందుకేలిఫుల
 కరాల ధీకొలుపునాడు"

అను పద్యము, కేవలము శబ్దసంయోగశక్తికలన దోకదర్శిత మొక్క గమనము తప్ప మార్చినదనుటలో వింత లేదు. శబ్దములకుగల శక్తి యట్టిది! దానిని, ఏ సమయమునందు ఎట్టి ప్రదర్శింపవలయునో సమర్థుడైన కవియే యెఱుంగును

ఒక భావమును వ్యక్తీకరించుకొని, ఆ భావమును, వెంక్కుకొని శబ్దములతోనమున పాఠకుల హృదయముల కెక్కించి కవి తన శబ్దసంపదను విరివిగ నుపయోగించును ప్రత్యక్షముగనున్నదియు, తన హృదయమునందు, నిక్షిప్తమైయున్నదియు కానియున్న భావము భావించుటకు శబ్దములను సంతరించుకొనును. కాని ప్రాచీనకవుల పద్యవిధానమునకు శిక్షకు నిర్ణయించుటయందే ఒక భావవిన్యాసమును మనసునం దుంచుకొనును. కొంచెము వెంతోగల పాఠకుడు శిక్షకు బట్టియో, ఆ మన్న భావపరంపరను గ్రహించును రావణుడు సాక్షాత్కారము నొనరించిన కావ్యముల వలన, మహాబ్రదరరు భారతీయుల భావమునందు, సుస్థిరముగ నిలచిన దివ్యపురుషులైయున్నారు కాని దుష్టునియందును కొన్ని సద్గుణములుండు శక్తివారసంపత్తి కాదన్నవారు లంగులకే, రావణుని, రాముని ప్రతినిధిగా, రాముని నియుతమిల నిలింగి ప్రవర్తించిన వానిగా, కాని అదుష్టునిగా, ఒక నవ్యాంధ్రకవి చిత్రించి, కృతి కృత్యము నొసంగ ప్రకాశించెను. ప్రత్యక్షముగనున్నదియు, శబ్ద విన్యాసమునందు అనితరతుల్యమగు ప్రతిభను ప్రకటించి యున్నాడు శిక్షకు నిర్ణయించుటలోనే, కవి హృదయము కరతలామలకమువలె గన్పట్టుచున్నది రావణుడు, పులస్త్య బ్రహ్మ కుమారుడు అంగులకే అప కార్యనిర్ణయమునందు కాలస్థుడైనాడు "రావణుని హృదయము" అని శిక్షకు నిర్ణయించినచో, తెనుగు వారికి రుచింపదు, ఎందుచేత ? రావణశబ్దము వినినంతనే, హృదయమున నొకవిధమైన భావ ముదయించుటవలన!, అందులకే "పౌలస్త్య హృదయము" అను శిక్షకు నిర్ణయింపబడినది. ఈ శిక్షకుమూలమున నొకవిధమైన భావము లభించుటయేగాక రావణుని తండ్రి మర్యాదలు నిరిచియై హృదయమునందు నొంతి, యుదాత్తతను పొందుట కవికోవిదు కలుగుచున్నది ఉపరితమను కలిగిన హృదయముతో పాఠకుడు, కావ్యమునైపు కన్ను ద్రిప్పుచున్నాడు, మూడుడు, ప్రతిభావంతుడగు కవి, ఒక్క శిక్షకుమూలమునే తన కావ్యవస్తువును కంతటి సామర్థ్యమిని పాఠకునిచేనుండి పొందుచున్నాడో! ఇది శబ్ద విన్యాసము నం దుండుకు, కవి శిక్షకుడు సాధింపగల కార్యము:

"శివకోదండము ద్రుంచె, సీత వరియించెన్
రాముఁ డన్నప్పె, మా
ధర్మకార్యం బనుకొంటి " అని, రావణుఁడు, రాముని రతితిర్యము తెలిసెగిరియే, "కౌసల్యాతనయ గోపాల్, ధనుర్ధరస్సంగుండు, వీరశ్రేష్ఠ పాదుకాస్ శిశుపాలదండితస్సరతుల్ " శ్రీహరిని చేరుటకు చెప్పబడిన విధానములలో విధానములయందు, శిశుపాలాది నృపులు నడిచిన బాటవెంట తానును నడచి, హరిని విరోధభావమున పొందఁగోరిన టెందు చిత్రింపబడుట, సత్యముగను, నిత్యముగను ఉన్నది

"రావణుఁడిన్ని గాళ్ళులకు
రాముఁడయో, అప్పుడయు గాదు, జానకి
గాదు వారి కౌశికుఁడు
గాదయు ద్రష్టయు గాదు, లోకవి
ద్రావణ దుర్గవిధ దరిత
ప్రధితుండ దితిజాని యోధవ
ద్గీర్వాణ, పోరిలో జెడిచి
గెల్చుట జచ్చుట గాక, వేఱొకోఁ" అని,

తోపా శిశము బల్కు రావణుని మాటలయందు అహంకారపరిపాలనమునుండి, జటాయువు నతనికు గల శ్రీరామచరిత్ర ప్రస్తరింపఁబడుటయే గాక, విధ్యయందు విరుపమానముగ జగన్మోహనముగా చెప్పఁబడిన వదనాలములోని సౌందర్య సౌలభ్యమును గుర్తింపఁజాలయు యవని మనవి "పోరిలో జెడిచి గెల్చుట జచ్చుట గాక" అని శపథము పూనిన ఉగ్రవీరచరితుండగు రావణుఁడు!

"దూడుమ నెచ్చెలి! విభుని
జూచితి వేకద! చెప్పవేటు లు
న్నాఁడో, రఘూద్వహుఁడు, లంకా
విరహాగ్ని గాగి చిక్కెయో
న్నాఁడో? దశాస్యకంఠవిభ
ప్రవణాగ్రహవృత్తి వెల్గుచు
న్నాఁడో? అధిజ్యధన్వుఁడగుచు
దర్శితుండగు చక్రకోదండుఁడై"

అని ప్రశ్నించుచున్నాఁడు మొదటి పద్యము వలనను, తరువాతి ఈ పద్యమువలనను, రావణునకు స్వభావ దుర్వ్యాపారతావ మూపాదింపబడదచ్చును. కాని సమర్థుడగు కవి రచనమునందు, మనము పరిశీలింపవలసి నది, శబ్ద విన్యాసమును

"ఇట్టికట్టి యొరట మాలేగసుంటివా
యేమి! లోకనీతి యేమైనాఁడు!
దక్కవిభుచు మంచితనమెల్ల విడనకే,
అతనుఁ వక్కనంటు ఒడిఁ జాచావు"

అను పద్యమును జాగ్రత్తగా పరిశీలించినచో రావణుని హృదయము తేటతెల్లమగును. ఈ కావ్యమునందలి, శబ్దసౌష్ఠవమును వివరించుటకు క్తత యత్నము చాలదని మనవి

కథాగమనమునందు, కొన్ని స్థలముల యందు ప్రకృతి వర్ణనము నతికొంచము లున్నవి కథానాయకుని బట్టియు పాత్ర విశ్లేషణము బట్టియు, ఒకప్పుడు కొంత యలసట కథయందు కలుగుట సత్యము. అట్టి సమయములందు వింత శబ్దముల పొందికతో పాఠకుని హృదయమునందు ఉత్కంఠను రేపి, కథాగమనమును, జనమును జీవనమును, గలిగించుటకు కవి ప్రయత్నించును

"రెండు కందిల గజముల కొండకొండ
విపుల సామ్రాజ్య చక్రము బిగిసియుండు "

అని కవి యొక యుద్ధమందొక సన్నివేశమును వర్ణించుచున్నాఁడు కొండకొండను, విపుల సామ్రాజ్యచక్రమును, ఇవ్వుట సంబంధము సమకూర్పబడినది ఆ కొండకొండయొక్క ప్రాముఖ్యమును పాఠకుడు తెలిసికొన నవకాశమిచ్చుచున్నాడు!

'ఒకటి రెండుమారుల రవి సోలకు వ్రాలె
కౌసల్యా జనాను కరకుకత్తి,
సురటి విసరుచేట మరచి నిద్దురపోయె,
ఘంట మ్రోగె నొంటిగంట కొట్టె "

ఈ పద్యమునందు, సాధారణ సన్నివేశము నొకదానిని వర్ణించుచున్నాఁడు అనుకొనుచుండగనే విశ్వాసభంగమును వర్ణించుటకు, సూరి సెలవు వ్రాలినట్టు, సురటి విసరుచేటి నిద్దురపోయిన చేటి, 'ఘంటమ్రోగిన ఒంటిగంట' సన్నివేశమిది, ఇనుగుదింపచేయుటకు, తోడ్పడుచున్నది మనస్సునందు ధారాచిత్రమును నిర్మింపజేయుట కొరకు పదసామగ్రిని సంతరించిన కవి ప్రశంసార్హుడు కాడా?

వేదాంతసంబంధములగు విషయములను, ప్రకృతిసంబంధములగు వర్ణనములను, గ్రంథమునందెంతవరకు దొరకొనివలెనో, పాఠకుని హృదయమును వికసింపజేయునట్టి, కేవలము శబ్దసంపద సహాయముననే, గ్రంథ

శబ్దవిన్యాసవైచిత్రి

ఉత్ప్రేక్షించు కాలములో కృత్రిమత్వమైన కవిత్వమ్మును పూర్తిగా తప్పించుకొని, సులభములగు శబ్దములతో అలంకరించినాడు, కొంగ్రొత్త కాలము నకు క్రొత్త మెరుగులు పెట్టగల శబ్దజాలముతో ఒక ఆధునిక కవి గారి చిన్న తీగ తిలకింపుడు

'పెంపుడు పక్షి మున్ బిలిచి
 కొమ్మని కూయుచుగొంట గోరుచున్
పల్లవకాంతులన్ దిగువ పాదములన్
 నిగిడించి మంటకే
కొంకుచు చిన్నదోయి, దర మారల
 పాసిటమ్ము దొక్కి మై
జంకెయు దాను గద్దరి చెన్,
 చెమదీటు లార్పు కొబ్బరై "

ఈ పద్యమునందలి కొన్ని శబ్దములు పలాగున్న యున్న చిత్రమైనయర్థమును, శబ్దజాలమునుయొక్క నిర్ణయమునందు కవి చూపించిన ప్రజ్ఞను గూర్చి విశదించిన కొలదియింతయు మనకు నవలిచేయు చున్నాను. చెమదీటు లార్పు కొబ్బరై అను చివర పాదమునందలి, చివరి భాగమును రసజ్ఞుల పరామర్శించి శబ్ద విన్యాసమునందలి సౌందర్యమును గుర్తింతురని యాశించుచున్నాను

పరమేశ్వరుని యనుగ్రహమును బడయుటకు, సంధ్య ననుసరించి, కాలమాన పరిస్థితుల ననుసరించి, చేయబడు ఆరతిపములెన్ని అన్ని వేళలందును భక్తుండగు భాగ్యశాలి నందుకొని సత్కారములు సలుపుచుండు పరమేశ్వరానుగ్రహసంపాదిత ప్రాదుర్భావము, పటాటోపరహితమైన జీవితమును గడపు వారికి నమ్మకము, భక్తుడు, కోరిన సిరులనిచ్చుటలో నీతిని సాధారణలోకవృత్తిని సాధారణముగాని అనుపైనదనముగ్రతో ఎట్లు ఒక కవి వివరించినాడో పరిశీలింపుడు

గంగాయుక్తమైన ప్రతిదినము భక్తుండని నాడు పారాయణమునందు నిమగ్నుడైయున్న ఒక పత్నికి కొన్ని దినములకు తాను స్మరించిన భక్తజ్ఞానముల సంఖ్యను లెక్కించి, సంఖ్యాగణనాతీతమైన గ్రాసముందున్నాడట. ఇంక కొలది దినములలో కొన్ని లక్షల నామములు, సంఖ్యయందు సంపూర్ణమై శివుడు ముక్తి చేకూర్చునని యాశించుచుండెను. ఇంతలో ఒకనాడు "గంగానదిమైన నీరమునకై కొని, గంగను నాడు మూడు నా నాగమ్మ తిమ్ముని యిచ్చి దయతో కరోధ లను గంభీరమ పత్నికి చూచినాడు. అందోళ యొకతి కేక వేసి :

"చెలియా! నీవిన్ని మాటలు కలిపితే యంత వరకు కొంటివి కోడవే? కలయా ఫు చెప్పు" మని అడిగినది అందులో రెండవ యువతి

"భూతా పాతి మొగము పట్టి ఇది
 లెక్క లేల్ ప్రాణమే పోయెరా!
నేనో వారుని నేను నా మనసులో
 చేరెన్న యులంతకే,
నా తల్లి నిను, నన్ను చేసె మరతున్
 నా కొల్లు కిద్దంచు నా
భూ కొప్రాణముగ నందు నా యుంచిద
 సంప్రాంతాత్మయే ఎక్కడన్ "

ఈ పలుకులన్నియు విన్నా దానపత్నికి. వెంటనే "అపరూపమైనది పత్నికి, ఈ గంగాగర్భమునందు దైవమును, ఇంకన్ నీవు పత్నికినా! శృంగారాంగులు నాకు ఒక్కలమయున్ జేమారెవ్వనర్ధకిన్ " వినయము వెంటనే వేదాంత సంబంధమునకు చెందినదైనను, దానిని వికసంగాత విస్మయమునొనర కని, సులభశబ్ద సందో హము కవియొక్క నిర్మలచాతుర్యమునకు, నిదర్శన ముగా నొప్పుచున్నది

కథను విస్మయమునొనరుట ఒకటియొక్క, విస్మ యమునొనరిన కథను, శేషాద్రి నడుపుట వేరొక టియొక్క, కథయందలి హాస్యరసమును, రసమును, పాత్ర నిర్వహణమును, శబ్దసంపదచే రాణింపును తీసుకొని రాబలసిన కావ్యతి కవియైనను, దృష్టాంతముగు శబ్ద సంపదగల కవి కవి కవిత్వముల కోకరవు ఒక పార్శ్వరము, రమ్యముగా నున్నదనిన, దాని, నిర్మా ణము ఉపయోగింపబడిన ప్రతి చిన్నశబ్దసంపదయు, రమ్యత సూచింపగలదు. సమయానుకూలమగు కొంత సువాసన, చక్కదనము, అందు గూర్పబడిన ప్రతి కుసుమమున నుండు పరిమళము, చక్కదనముపై నాధారపడి యుండును ఇట్టి, ఒక కావ్యము, జన రంజకముగు నందలి కథాసూత్రమైననే గాక, ప్రయో గింపబడిన ప్రతిశబ్దముపైన కావ్యమునందలి కళా కాంతుల నాధారపడియుండును. ఈ చిన్న వ్యాసము శబ్దవిన్యాసమునందలి చక్కదనమును అతి స్వల్పముగ మాత్రమే వివరింపనమర్థమైయున్నదని మనవిచేయు చున్నాను.

రాత్రించరులు

'భానుమ'

1

[illegible]

రాత్రించరులు

అదొక ప్రత్యేక ప్రపంచం. ఒక ప్రత్యేక వాతావరణం.

[illegible]

2

[illegible]

లాగుతున్న తన్ను చుట్టుకుని ఆకారాలు. సుందరంగా, సుకుమారంగా, మెల్లిగా ప్రాణాలతో తీసుకున్నట్టుగా చలిస్తున్నాయి వాటి తన్మయత నర్తనాలు. అతను చేతులు చాచుకొన్నాడు. గాలిలోని ప్రమిద వెలిగింది వల్ల హృదయంలో ఒక రాగం ధ్వనించింది. అదృశ్యం వాద్యానికి దగ్గరగా వెళ్లాడు ఆలింగనగా చేరాడు పట్టుకోబోయాడు. ఊగుతున్న ఊహలు రాలుతున్న అంతే! ఇంతేను అందకపోతే మళ్ళా అంటే అలిసిపోయింది. శరీరం స్పర్శకు కొలిచాయింది కన్నులు అవమానిస్తున్నాయి ఏదృశ్యంగాని వస్తువుగాని చేతు చేయగానే కన్పించడం లేదు. అది మొక్కటింది అతని ముందు ఆకారాల ధారలు, వేటి కొన్ని ఆకారాల నీడలు అతను పట్టుకున్నాడు కలయాకారంగానే ఉన్నాడు. పక్షి మీద మాట భూమ్మీద ఉన్నాడు జారింది అతను గబ్బున నట్టు ఆడాలి పరుసున్నాడు పరుస్తూ, పరుస్తూ ఒక్క చోట పట్టున ఆగిపోయాడు

శరీరం తేలికయ్యింది కళ్లు మూసుకున్నాడు ఎగురుతూ కుప్పకూలేట్టు కుప్పకూలిపోవడం అతనికంత బాగుంది ఒట్టదు. కొండల్లో మొగ్గలెన్ని కలుపుకుంటే తన్నుకుంటూ తొణికిపోయాడు. చేయి చల్లనైన తెరలు ఆదమరిగి మేఘాలు. పరుసుతీరుతాడు ఆ కంఠంలో తీయటి తనకు పులకరించే తిరిగిపోయిన విశ్వప్రకృతి ఇంకా అలసిపోలేదు.

ముంగురు కుప్పకూలేటప్పటికి కోలాహలం. అతను ముంగురు తీగాను కుప్పకూలేటప్పటికి చూపంతా కారం క్రిక్కిరిసి పొంగిపోతున్న కోలాహలం. విచిత్రమైన ప్రకృతి కోలాహలం పాడుకున్న కీచురాళ్ళ గొంతుల కోలాహలంలో ప్రతిధ్వనిస్తాయి. తీరుపులేని విస్మృతిగా హాయిగా పాడుతోంది. ఏదో వక్షంలో దాక్కుల విసురుగాలికి శిలం చేస్తున్న మంటలు.

చెప్పడానికి వీలులేని ప్రకృతి, వ్రాయడానికి వీలులేని ప్రకృతి, వికారం లాంటి ప్రకృతి, అజ్ఞానం లాంటి ప్రకృతి

అతను కోలాహలం వింటున్నాడు. మనస్సు విన్నట్టనిపించింది కాలోచితంగా వింటున్నాడు. హృదయంలో పొంగిపోయింది. పిచ్చిగా నవ్వాడు. కసిగా నవ్వాడు. అదోరకంగా నవ్వాడు.

"వాడికే యీపాట! హా హా! వాడికి అవును. ఆ కీచు గొంతుకు కోపానికి ఏమైనా పాపం.. అవునులే అటువంటప్పుడు ఎక్కడి కోపం మరి? ఇప్పుడిక్కడి కేరింతలా కోలాహలం పాడుకుంటూ మనుషుల సారూప్యం... వాడికేం అధికారముంది? .ఇదంతా ఉంది" హి హి హి అంటూ నవ్వాడు.

కోలాహలం అగరొత్తు పై పెద్ద పొద్దు పోయి లోకి వచ్చింది రకరకాల ప్రాణుల కంఠస్వరాలు సమ్మిశ్రితమైనాయి కోలాహలం పాడుతూనే ఉంది అతనిలో కోపం పెల్లుబికింది కోపాన్ని అణుచుకోలేక పోయాడు.

"ఎవ్వరా నువ్వు? ఆపు ఏమిటీపాట" అరిచినట్లు అన్నాడు.

"నన్ను ఆపడానికి నీకేం అధికారముంది?" స్పష్టమైన ప్రతిధ్వనించింది.

" ఓయ్! నాకే ఎదురు చెప్తావా! అంతేనా! తెలుసా! హా హా హా" అంటూ నవ్వాడు.

"ఏ శక్తి రెండుకాళ్ల మధ్యలో తెలుసా?" మర్మమైన నవ్వు వికృతమైన నవ్వు, హాయిని నవ్వు వినిపించింది

అతను చీకట్లోని కాంతిని చూడంగా ఆకారం కనిపించాడు. అది ఆకారం దగ్గరకు వెళ్ళి తాకింది 'పెన్' మరికొంత ఆకారంలో ఆకారం అక్కడలేదు అతను ఆశ్చర్యపడి, దగ్గరకు వెళ్ళాడు వెనక్కి మళ్ళి ఆక చూపులు ఆడిపోయాయి. అతను వెనక్కి తిరిగి గాడు కోటకొండ ప్రక్కన కొన్నిచోట్ల దిగజారిన కొండ ఆకారం. అతను కొంచెం అక్కడకు చూశాడు. అటే శిల. మోకాళ్ళ దిప్పలు కొట్టుకుపోయాయి మళ్ళా వెనుక పూర్వస్థలంలో అదేపాట, అదే కారం చేతిలో మాట బలంగా వినిపించాడు ఆ ఆకారం కదిలేదు మెల్లిగా దగ్గరకు వెళ్ళాడు. ఆకారం రెండు మూడు అడుగులదూరంలో ఉంది. ధైర్యం కొంచెం పెంచింది. ఆ ఆకారం ముఖం స్పష్టంగా కనపడింది అతను కదలలేకపోయాడు. చిన్నపిల్లవాడిలా భయపడ్డాడు.

'ఆ . నువ్వు ఎవరు ' తలగోక్కుంటూ పిచ్చిగా జ్ఞాపకం తెచ్చుకొన్నట్లు అన్నాడు.

'జ్ఞాపకానికి రావాలా? మరి ' దీనంగా ధ్వనించాయి మాటలు.

మరి మాట్లాడలేదు. పిచ్చిగా నవ్వుకున్నాడు. పిచ్చి మాటలతో అరిచాడు. వికటంగా మాట తీసుకుంటున్నాడు. పాదిపడిన పసిబాలుంటి మన మాలో మరి కిన్నెలాంటి విషయం చెప్పి కొద్దిగా స్వధ్యాతను కుదుటపరిచింది మరి ఘటాలు విమర్శిగ విన ప్రారంభించాడు. ఎదురుగా సుందరమైన ఆకారం.

'ఛీ అడ్డంగా ఛీత్కారంగా అన్నాడు

'ఇంతక్కడి నిల్చగలవా?' నవ్వుతూ సుందరమైన ఆకారం అంది.

'ఏంటి...' పెదవులు కొరుక్కుంటూ అన్నాడు.

'అవునో .. ఏమో ... లేదు. ఇక్కడది తిర్చి పోస్తే అక్కడది కప్పివేస్తే; అంటూనే చిలిపి సమాధానం

'నీకంటే బొమ్మలక్కను .. మిత్రులారా .. సరిగా చూపావని చేసుకోనుంటే' అన్నాడు మూర్తి. అతని మనసులో గర్వచ్ఛాయలు మెరిశాయి.

'అపుడు ఇద్దరం అంటే నీ దృష్టిలో లేదు, లోకదృష్టిలో తప్పు' కలకలమని నవ్వుతూ అన్నాడు.

మూర్తి నీకలంటి నవ్వాడు. ఆ నవ్వులో విశ్వాసం ప్రతిధ్వనించింది. ఆకాశం ఉరిమింది.

'అవును, ఇద్దరం అంటే నాకూ అల్లాగే అన్నావు. ఇల్లాగే అన్నాను' అని మౌనంగా ఊరుకొన్నాడు.

'మూర్తీ! మాట.' ప్రాధేయపూర్వకమైన కంఠం

'ఏమో! నా ప్రపంచంలో మనం ఎక్కడి మాటయినా నమ్మలేని నమ్మకం లోపల్లోకం ఆ ఎగిరిపోతూ నిజం' తిరిగి చెయ్యి పట్టుకొన్నాడు మూర్తి. మెల్లగా జవాబిస్తున్నాడు సుదర్శనం. ఆకాశం ప్రక్కగా నడుస్తున్నది.

'మూర్తీ! నన్నెలా అర్థం చేసుకొన్నావు నా జీవితాన్ని ధ్వంసం చేశావు అనూహ్యంగా చేశావు. నాతో ఒక్కమాట ఒక్కమాట అనకుండా నన్ను నా గతి దుర్భరమైన నా స్థితి. ఈ విశ్వపు అంచులలో ఈ చీకటి లోకపు దారిమలుపుల్లో ప్రశ్నిస్తావు ఎందుకు! ఎందుకు చేశావీ హత్య! ఎందుకు చేశావీ కృత్యం' సుదర్శనం ఆక్రోశం నాదించింది.

శిథిలమై, శిలమై, శిథిలమైన మూర్తి విగ్రహం ముందు మూర్ఖంగా ప్రయత్నిస్తున్నట్టుగా ఉంది. హృదయంలో మంటలు దావానలం రేగింది. మెదడు లోపల ఏదో ఏదో ఉరకలేస్తున్నట్లుంది. ఏదో పరిశ్రాంతి కావాలి.

'నీ కనులలో ఏదో ఆవేదన మూర్తీ చేశావు గదు మూర్తీ! ఇలాగ చేశావు అటు మానవత్వానికి మించి — ఇటు జంతువులకు మించి నిర్దయమైన, దుర్మార్గమైన .. నా జీవితంలో గడుపుతున్నాను ప్రకాశించే దీపాన్ని ఆర్పివేస్తూ, వికసించని పుష్పాల్ని నలిపివేస్తూ, పాడుతున్న కంఠాన్ని నులిమివేస్తూ, కన్నబిడ్డను చంపివేస్తూ నా జీవితాన్ని నమ్మిచేశావు. ఈ స్థితి ఎటువంటిదో తెలుసా! ఏదన

దానికి కన్నీళ్ళు రావు. అనుభూతికి ఆశించలేము రావు. అనంతం తీరానికి అందాని మధురమైన స్వప్నాలు రావు. మాట్లాడానికి కోరుతారు. హృదయంలో మాటలాడే చిలిపి నవ్వులు చంపుటకే ఈ స్థితిలో జ్ఞానం వుంటుందా' సుదర్శనం ఆక్రోశం ప్రతిధ్వనిస్తూ మాట్లాడింది

ఆధ్యాత్మిక దృష్టిలో మూర్తి నిర్ణయించే స్థితిగా, ఆ పసి తెమ్మెరలాంటి పవిత్రమైన మనసులాగా, ప్రతి సత్యాన్ని దృష్టిని పొందిన అపూర్వమైన సౌందర్యాన్ని చిత్రిస్తున్నట్టున్న స్థితిగా మూర్తి మనస్సు భ్రమిస్తున్నది.

నాల్గుదిక్కులా తిరుగుతున్న తిమిరం గుహలాంటి ప్రదేశంలో. పక్కల ఉన్న గంగ పరుగులు తీస్తున్న చప్పుడు. మెరుపులు లేకున్న మెరుస్తూ తెరులాగ్రా పూరాలు కూడా ప్రసాదంలో వున్నాయి. రేపటి తెరలాగా కొత్త వికసనాన్నిస్తుంది

'మూర్తీ! మనం పన్నిపోకుండా పన్నిపోతుండా కంటిరెప్పల్లాగా జీవించాం. కన్నులేవా మనకు అధి ప్రాణశక్తిలా సాగేరు మంచిని చెడుగా చేసి నేనూ జీవితాన్ని సరిగా పరిగ్రహించుకొన్నాం. మనం జీవితంలో పరస్పరం విడిపోకూడదని తీర్మానించుకొన్నాం. కాని అంతా తలక్రిందులైంది ఎందుకు అనూహ్యంగా ఘోరంగా అలా చేశావ్! ఎందుకు చేశావ్ మూర్తీ! నా ప్రాణంలాంటి స్నేహితుని గొంతులో అలా అనవసరంగా అధికమైంది! కాని ఒకటి. నాకు జరిగిన కొద్దిగా ఏ కారణంగా సంప్రాప్తమైందో నాకు తెలియకుండా జరిగింది అదే నాకు యావత్తు కరువు ఆరాటం ప్రవహించేవలాంటి అగని ఆంగ్లం అయినా అకాల్లను ఎందుకు చేశావ్ మూర్తీ! కారణం చెప్పవూ! నాలో నిద్రపోయిన హృదయానికి శాంతం తృప్తి కలిగించవూ!' సుదర్శనం ఆక్రోశం పొంగిపోతూ దీనంగా ప్రార్థించింది.

మూర్తి మనసులో సుడి తిరుగుతున్న ఆలోచనలో ఒక ఆలోచనాతరంగం బుర్రకి గడ్డకట్టింది. ఒక అర్థమైన, విరామమైన నవ్వునవ్వాడు

'అవును! అనుకునే నాకు కొరుకుండా చెయ్యాలనుకొన్నాను అంటూనే నిన్ను క్రూరంగా చంపాను. అందుకే . చంపాను అందుకే చంపాను' కూడా యాదవంగా అన్నాడు

'ఎవరన్నారు . ఇమాటల్లా' గాలి వేగంతో ప్రశ్న.

మళ్ళీ అగాధ్య. 'లోకం కం . లోకంఅంది కాదు, మాకిపోయి అన్నారు నేను దేవప్యను మళ్ళీ అనుమానకర ఎలా ప్రవర్తించింది! ఏం మాట్లాడింది! అంతా నాకు తెలుసు. విధి పాలు కాకుండా ఎవ్వరూ చూడలేదు అనుకొన్నట్లు అనుకొన్నాను.'

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

3

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

రాత్రి అక్కడ భోజనం చేశాం. తెల్లవారింది. ఉదయ భానుని లేలేత కిరణాలు కురుస్తున్నాయి. ఆకాశం ఎంతో అందంగా వుంది. అప్పుడే మా మనసులన్నీ [illegible]. నిన్న గడిచిన దినం గా [illegible] నిన్న [illegible] తెలియనంత [illegible] నేను నీకు అర్థం కావు. [illegible] నాతో వచ్చారు. [illegible] పాదయాత్ర [illegible] సంఘటనలు స్మృతిలో [illegible]

'అప్పుడు [illegible] అదే [illegible]. అర్థమా. మరి [illegible] నా [illegible] [illegible]?'

'ఏముంది [illegible] నేను [illegible] అనుకోన్నాను. [illegible] ఆనందంతో [illegible] అప్పుడే. జీవితం [illegible] అర్థం అవసరమైంది. నా [illegible] జీవితంలో అద్భుతం [illegible]. [illegible] ఒక [illegible] కలిగింది. నేను మాత్రం [illegible] గాని నా జీవితం మారిపోయింది అని అనుకు [illegible]?' ఒక ప్రక్కకు చూసు అన్నాను.

'[illegible] [illegible] అయిం [illegible] అనుకోన్నా. నా జీవితం మారిపోయిందని' ఒక [illegible] [illegible] ముఖంలో [illegible]

'ఇంతకీ [illegible] ([illegible])'

'ఏం అనుమానమా?' అమె [illegible] అన్నాను.

అమె ఆకారం [illegible] దూరంగా [illegible]. [illegible] ఆకారం [illegible] మీద [illegible] అమె గాలిలో [illegible] మరి [illegible].

'[illegible] [illegible] [illegible] అక్కడు .. [illegible] [illegible] ఎలా వుందో?' మరిని ప్రక్క చూపులు [illegible] అడిగింది.

మరి [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible]" [illegible], [illegible] అన్నాను.

'[illegible] మా [illegible]' ఆకారం [illegible] [illegible].

'అదే. [illegible]' [illegible] అన్నాను.

'మా [illegible] !!' [illegible] [illegible] అంది.

'ఏం... ఓ... నేను. మాత్రం [illegible]?' [illegible] ఎక్కడ [illegible] [illegible] [illegible].

'[illegible] [illegible] ' అమె ఆకారం [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

మరి [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

'[illegible] ..' [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

'అయితే. [illegible] [illegible] [illegible]. అబ్బా! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!! [illegible] [illegible] '

'ఎల్లా [illegible]?' [illegible] అంది.

'[illegible] నా [illegible] [illegible]?' [illegible] అన్నాను.

'[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] అమె [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]

'[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] .. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] అబ్బా! [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] అమె ఆకారాన్ని [illegible] [illegible]. ఎలా [illegible]? ఆకారం [illegible] [illegible] [illegible].

'[illegible] [illegible]! [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

కుంకెక రంగ్రాలు తేసి, వీపులుంచెక్కి, అకడునాలు చిత్రవాచేసి, సూర్యకాంతంలో పెట్టి 'స్నేహానికి ప్రేమకి ప్రతిబింబాలు' అని ప్రాశస్త్యం దాల్చింది [illegible]. ప్రత్యేకంగా ఉంచేది అక్షరాలో అక్షరాలో ' అంతులేని నవ్వు, అంతంకాని నవ్వు, అక్రమలాంటి నవ్వు వ్యాకరణంలో [illegible].

మనకి చుక్కలు [illegible] రాక్షస్సులు [illegible] దృశ్యం మసకబారుతుంది. [illegible] నుంచి [illegible] [illegible] ఆలోచనా శక్తుల్ని [illegible] [illegible] కలిగింది [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నిరంతరం [illegible].

మారి నవ్వుతున్నాడు అది పిచ్చినవ్వు అనుకొంటే మారి గంభీరాడు. [illegible] అనుకొంటే పిచ్చినవ్వు మారి [illegible] నడుస్తున్నాడు [illegible] చీకటిలో మరొ [illegible] లాంటి అనుల అతన్ని [illegible] ఉంది. [illegible] చుక్క పిచ్చిగా [illegible] ప్రకృతి [illegible] మళ్ళీ [illegible] —

'ఏం మాట చెప్పాలని ఉంది?' అంది అనుల గొంతుక

సమాధానంగా అంతులేని నవ్వు, అర్థంకాని నవ్వు పిచ్చినవ్వు

'నువ్వు నన్ను ప్రేమించావన్నావు. [illegible] [illegible] అంతేనన్నావు. [illegible] [illegible] [illegible] అంతే [illegible] [illegible] ప్రేమ [illegible] [illegible] [illegible] నీలో మార్పు గమనించాను. నీకు ప్రకృతికి అతీతుండే [illegible] కాదు, నా [illegible] సమాధానం చెప్పలేదు. [illegible] [illegible] [illegible] అర్థంకాని [illegible] [illegible] [illegible] కాని సందర్భ [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] ఇదంతా నువ్వు లేనప్పుడే జరిగింది కాని. ఏం జరిగిందో తెలుసా? [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] జరిగింది. [illegible] [illegible] [illegible] సుదర్శనం [illegible] విచిత్రమైన స్నేహితుడు [illegible] [illegible] ఆలోచించే [illegible] నన్ను [illegible] ఆశ్చర్య పడుతున్నావా? నిజంగా [illegible] కాని. ప్రేమించాను [illegible] ప్రేమించాను [illegible] ప్రేమించాను చందమామలాంటి మన [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] గ్రహించలేక [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఆగిపోయింది.

[illegible] [illegible] [illegible] నీటి [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మారి [illegible] [illegible] స్తంభించిపోయాడు. [illegible] [illegible] మంచు పర్వతంలాంటి [illegible] [illegible] [illegible] మాటల [illegible] [illegible]. [illegible] అర్థంకాని కాని సమాధానం స్ఫురించింది. ఆకాశం ప్రశాంతమైంది [illegible] చుక్క [illegible] చూసింది

మారి చేతిలోని [illegible] పట్టు తప్పిపోయింది. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] నీటి తరంగాలు [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] దృశ్యం [illegible] ఆలోచనా [illegible] అగుపిస్తుంది [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] చేసింది

[illegible] [illegible] చూసింది.

చుక్క రాలింది

ఎక్కడో సుదూరంగా [illegible].

ఒక్కసారి ప్రకృతి [illegible] [illegible] చేసింది.

రాత్రి [illegible] [illegible] [illegible] ప్రయత్నం చేస్తోంది

[illegible] [illegible] ప్రవహిస్తోంది.

రామాయణ కల్పవృక్షము : విరాధవధ

శ్రీ కేశవరపు వేంకటరామకోటిశాస్త్రి

శ్రీమద్రామాయణమున ప్రసక్తములైన చిన్న కథలలో విరాధుని దొకటి. రాముడు వీనిని చంపినాడు. చంపలేదు చచ్చునట్లుగా చేసినాడు. ఆ చేయుటయు విరాధుని మాట తోడనే. ఇది చిత్రముగా నున్నది. అనగా విరాధుడు తనను చంపుమని వేడి యని రామునితో చెప్పినాడన్నమాట. ఇట్టిమాటలవలన విరాధుడు రాఘవు కోరి వానికై నిరీక్షించుచున్నాడన్నమాట. ఈవిరాధుని శీలలక్షణమే దీనిలో ప్రధానముగా నున్నది. వాల్మీకి వ్రాసినాడు "స్వర్గం విరాధేన హి మృత్యురాత్మనః ప్రసహ్య రామేణ యథార్థమీప్సితః నివేదితః కాననచారిణా స్వయం న మే వధః శస్త్రకృతో భవేదితి" రామాయణమును తెనుగున చాలమంది వ్రాసిరి. ఊరక వ్రాయుట కేమి! ఎవరైనను వ్రాయవచ్చును. కథాగతి శీలలక్షణము గుర్తించి వ్రాయుట నిశిత పరిశీలనాదక్షము, ధీవిశేషముగలవాడు చేయగలిగినది. విరాధవధా నిర్వాహణమున శీలమొక్క విరాధుని శీలలక్షణము ప్రస్ఫుటమైన తీర్పున్న తేజము పూర్వార్ధాకృతినందినవల్లగాను రాముడు,లక్ష్మణుడు,సీత యను ముగ్గురును ఏతద్విరాధఘట్టముతో సంబంధముకలవారు. వారివారి శీలలక్షణములను ఇచట సముచితముగా చూపబడవలయును. భాస్కర రామాయణమున నీ ఘట్టము ఇరువది నాలుగు గద్యపద్యములలో ముగిసినది. భాస్కరునకు కథాగతము లైనవన్ని పాత్రముల శీలలక్షణములను స్పష్టముగా దర్శించుశక్తి లేదు. వాల్మీకి రాముడు విరాధుని గంపినట్లుగా వ్రాసినాడు గనుక భాస్కరుడును వ్రాసెను. అసలు రామాయణము వాల్మీకి స్వయముగా దర్శించి అది భలాభలా అన్న నివృత్తితో వ్రాసినవాడు కాడు భాస్కరుడు.

వాల్మీకి రామాయణమునకు భాష్యముగా వచ్చిన శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్షమున పూర్వరామాయణములలో లేని వైశిష్ట్యమెల్లను ఎడతెగక స్ఫుటముగా నున్నది. ఈ విరాధవధ ఈ కల్పవృక్షమున యాభైఆరు గద్యపద్యములలో నిర్వహింపబడినది. దీనికి ముందు ఎనిమిది గద్య పద్యములతో పూర్వరంగము నిర్మింపబడినది. ఈ పూర్వరంగ కల్పన కేవలము విశ్వనాథోపజ్ఞము. ఏతద్రంగముగా నటుటకు హేతువు రాముని శీలలక్షణములోని వైచిత్రి. రాముని శీలలక్షణము స్వరూపమేమి? ఏతత్స్వరూపము నిర్వచించుట సమీక్షింపక ప్రథమాంకములను చెప్పెదను. అందు హాస్యశీలత మొదటిది. బుద్ధులన్న మెత్తని తలపు రెండవది. అన్నింటికిని మూలమైనది నర్మ్యానార్మ్య వివేకముతోడి ఆత్మజ్ఞత్వము. ఈ యీ గుణములు రామునియందీ కల్పవృక్షమున తత్తత్ర విక్షిప్తములు. బాలకాండమున శ్రీరామ సోదరుల విద్యాభ్యాససంగములో స్ఫూర్తియగు. అదే తీర ఖండాంతమునకు రాముడు హాస్యాద్భుత శీలియని కవి తేటగా నిష్కర్ష చేసెను. అయోధ్యాకాండ ప్రథమ ఖండమున యమునానదిని దాటిన తరువాత శ్రీరాముని నిగనిగలాడు నవ్వొలుకును చూచి సీతాలక్ష్మణులు "ప్రకృతితో సౌకర్యై పసివానివోలె కన్నను, బహుశా మనుష్యాకృతి సాగరమంతయు బాధ్వి నట్లుగ" అని అనుకొనినటుగా చెప్పి రాముని హాస్యశీల అరణ్యమునకు వచ్చిన తరువాత మరియు నధికమైనట్లుగా చూపించినాడు కల్పవృక్షకర్త. ఇది వారి అరణ్యకాండమున మారీచునిచే రామునిలో నున్న లోప మా హాస్యశీలతయే అనిపించును — ఈ రాముని హాస్యశీలమును విశ్వనాథ ఇంతగా అద్భుతాద్భుతస్పష్టము చేసినాడని చెప్పుట యేలయనగా రాముని శీలలక్షణ సంబంధి హాస్యమే ఈ విరాధవధకు పూర్వరంగమును సముచితముగా నిర్మించినదని చెప్పుటకు. అనగా విశ్వనాథ రాముని ఆ శీలలక్షణము నిచట పైకి తెచ్చినాడన్నమాట.

అసలు విరాధవధకు మొదటిది వాడు సీతను పట్టుకొనుట. అడవిలో సాధారణముగా లక్ష్మణుడు ముందు నడచును. వెనుకగా రాముడు. సీత మధ్యలో నుండి నడచును. ముగ్గురును దాదాపు వెంటవెంటగా నడతురు. రామలక్ష్మణు లంత దగరగా నున్నపుడు విరాధుడు సీతను పట్టుకొనుటకు వీలులేదు. వీలులేదనగా వీలు

లేదని కాదు గాని, తాను సీతమీదికి వచ్చునప్పుడు తానేమిచేయుచుండెనను ప్రశ్న వచ్చును. రంగనాథుని ప్రకారము కనుకనుడు కాలభాగమును బలిమి కొడిని మింటి కెగసిపోవుచుండగా విరాధుడు సీత నెత్తికొని మింటి కెగసినాడని—అతి వేగ విమానము ధ్వన్యము [illegible] మాత్రపు టూహాయును చేయలేదు "గదిసి జానకిఁ బట్టి క్రమముగ జంకెదాల్చి" నా దనినాడు. ఈ కల్పవృక్షమున సీతను విరాధుడు ఎట్టకొని పరుగెత్తుటకు ర[illegible] కత్తులు లిరావుగాను సీతకు కొంత దూరముగా పోయిరి. తొరక సీతను దూరముగా వదలి వారు పోరు [illegible] పోవుట చమత్కారముగా కల్పింపబడినది. రాముని జీవ లక్ష్మణ గా ధారముగా కల్పింపబడినది. దండకారణ్యమున వారు ముగురును పోవుచున్నారు. దూరముగా పనిమాపరుని చెలం వేదా? ఉన్నట్లు తోచినది. సీత పనుపలేక కొంతసేపు నీవ తీర్చుకొనవలయు. వను కొన్నది. అనుకొన్న తినుగాని—

"చెలువు కొనుక విక్రమించనము కాద
యనిన జానకి ప్రారాముడై అయోధ్య
వదలి విశ్రాంతి కోరకయి వచ్చినావె
అనిన జానకి యటంగలదా యాటందు"

"అపుర అయోధ్యలోఁ దెలిసి
యుంతని యుంతని చెప్పవా? ధరా
ధిపుడు న్నన్నకై తలిదండ్రి
దైనతలోకము విస్తరియెన రా
ఘువుని వనంబుపోక కథకటి
విరంతిము ప్రముక్కతలి అ
న్న వదలినటి చెప్పలయునన్
బిడతమ్ముడు కొల్వ దన్వరిన్"

ఇది సీతా రాములసంభాషణము. 'చెలువు కొన్నుక విక్రమించనము కాదా' యనిన జానకి మాటలోని మర్మమును కొంచెమునేని నీవ తీర్చుకొనవలయును. తెలిసిపోయినాను అని. అయోధ్యవదలి విశ్రాంతికోరకయి వచ్చినావె యని రాముడనుట చమత్కారగర్భము, చిన్న చెప్పబోదును అది పుట్టెదని ఎప్పుడు తెలియుకవగా అయోధ్యాకాండమున రాముడు సీతను నీ వరణ్యము రావద్దనుట—అటు వచ్చెదననుటగా సాగిన అదటె సంభాషణము ప్రస్తుతిలో నున్నదియు. "నైదేహియున్ నీ వెంట బడిరాక నీకు బాసిన నీవు వనంబులకు నీవ నీ వెంట నే వచ్చెదన్" అన్నది సీత "నీ వయనేగు మార్గమున నీ వడుంబోనను (నాకు) బ్రాన కర్వడు" అనినాడు రాముడు "విద్యా విద్యాతి దను తాను కొర్వగయని కలిగినంగడు. కొనరయుఁ గలుగు నీకు" అన్నది సీత. అప్పుడా అనుట నిజమే. నీతో నున్నచో నాకు బాధేమి. అదే సుఖము అని అప్పుడన్న సీతమాటలోని పరమార్థము నేడు తీరా అడవిలో నడచుట ప్రారంభమునకా గా సీతకు కొంచెము ప్రముఖమైనటు వినది. అందుకన్నది చెలువుకొద్దున విక్రమించెదవు కాద అని. సామ్యకొంటు రాముడు దానిని సాగదీసి చమత్కరించినాడు. ఆ చమత్కారమును సీత ఉరోకడైన్యముగా గ్రహించినది "అపుర అయోధ్యలో తెలిసియుంతని యుంతని చెప్పవా అన్న వదలినటి చెప్పలయునన్ బిడతమ్ముడు కొల్వ దన్వరిన్" సీత ఇట్లుగా ప్రశ్నట నిజముగాకు భరతుని కైకకట్టి యుద్ధి ప్రాణము నుంచికాదు. తొరక రాముడు వూరికి నూటగా నీతో మాటాడవలయునని మాత్రమే. సీత అంతర్యము రాముడకు తెలియదా? బాగుగా తెలియును. కాని అదంతర్యమును గుప్తపనిగానిదని తైయ్యమునకు కోపము వచ్చిన వాడునని వరయ్యను. అందువలన రాముడు మాటాడలేదు. నడచుచుండెను. సీతకు రాముడు మాట్లాడుట కావలయును. రాముడకు కోపము వచ్చినట్లుగానున్నది. కాని కల్పించుకొని మాటాడవలయును

"మనము మగుల తీగను త్రో
క్కున నాడగంగానిపించుఁ గేలమీది త్రో
వన విలు లేదు చేయుచు
కొనినది కప్పించ దడాకొంచయు కొరన్"

"నా రామునంతెని సంతయున్ మరల
కొన్నంగాదతే ఘోరకాం
తారంబుగా పరితోడ వచ్చు
టనినన్ ద్యాత్రిజ పర్వంతములు
ద్రొక్కి రాసైనది ధత్తతె మరల లేనన్నకా
రఘూత్తంపకుం
బారంబించు కిరం ప్రశంసముగ
ముండై యుగ యూరింబునన్"

ఎంత సేపటికి చెలువ్రం దయికి మనము మార్గము తప్పలేదుగదా? కాయపనిలో సెంతసేపని యిట్లు నడచుటకి—ఇది సీత తాత్పర్యము. దానికిలో రామునకు సమాధానము చెప్పవలయును. చెప్పనిదో—చెప్పక

లభియించునదిగో సీత అట్లనినది. రాముడు బహుళ మాటాడి నాడు ఆ మాటాడుటలో నున్నది చమత్కారము. సీత మామూలుగా నన్నది మనము సుగుణ శీలను ప్రోత్సాహకముగా గమనించుచున్నవని. పాపాత్ముల్యతీరి రాముడు ఆ సీతయన్నమాని లోని మహిమలు కొన్నియును నిశ్చయముగా గ్రహించి తదరము పైలోకి దాని భావపరిమితి నివరించాడు ఆమె అంతకముందు అయోధ్యలో మాత్రము విశ్రాంతి యున్నదా అన్నట్లుగా ధర్మంత్ర బుద్ధి గాసైనది. ధర్మపై మహిమ లేదన్నది ఆమె ఈ మాటను చమత్కారకర్మముగా గమనించుటగా అన్నది. రాముడా చమత్కారము గ్రహించినవాడుకనే లోపమునుండి నిష్పుట కోపాక్షమాన వ్యాపనయుండేనగా, అరంభించు తీరి ప్రకంపముగా సీతను నమక గాచేసి మంగళగా నడిచినాడు శ్రీముఖమున కించిద్విభాసిమాన హృదయ భావము పైనకై సాగినదచిలది—వారు తటాకము తీరము చేరుకొన్నారు లక్ష్మణుడు తటాకొన్నకైన తీటములు సౌంగర్యదర్పాదము చేసినాడు కాని రాముడు ఇంకొంచెము దూరముగా పోయి నిలబడినాడు సీత అక్కడ వెనుకగా నిలబడినది. లక్ష్మణుని కేమియు తోచక తను తటాకములోనికి దిగినాడు రాముడు దూరముగా సీతవైపు చూచుచు నిలబడలేదు. విముఖుడై నిలబడెను. వెనుదిరిగి తనను వీడుచున్నాడని సీత అక్కడ నిలబడినది. విముఖుడైన రాముడు ఇష్టముగా ఆడుటలు మొంగుకు చేయుచుండెను ఈ సమయమున విరాధుడు సీతను పట్టుకొనెను రాముడు సీతవైపు చూచుటలేదని మొంగుకొనుటలు చేయుచున్నాడని, ఎట్లు తెలియవచ్చినదన గా—విరాధుని దిటాట్ట హాసమునకు "వినుము ఖండితమను హ్యాయి జానకిదేవిన్ భక్షించెదన్న ఎన్నము వలన—విరాధుడు సీతను పట్టుకొనుచుండె కార్యరంగమున రాముని సౌశీల్యము ఆధారము చేసి సీత నుండి రాముని దూరము చేయుటలో ఈ వాల్మీకము నిండుట చేయబడిన ప్రశ్నకు సమాధానము లే పోవుటతో బాటు మరొక రహస్యమున్నది రాముడు ఇంతవరకు సీతకు కష్టము తప్పదనగా వాదన గా నున్నప్పుడు రాముడు సీత నవనాళించెను రాముడు తేనెవంటలని దూరముగా పోయిన తరువాత కాక మరుడు సీతను వధించినదియు రాముడు సమీపమున నున్నను నిద్రించుచున్నప్పుడు బాగ్యుడు దూరమున నున్నను నిద్రించుచు ప్రశ్నకనున్నను ఫలిత మొక్కటియే మరియును ఈ మూడింటి యందు కొక విశేష మున్నది. లేదివింటబడి రాముడు దూరముగా పోవుటకు సీతయే కారణము కొరకు చేసింత గా చేసింప బడుటకును కొంతట్టుల మూగిన భక్తి విశ్రాంతంగా నని సుఖ్యకొన్న సీతయే కారణము ఇప్పుడు విరాధుడు పట్టుకొనుటకు కూడా రాముడు దూరము పోవుటకు మాటకు మాటగా చమత్కరించిన సీతయే కారణము— కృష్ణుమునందలి విరాధకాధైన పూర్వరంగ మింత గా భావకంభీరము వన్నె కెక్కి మత్కంతము సహజముగా దావంతిటా అతి అట్లుగా చిత్రించుటల రాముని శీల లక్షణసంబంధి సౌశీల్యత—సీతారామ మూరకాన్వయము— పరస్పర మూర్తి ద్వారాదికములుగా పూర్వరంగము నిర్వహింపబడినది. కథాంగ ప్రసక్తస్య భారతీయాణ మహాకవి కొక్కవిర్వాణ శిల్ప మట్టిందును

ఇదంత వింతైన విమర్శము చెప్పదలయును రాముడు దగరగా నున్నప్పుడు విరాధుడు సీతను పట్టుకొన్నతో రాముడూరకుండెనా అన్న ప్రశ్న వచ్చునని రాముడుదూరముగానున్నటు కల్పింపబడినట్లు చెప్పవాడు గదా!—వెనుదిరిగి సీతను పట్టుకొన్న విరాధునిమీది కూడ రాముడువెంటనే ఆ విమానమువలన లక్ష్మణునితో ఏమేమో అనుచూ కావ్యపర్యాకుతేజు లుదైనట్లు ప్రాయుట కాదన్నదా! అను సందేహము కొందరకు రావచ్చును. "తరణీకులుల నిలిచి చూచుచుండి వివ్వరపాందరి సీత పొంగుచున్న చేయునదని" అని ప్రాణాబడినది అనగా దానిభావమిది నా దరణ్యము ప్రవేశించిన తరువాత కలిగించిన మొదటి దుఃఖము విరాధుడు దాని గూర్కగము దానిపేవము—ఏమి సాంకేతము రామలక్ష్మణులను ధనుము కొల్పునట్లుగా నున్నవి కోటకొంగులను చిన్నతనమున చూపలేదా! సంహరింతలేదా! అని మననచ్చును ఇప్పుడు సీతచేయు లొందుచున్నది అయినను నేను పనిగా రక్షించుటకు వెంటమూలటుకూ, ఒక్కసారి కొలది నిలబడ్డొనుక్కొని లేక గాప్పుకొలువి నిశ్చయము రెండును లోకమున నున్నవి పైగా విరాధుని సీతపట్టుకొనుట కూడా త్వంభనము దానివలన నిశ్చయమే వెంటనే విరాధుని మీద పనిపలయుచున్న తొందరనియు నిశ్చయమే ఇంకను విరాధు నెదుర్కొనుటకు పూనుకొని దానిలోంగా లేక దిగినాడు. ఆ మాటలలో వాడు కొంచెము పరిశీలనగా మన్నాడు. రాముడుమీద సాని

విరాధుడనబడిన గంధర్వత్వ భావము కలిమి పైశాచిక దేహములోనిది ప్రవృత్తి వెరపుట విశ్వనాథ వారిచే సాక్షాత్కారముగా నిరూపింపబడెను. లక్ష్మణుడు క్రుద్ధుడయి రాముడు వ్యథితుడయు చెప్పక మునుపే విరాధుని నీ వెవ్వడవురా! అని గదించినప్పుడు "విరాధుడు అంతటి వికటాట్టహాసముగా నగి మీరెవ్వ రెంగకున్నను తెల్పుచుంటిరని తెల్లము చేయుటకై మీరు చెప్పిన అవసరము లేదు, నన్నటుల చెప్పితి" అనుచూనే విరాధుడు తన శాపావసాన మెరిగి విచారించుచుండుటను ప్రారంభించుచున్నది. రామ లక్ష్మణుల మని రాముడు చెప్పినప్పటినుండియు వాడు సంతోషించుచున్నాడు అయినప్పటికిని సీతను వదలి మీదారికి మీరు పొండనుటలో విరాధుని అంతరంగ మదియే. వారెల్లను సీతను వదలిపోగా సీతకొరకై తనను చంపుదురు. తనకు కావలసినది అదే. అంగుటవల్లనే రాముడు క్రోధములో "తడవుగా సీతనవలి నీకలను పొమ్ము" అనినప్పుడు—రాముని క్రోధము విరాధుని ఆత్మలో సంతోషము కలిగించుచున్నది. ఆ యాత్మ లోని సంతోషము దేహాధర్మముచే మార్గమున వికట ముగా వ్యక్తీకరింపబడుచున్నది. "అనిన విరాధుడు నవ్వి మీరు నన్ను జంపెదరంటిరి గదా! సీత వదలిన యెటుల జంపెదరు?" ఇది విరాధుని మాటలు. సీతను వద లినచో నిజముగనే వారు విరాధుని చంపరు. కాని చంపుట వానికి కావలయును. అది అంతరంగములో నియంత్రణము కావలసిన దానిని కావలసినట్లుగా స్పష్టముగా చెప్పలేకుండా దేహాధర్మమును అడ్డు వచ్చును. వచ్చినది అంతవరకే. ఆ విరాధుని వాక్యము హాస్యపుమాటగా నున్నది. రాముడని వాడు "మార్గమిదియె మీ పృష్ఠ్యమగ్ర్యారుణాం" అని పాత్రోచిత లక్షణమును పట్టుకొనినప్పుడే అట్లుగా వ్రాయుట సంభవించును. పూర్వజన్మ సహజమైన గంధర్వత్వమును స్మృతిలో నుంచుకొని, తాత్కాలికమైన పైశాచిక దేహములోని మనస్సుతో, తద్దేహమును వదలించుకొను యత్నమున వ్యగ్రుడైన విరాధుడైన రూపమునను తద్విలక్షణము కూర్చబడి తగు ప్రత్యుత్పాదకముగా సర్వ వదనయు చేయబడిన దీ కల్పవృక్షమున. అసలు శ్రీమద్రామాయణమునందలి సర్వవిషయముల విలక్ష ణము భావ్యము చేయబడి శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్ష మైనది.

విరాధుని విలక్షణ మిదియని రామాయణ కల్పవృక్షమున చెప్పబడలేదు. లేదనగా లేదని గాదు. విను సాక్షాత్కారముగ నున్నది. ధ్వన్యర్థవ్యంగ్యమున నున్నది. పాత్ర చయలో నున్నది. విరాధునకు శాపసంస్కారములతో బాధ నివి తెలియును తాను ప్రతీక్షయుండెగాని ప్రాప్తి పెట్టబడకలయును. వినచో రాముడని తెలిసికొనగనే విరాధు డాయన? విషయము చెప్ప వచ్చును గదా! చెప్పలేదేమి? శ్రీరాముడు "వీడి బాధను గోయు ప్రతివ్ర" మని లక్ష్మణునితో ననిన తరువాత "శ్రీరామా! మంచియూహ చేసితి వయ్యా" అనగాలేదు! అతిప్రత్యక్షమునకును దేహాధ ర్మము కలిగిపెన మరియొక సవరణము వేద మదటనే యున్నది. విరాధునకు తెలిసి రాముడీమాట అన్న తరువాత కలిగినదా? లేక రామలక్ష్మణులగుని ఆయన చెప్పగనే కలిగినదా? అప్పుడే కలిగినదిగాని రాముని ఆ మాటలలో అది పైకి వచ్చినది. అవగా వానికి స్థితి వచ్చినది. దేహధర్మమును త్రోసి ఆత్మధర్మము వానికి స్థితి వచ్చుట ఎంతవీరు ఎట్టిదన్నమాట. విరా ధుని ప్రాణము పోవుచు దారిలో రాముడనివాడు

"తన పూర్వంబుల జన్మలో గలుగు
వృత్తాంతంబు నా వేయుబుం
మము, శుభాదరణంబు సేసగిదిం
పైకొన్నాడుకో! నశించినం
తన పూర్వ స్మృతిగా దైవా వెదకు
చుంటానమ్మ నన్నాడుగా
నను పైశాచిక దేహముల్ బలిమిం
గంధర్వత్వ భావావకాశ!"

రాముడన్నటుగా వ్రాయబడిన ఈ పద్యమునకు పాడింపబడిన ప్రమాణములు రెండున్నవి. విరాధుని జీవసంపుటిలోని వైలక్షణ్యమును తిరుగించి నిమ్నరించుట ఒకటి. ఆ మునియొక్క జీవసంబంధ విచార వైశిష్ట్యమును నిరూపించుట రెండవది. శాటకవచనాటి నుండి రాముని ఈ విచారవైశిష్ట్యము కుదిరినంత సముచితముగా నిరూపింపబడినది రామాయణకల్పవృక్షమున.

విరాధుని పైశాచిక దేహమునకు తగిన యోగ్యత యనిపించు సామర్థ్యము—తదితమై వాని గంధర్వత్వ భావస్మృతితోడి విలక్షణము—వాడు సీతను పట్టు కొనుట కనకాలముగా కల్పింపబడిన పూర్వరంగ నిర్వహణము, వాక్యతో దర్శితమై పరమ సంతోషముగా ఈ రామాయణకల్పవృక్షమున నున్నవి. అనంతకోటి కావ్యశిల్పముల కనానవకాల్ప సముఖముల ప్రదర్శింప బడిన మహాకావ్యతిరోధానములోని ఒక చిన్న విషయ మును స్థూలముగా వ్రాసితిని.

దృష్టి

శ్రీ కొలకలూరి ఇనాక్

***పాత్రలు: రమేష్‌బాబు, హేమలత, గంగాధరం, నరసమ్మ, డాక్టరు**

ప్రభాతసమయం. మురళీగానము

గంగాధరం అమ్మా!

హేమలత ఏం నాన్నా!

గంగా కాఫీ ఏలావుంది?

హేమ చాలా బాగుంది నాన్నా! కన్నతల్లి లాంటిది మన దాది

గంగా మీ అమ్మే వుంటే నీ కిన్ని కష్టా లుండక పోయేవి

హేమ: అదేవిటి నాన్నా! నా కిప్పుడేం?

గంగా ఏంలేదమ్మా! అదే వుంటే (బాధపడి తేరు కొని) నిన్ని బ్రాంత ఎవరు తప్పేవారు! నీ కళ్ళే పోకేయా! భగవంతుని కరుణ ఎలా వుందో?

హేమ (బాధగా) డాక్టరు చెప్పారుగా నా కళ్ళు వస్తాయని రాత్రి నువ్వూ చెప్పావు—నా కళ్ళు వస్తాయని డాక్టరు చెప్పారని నువ్విప్పుడు బాధ పడ్తావెందుకు నాన్నా!

నరసమ్మ అది మీ నాన్నగారి అనుమానం గాని తప్పకుండా నీ కళ్ళొస్తాయి తల్లీ!

హేమ నిజంగానా! మా అమ్మలాగా నన్ను కళ్ళలో దీపాలు పెట్టుకొని రాత్రీ పగలూ అనకుండా చూస్తున్నావు. నీ ఋణం తీర్చుకోవడం కష్టం.

నర పిచ్చితల్లీ! పడుకో! ఎక్కువగా మాట్లాడకు

హేమ ఇవాళ డాక్టరుగారు నా కళ్ళు విప్పుతానన్నారుగా, నీతో ఏమైనా చెప్పారా?

నర చెప్పారమ్మా నీ కళ్లు తప్పకుండా వస్తాయని, ఇవాళ కట్లు విప్పుతారు.

హేమ వారిని నేను చూడలేదుగాని, వారి హృదయం మాత్రం చూడగలుగుతున్నాను. చాల కరుణా మయులు. నెల రోజుల్నుంచి శ్రమకు వచ్చి శ్రద్ధ తీసుకొని మరీ నన్ను చూస్తున్నారు

గంగా మంచివాడు. మొన్న మొన్ననే ప్రాక్టీసు పెట్టాడు. ఎంతో మంచి డాక్టరని అప్పుడే నలుగురూ అనుకొంటున్నారు

నర : చూడన్నా దాన్ని ఉన్నట్టు చెప్తారమ్మా! మాటిగా మెలిగే పద్ధతి వారిది. దారవృత్తం ఉందంటే అవు తుంది లేదంటే లేదు అంతే!

హేమ అయితే నాకు చూపు తప్పకుండా వస్తుం దన్నమాట.

నర చూపు తప్పకుండా వస్తుంది ఎందుకమ్మా అంత భయం

హేమ నాన్నా! ఇవాళ చాలా ఆనందంగా వుంది.

గంగా నెలరోజుల తరవాత అదృష్టవంతురాలివమ్మా!

నర కన్నతల్లిగా మరి కళ్లకు వచ్చింది

గంగా నరసమ్మా! కాఫీ కప్పులు పట్టికెళ్ళు

నర వస్తానండి (కప్పులు పట్టుకొని వచ్చేవాళ్ళి వెళ్లి పోయింది)

హేమ : నాన్నా! మనదాది మంచిది.

గంగా : అవును గానీ

హేమ ఏంటినాన్నా!

గంగా రమేష్ వస్తున్నాడు.

హేమ బావ

గంగా : అవునమ్మా! నిన్న ఉదయం మెడ్రాసు వచ్చాడు.

---

* భారతీయ భాషలలో విశ్వ విద్యాలయం విద్యార్థులకు అఖిలభారత రేడియో (ఢిల్లీ) వారు ప్రకృష్ట నాటికల పోటీలు జరిపారు (57-58). "దృష్టి" ద్వితీయ బహుమతి పొందినది.

హేమ : నాన్నదగ్గర డబ్బుందో? లేదో?

గంగా ఏనాడైనా నేను ఎన్నడైనా డబ్బువిషయంలో లోపం కలగనిచ్చానా? ఎక్కడికీ పంపా!

హేమ ఇక్కడికి నాన్న ఎప్పుడొస్తాడు నాన్నా!

గంగా : నిన్న సాయంకాలం టెలిగ్రాం ఇచ్చాడు బయలుదేరుతున్నట్టు నిన్న ఉదయం బయలు దేరినా తొమ్మిదిన్నరకల్లా వస్తాడమ్మా!

హేమ తొమ్మిదింటికి వస్తాడా నాన్నా!

గంగా అవునమ్మా!

హేమ అయితే కారు స్టేషనుకు పంపు నాన్నా

గంగా అలాగే చేస్తానమ్మా!

హేమ : నాన్నా! ఫారిన్ వెళుతున్నప్పుడు చూశాను నాన్నను మళ్ళీ ఇన్నేళ్ళకు చూడబోతున్నాను ఈ కళ్ళతో ఎలా నాన్నా? డాక్టర్ని పిలువు!

గంగా సరేనమ్మా!

హేమ నాన్నా! నాన్నా! ఇంకా కర్తవ్యమేమిటి కనుక్కో!

గంగా : సరేనమ్మా! డాక్టరూ వస్తాడు. నీ నాన్న వస్తాడు డాక్టర్ని ముందుగా పిలిపించి చూద్దాం లే— అమ్మా, ఏమిటి నీరసంగా వున్నావ్ జ్వరంగా వుందా?

హేమ నీరసమూ, జ్వరమూ—ఏమిటి నాన్నా నువ్వన్నది?

గంగా ఏమిటోనమ్మా, నీ ముఖం చూస్తుంటే తేటకళ లేకుండా వుంది

హేమ అదేమిటి నాన్నా! నాకిలా కన్నంత ఆనందం ఎప్పుడూ లేదు కాని—ఒకటే అనుమానంగా వుంది—

గంగా అనుమానమేమిటి?

హేమ నాకు కళ్ళొస్తాయా, రావా?

గంగా తప్పకుండా వస్తాయి. భయపడకు. ధైర్యంగా వుండాలి తల్లి

హేమ నాన్న వచ్చాకనే

గంగా నాన్న వచ్చాకనే ఏమిటమ్మా?

హేమ : కళ్ళురాకపోతే పెళ్ళిచేసుకోలేనా!

గంగా అమ్మా! అనాలోచనం అందుకే ముఖం అలా పెట్టుకున్నావ్ అతని హృదయమున్న సంగతి నాకంటే నీకే బాగా తెలుసు. అతను కృతఘ్నుడు కాదు అయినా నీకు చూపు తప్పకుండా వస్తుంది. భయపడ అక్కరలేదు.

హేమ నిజంగానా నాన్నా! నిజంగానా!

నర (ప్రవేశించి) పిచ్చితల్లి ముఖంలో ఇప్పుడు వెలుగు చేరటం చూస్తున్నాను.

హేమ ఏమిటి నరసమ్మా!

నర నిజమేనమ్మా! ఇప్పుడు కళకళలాడుతున్నారు మీరు

హేమ నాన్నా! ఏమిటి?

నర : రమేష్ ఇంకొంచెం గంటన్నరకల్లా వచ్చేస్తారు కదమ్మా!

(టెలిఫోను మోగింది)

హేమ నాన్న స్టేషనునుంచి ఫోను చేస్తున్నారేమో చూడు నాన్నా

(టెలిఫోను మళ్ళీ మోగింది)

గంగా నరసమ్మా, ఫోను చూడు!

నర సరేనండి (వెళుతుంది)

(గోడ గడియారం ఎనిమిది కొట్టింది)

గంగా అప్పుడే ఎనిమిదైందమ్మా (గొంతు. తప్పకుండా తొమ్మిదింటికల్లా వస్తాడమ్మా!

హేమ నాన్నా!

గంగా ఏమమ్మా! తప్పకుండా తొమ్మిదింటికి వస్తాడు

నర (వచ్చి) తప్పక వస్తారట గాని తొమ్మిదింటికి కాదట. తొమ్మిదిన్నర తరువాత పదకొండు గంటలకు వస్తారట, ఒక రోజు పోస్ట్‌పోన్‌గా వుందట

గంగా అదేమి మరి. డాక్టరు! అర్జంటు కేసు అంటారు అయినా సరేనమ్మా! మళ్ళీ ఫోను చెయ్యి. అమ్మాయి ఎదురుచూస్తోందని చెప్పు. వీలైనంత త్వరగా రమ్మను.

హేమ నాన్న వస్తాడు. చూడాలి. కట్టు విప్పాలి. తొమ్మిదిలోగా, వెంటనే రమ్మని చెప్పు!

నర : సరేనమ్మా!

హేమ డాక్టరు తొందరగా రావాలి. కట్టు విప్పాలి. నాన్న వస్తాడు. నాకు కళ్ళు వస్తాయి. నాన్న వస్తాడు. నాకు కళ్ళు వస్తాయి.

గంగా : అవునమ్మా!

హేమ : నాన్నా! నాన్న! అందరికీ కనిపిస్తున్న కన్నీటి వెలుగు నాకళ్ళు.. ఇలా

గంగా : (బాధగా) అవునమ్మా!

హేమ నాన్నా!

దృష్టి

గంగా : ఏవమ్మా!

హేమ : నాయన నా కళ్ళివ్వడం లేదుగదూ!

గంగా : రమేష్ అల్లరి మానేస్తా అనకే తీరిక వుంట దని ప్రాణాలుగా అంగీకరిస్తేనే అల్లరి మానేస్తాడు నీ కళ్ళివ్వడం కోసం. ఆ ఈ తరం అందరిలోనూ ఇతనొకడు— వరసమ్మ ఫోను చేశావా? ఏమన్నారూ.

వర : నాకేదు వెంటనే బయలుదేరుతున్నానని చెప్పా రమ్మా!

గంగా : అయితే రేపుదయానికల్లా వస్తారు. వరేగాని ఇంకా కొంచెం సేపు పడుకో హేమా

హేమ : ఆఁ! అప్పుడే! ఇంకా కొద్దిసేపు పడుకోమా కన్నా.

వర : సరేనమ్మా!

హేమ : నాన్న ఎలా వున్నారో!

గంగా : ఏమీ కొరత లేకుండా వుందికదమ్మా. చీకటింటా లేకుండ చేశాడుగా అప్పుడిదాకా అభివృద్ధి చెందుతాడు. అసలు మనం మేమ్ దాకా అదృష్టవంతులం. నీ అనుగ్రహం లభించింది. నా ఆశ్రయం దొరికింది.

హేమ : ఏంటి నాన్నా!

గంగా : అవునమ్మా! అందుకే అంతరిక్ష అంగుళాలో వుండవి అయితే కొడుకు ఏనాడో యాప్ యాప్. యాక్ నీ పరీక్షకు పోలేక దనువు మానుకోవా ల్సిన అతను అగ్ని కేక్ లో చదువుకు నే అతను ఒక ఫారిన్ డాక్టరేట్ తెచ్చుకుంటున్నాడు అదృష్టవంతుడు కాదూ? కాదా? అతని పరి స్థితులు అనుకూలించాయి.

హేమ : (కొంచెం కోపంగా) నాన్నా! ఏంటి మనస్సేది?

గంగా : అదిగాదమ్మా (నవ్వుతూ) ఒకఫోటో పంపాడు. అందులో చాలాఅందంగావున్నాడు. ఎంతో ఆరోగ్యంగా వున్నాడు. ముఖంలో [illegible] ఉంది

వర : ఇంకా కొద్దిసేపు పడుకుంటుంది!

గంగా : అమ్మా!

హేమ : ఏం నాన్నా!

గంగా : కేవలా బయటికిపోయివస్తా!

హేమ : సరే నాన్నా! వరసమ్మా!

వర : ఏవమ్మా!

హేమ : నన్ను కిటికీ దాకా నడిపించు.

వర : ఎందుకమ్మా!

హేమ : సూర్యోదయం చూడాలనివుంది! [illegible] అవకాశాలనివిస్తోంది. సుందర దృశ్యంగావుంది. నడి పించు!

వర : అవతల ఓపిక లేదమ్మా!

హేమ : ఓపికేం? ఉత్సాహంగావుంది. నడిపించమంటూ కాస్తా!

వర : సరే! లే అమ్మా. ఆఁ. లేచి ఇటు ఇటు ఆఁ ఆఁ నిలబడమ్మ ఇంక నడుస్తూ మెల్లగా మెల్లగానమ్మ. ఏమిటమ్మ అంతహుషారుగా వున్నావు ఇటు ఇటమ్మ ఇక్కడ ఆఁ ఆఁ. నిలబడు అదిగో. అది తలుపు ఆఁ!

హేమ : చల్లగా గాలి వీస్తోంది.

వర : ఇంత ఉదయమందు పూలమొక్కలమీదుగా వచ్చినగాలి ఎరువులతో వస్తుందమ్మా!

హేమ : మల్లెతీగ ఎలావుందో చూడు!

వర : పందిరమీదకి ప్రాకింది. పూలు పూస్తోంది.

హేమ : క్రోటను మొక్కలు ఎలావున్నాయి.

వర : నాటికేం తల్లి! పనిమనిషి రోజూ నీళ్ళు పోస్తున్నాడుగా అవి నిగనిగలాడుతున్నాయి. దబ్బనాలతీగకూడా పందిరిమీదకు ప్రాకు తోంది. దక్క నే ముద్దబంతి మొక్కలు బాగా నే వున్నాయి.

హేమ : నాటి ప్రక్క నే గులాబీతీగ ఉండాలికదూ.

వర : ఉన్నాయి, బాగావుంది.

హేమ : అవి పెట్టినప్పుడే ఎంతో అందంగా వున్నట్లు ఆనందించేదాన్ని.

వర : "హేమ అవతల దీనికి పైగా గులాబీపువ్వులు పెట్టగాని మరీ పూచిన తంగేడులావుంది" మా అమ్మగారమ్మ మీ నాన్న.

హేమ : నాకు నన్ను మెచ్చుకుందాని.

వర : కాదమ్మా! ఆ పూసు నిన్ను చూసిన ఏ మగాడైన తిన్నగుండలేడు. సాధారణంగా ఏ ఆడది చూసినా ముఖం చిట్లించి పల్లించుకుంటుంది.

హేమ : అలా చూడు! పోక చెల్లు కొమ్మగా గన్నె చెల్లించాలి.

వర : ఉన్నాయమ్మా! వచ్చిన పూవుల్తో.

హేమ: ఆ చెట్టుకింద పచ్చని గరికమీద కెంపీ వుండి కదూ!

వర: అవునమ్మా! చెంగోట్టిందని వాడుక లేకుండా వుంది.

హేమ: నాన్న ప్రతిసారి కొకసారైనా ఆ కెంపీ మీద తన కాళ్లతో నడచి చెప్పేవారు, 'హేమా! తప్పు లేకుండా నీ కాలుకుంటే ఎలా నడవగలవు.'

వర: అంతలో చెవుకచ్చి ఫోనునానికి తమ్ముగారేదో అన్నారు కదూ!

హేమ: అవును. నాన్న వెళ్ళిపోయేముందు, దగ్గరగా ఇక్కడికి, నాకళ్ళల్లోకి మాత్రమే చూస్తూ చెప్పారు, 'హేమా నీ కాలుకుంటే ఎలా గడిపేది! ఇంతకాలమూ కలిసి మెలిసి వుండి బతుకుతున్నాం. ఇంక ఎలాగ.'

వర: అంతలో నాన్నగారొచ్చి 'రమేష్ (డాక్టర్) వుంటాడు. త్వరగా తెమలండి' అన్నారు కదూ!

హేమ: అవును అప్పుడు వెంటనే వెళ్ళిపోయాం. ఇవాళ నాన్న లేనప్పుడు నాకు గుర్తొస్తాయి! వారా!! ఏమంటావో? ఏమో??

వర: భయపడకమ్మా! రమేష్ నిన్ను ఏ పరిస్థితుల్లోనూ కాదనడు. నీకు తప్పకుండా వస్తాడు.

(కారు హారను)

హేమ: అదుగో నాన్న వచ్చారు.

వర: ఇంతత్వరగా నాన్న వస్తారనమ్మా! మరి ఓపిక లేకపోతే ఎలా—డాక్టరొచ్చారు!

హేమ: (సంతోషంగా) డాక్టర్! డాక్టర్!!

డాక్టరు: హల్లో.. ఏమిటి ఇదేవిగ్రహ దేనా—సంతోషంగా వున్నట్టున్నారు గుడ్ అలావుండాలి—బలవంతంగా నవ్వుకుంటున్నారు—దట్ ఈజ్ టెర్రిబుల్. చూస్, కుర్చీలోనూ ఆరోగ్యంగానే వుండాలి కదూ—ఇంతకు ముందు రోగం రాలేదుగా—అవును రాదు. రాకూడదు కూడా. చూస్ పది రోజుల్లో నడవగలవు. కోల్పోతావు. రమ్మన్నారట. ఏమిటి విశేషం. కేసు పరిశీలించి అయినా తప్పకుండా రమ్మన్నారని అన్నారు. ప్రత్యేకంగా విశేషముంటే చెప్పండి. సాధారణంగా వున్నారు. గుడ్ అలావుండాలి.

వర: బాబూ!

డాక్టరు: పదిరోజుల్లో నడుస్తావు. ఆరోగ్యంగా వున్నావు. ఇంకా కొంచెం గాలిలో తిప్పు తప్పకుండా.

హేమ: ఏమండీ!

డాక్టరు: ఏమిటమ్మా? ఏమిటి?

హేమ: కొంచెం ముందుగా కళ్ళు విప్పాలి అవసరం.

డాక్టరు: కొంచెం ముందుగానా? నో నో — ఇట్ ఈజ్ నాట్ — పదిరోజుల్లో ఇంకా కట్టు విప్పకూడదు మా పేషంట్లందరికీ చెపుతున్నా. ఓ. కె. తప్పదు.

హేమ: ఏమండీ!

డాక్టరు: ఏమిటంటావో చెప్పండి అటు లేచి నడుస్తువుంటే చూడాలి. ఏదో చెప్పబోయారు చెప్పండి! మిమ్మల్నే!

హేమ: నాకెప్పుడు.

డాక్టరు: డెఫ్ నెట్లీ చెప్పలేను కానీ పది రోజుల్లో తప్పకుండా చూస్ ఓ. కే. డైలా. (వెళ్ళిపోతాడు)

హేమ: ఏమిటి నాతో అంత మాట తోటి వివాహంగా మాట్లాడటం?

వర: వారిమాటే అంతే అలా మాట్లాడుతుంటారు అందుకే ఆ మాటల్లో ఆలోచించాలి. అయినా నాన్నగారు..

హేమ: అంత త్వరగా వెళ్ళిపోయారేం?

వర: అక్కడ కేస్ సీరియస్ కేసట. కాని మీరు ఫోను చేశారని వచ్చి అన్ని విషయాలూ అలా వుంచి ఇక్కడికి వచ్చారు.

గంగా: (వచ్చి) అక్కా వచ్చిందమ్మా!

హేమ: అవునా నాన్నా!

గంగా: అవును. ఫోను వచ్చింది. రమేష్ వస్తున్నాడట.

హేమ: నాన్నా! నిజం చెప్పండి రమేష్ వస్తాడంటావా? కుర్చీలోనే కూర్చుని ఆ మాట అడిగేనా?

(గోడ గడియారం టిక్కుటిక్కుమని గంటలు కొట్టటం మొదలు పెట్టింది. వరమ్మ, హేమ ఒకరి ముఖాలు ఒకరు చూసుకున్నారు.)

హేమ: (సంతోషంగా) ఏమిటమ్మా!

వర: అమ్మా!

హేమ: నాన్న..

వర: వస్తున్నారు.

హేమ: నాకు...

నర : ఆనందంగా వుంది.

హేమ : అవును.

నర : అలా కేకలెయ్యకు మరి

(కవిత్వాలతో మృదంగాలు కొట్టుం నర సమ్మ హేమలకు సంతోషం అతిశయం జరిగింది. అంతలో కొంచెం కోపం)

హేమ : నాకు తెల్సు.

నర అవును వస్తున్నారన్నా!

హేమ : (పెద్దగా) నాన్నా!

రమేష్ : (దూరంగా) హేమా!

నర : రమేష్ నాయనా ఇక్కడికే వస్తున్నాడు. అట్లా కూర్చోవ్వు! కూర్చో!

రమే హేమా!

హేమ : నాన్నా!

రమేష్ ఏలా వున్నావు హేమా.

హేమ (ఉద్వేగంగా) ఆఁ!—ఎన్నాళ్ళకొచ్చావు నాన్నా!

రమే : మరి అమ్మేది?..

హేమ : చెల్లెలింటికి ఉత్తరంగా వ్రాసారట!

రమే మా కొత్తమంది క్లబ్ కోటు కూతురింటిలో వుంటుంది తీసుకొచ్చేది పాటపాటుకు జరిగింది

హేమ పాటపాటించటే నాన్నా!

రమే నాకా చెప్పలేదు!

హేమ : నీవలా కలిపిస్తున్నావా? నాన్నా! నిన్ను చూసే భాగ్యం లేకపోయింది. చాక్లెట్లు ఇవాళ కట్టిస్తున్నారు

రమే : హేమా! అమ్మ నీకు తెల్సునన్నాడు.

హేమ (బాధగా) ఏం చెప్పేది నాన్నా! తెల్లవారు ప్రతిం అదిగో జ్వరం వచ్చింది నాయనగారికి తీవ్రంగా వుంది నాలుగో రోజు రాత్రి మొదలై ప్రారంభం, కళ్ళు మసక మసగ్గా కనిపించాయి నీ ఫోటో చూసి పోయిందా నాన్నా! ఫోటో కనిపించింది కాని కళ్ళు తెరుస్తున్నా ఏమీ కనిపించలేదు.

రమే : (ఆశ్చర్యంగా) ఆఁ!

హేమ : ఏంటి కొంతమంది విద్యార్థులు తెల్లవారి లేచారు. మసక మసకగా వుంది. రాత్రింట కొంచెం మసక్కా కనుగొంటూ కొంచెం పొద్దుగా వచ్చి, కళ్ళలో పడుతున్నాయి కళ్ళు మూసింది నిన్ను కొంచెం చూడాలనిపించింది. నాన్న ఇంటి ముద్దు నాన్నా! నరసమ్మగారు నీకు చెప్పారు. అది ఎక్కువగా కన్నీళ్ళతో ఉంటున్నా మీరందరూ నన్ను దగ్గర కూర్చోబెట్టి చెప్పింది. కళ్ళు ముసుకున్నాయని నిన్ను చూడలేకపోయాను. కళ్ళు తెరిచాను నాన్న మాట వినిపించింది కాని, నాన్న కనిపించలేదు ఏమిటన్నా దగ్గరకొచ్చావు నాన్న

రమే (ఆశ్చర్యంగా) దగ్గరకా?

హేమ : నేను భోగాలవేస్తాను (అప్పటికే హేమకంఠం కంపించిపోయింది)

రమే : ఎంతపని జరిగింది!

హేమ తెలియజెప్పింది డాక్టరు ప్రేమతో కలుస్తున్నారు కళ్ళు చక్కగా పరీక్ష చేసి చూస్తున్నారు. ఇంకో కొంత కాలానికి, డాక్టరు కట్టు విప్పుతారు

రమే : డాక్టరు జాగ్రత్తగా చూస్తున్నారా! (గంభీరంగా కొంత దూరం తిరిగి వెళ్ళిపోయాడు.)

హేమ : చూస్తున్నారు.

రమే నరసమ్మ నిన్ను కంటికి రెప్పలాగా కాపాడు తోందికదూ!

హేమ : అవును నాన్న!

రమే : నీవెప్పుడూ జాగ్రత్తగా చూడకపోతే ఇది చాలా ప్రమాదకరమైన రోగం. కళ్ళలోని ఇబ్బందులు కూడా వున్నాయి.

హేమ (భయంగా) నాన్నా!

రమే భయపడకు హేమా! కళ్ళు జాగ్రత్తగా వుంటే డాక్టరు చెప్పారు. విచారించకు త్వరగా నయమవుతుంది అప్పటి దాకా ఓపిక పట్టాలి హేమా! ఇంత నీరసంగా వున్నావ్!

హేమ అదేమిటి?

రమే అదిగో టెంపుల్ సెంటర్ లో ఒంటరిగా వున్నప్పుడు

[తెర]

*   •   *   *

(—రెండురోజుల తరువాత— రెండు రోజుల్లో వచ్చి ప్రకాశంగా కూర్చుంది)

రమే : నాకు తెలుస్తోంది.

హేమ కాఫీ యిమ్మంటావా?

రమే: కళ్ళు తిరుగుతున్నాయి.

హేమ: ఏమిటిరాజా! ఇంకెవరూ లేరిక్కడ! ఇవ్వాళేం చెప్పు?

రమే: ఇలారా హేమా!

హేమ: ఎందుకురాజా! (చేరింది)

రమే: ఇక్కడ కూర్చో! అట
నాకే బాధగావుందను, హాయిగా వుంటుంది

హేమ: ఏమిటిరాజా!

రమే: అలా కూర్చో! కదలకు-

హేమ: ఇదా ఎత్తు!

రమే: కొంచెం మరి నీకళ్ళు.

హేమ: నాకళ్ళా!

రమే: అవును నీకళ్ళు

హేమ: ఏం?

రమే: (భయంగా) నాకు భయంగావుంది.

హేమ: ఎందుకూ? ఏమయింది? ఏమిటిరాజా!

రమే: నీ కళ్ళు

హేమ: నాకళ్ళు కేమిటి?

రమే: నాకు భయంగావుంది. కళ్ళు మూసుకుంటున్నాను. నేనిక్కడ కూర్చోలేను

హేమ: ఏమిటి—పిచ్చిరాజా! పాపం అక్కడ పడుకోరా!

రమే: హేమా!

హేమ: ఆఁ!

రమే: భగవంతుడు నీ కళ్ళంత అందంగా ఎందుకు తయారుచేశాడో (పైకిలేచాకున్న పక్కడే— గూడ దిగివచ్చి ఆగిపోతుంది)

* * * *

[ఫేడౌట్]

హేమ: (విచారంగా) ఆ కళ్ళెప్పుడు

రమే: హేమా! విచారించకేం? సంతోషంగావుండు ఎంత 'శ్రీమతి శ్రీపేర్ వచ్చేట' చెరానుకున్నాను రాగానే నిన్ను మాంచి అలంకారంతో చూడాలనుకున్నా! మువ్వలావుంటే ఎలా హేమా!

హేమ: శ్రీపేర్ రాగా ప్రొద్దుగా!

రమే: ఖంగారేమి. త్వరలోనే డాక్టరేట్ వస్తుంది.

హేమ: ఇంత కాలంనుంచి ముచ్చటేది. ఇక్కడ నాకు ఇన్నాళ్ళు విప్పచూడగానే గడిచాయి, మువ్వ అక్కడకు చేరితే ఇద్దరికీ.

రమే: విచారించకు హేమా! త్వరలోనే వయనమవుతా కొయి

హేమ: కాని రాజా! ఆ మరికొంతకాలం రాగానే మన పెళ్ళి అన్నావు

రమే: ఇప్పుడేం?

హేమ: ఏమో!

రమే: అవి నిప్పుడేం!

హేమ: ఒకవేళ నాకు దృష్టి కలిగితే నన్ను. . .

రమే: రాలేం చెప్తుంది. ఇవాళే కట్టు విప్పుతారటగా!

హేమ: ఒకవేళ రాకపోతే, నేను నీకు

రమే: నాకళ్ళు దృష్టి వస్తుందని చెప్పారన్నావుగా

హేమ: నిన్న మొన్నటిదాకా డాక్టరు కనుచూపు వస్తుంది, అంటున్నారు కాని, అంతకు ముందు చెప్పలేం, ప్రయత్నిస్తాను లేదా, అది ఆశ్చర్యమే అగిపోతుంది. అయినా నాకిక్కడ చింతాకొ విమ్మర్శించేను

రమే: తప్పకుండా చూపు వస్తుంది. భయపడకు హేమా!

హేమ: ఒకవేళ రాకపోతే నా జీవితం.

రమే: ఆలోచించవలసిన విషయమే!

హేమ: (ఆశ్చర్యంగా) ఆఁ! ఏమిటి! (కోపంగా) రాజా!

రమే: (మాటాడడు)

హేమ: ఏమిటిరాజా మాట్లాడవు

రమే: ఆఁ! ఏమయింది! ఏమీలేదు! ఊరికే అన్నాను.

హేమ: ఏమిటి! ఆలోచించవలసిన విషయమేకదా!

రమే: పిచ్చిహేమా! నేను నిన్ను తప్ప మరొకర్ని పెళ్ళి చేసుకోగలనా!

హేమ: నిజమా రాజా!

రమే: అనుమానం కూడానా!—అది సరే కాని నేనిక్కడ ప్రొఫెసర్ని కలుసుకోవాలి వది దాటింతరవాత దొరకడు వారితో మాట్లాడితే రత్న డాక్టరేట్ రాగానే పెంట్రటం అపాయంటూ తెంటూ జరుగుతుంది అదీ మన భావికే కదా! పోయి మాట్లాడిస్తా!

హేమ: డాక్టరు వచ్చేవేళయింది కట్టు విప్పేందుకు నాతో కూడా రావాలా!

రమే: ఫరవాలేదు హేమా! పదింటికి డాక్టరు వచ్చి కట్టు విప్పుతారు. వస్తాను. పదింటికి నేను ప్రొఫె

సతితో మాట్లాడించేవా అంటోంది. వింటేనే నవ్వొస్తుంది. నవ్వాను.

హేమ: బావా! నువ్వు హృదయపూర్వకంగా నాకు కళ్ళు రావాలని కోరుకున్నావా?

రమే: అదేంమాట హేమా!

హేమ: ఏముంది? నాకు కళ్ళు రావాలని కోరుకొన్న నాకీ తాకటాకే పెళ్ళి చేసుకోవుగదూ.

రమే: ఏమిటది?

హేమ: ఏముంది నా వరానికి నా ప్రకారం.

రమే: తొందరావాలి నవ్వాను?

హేమ: సరే!

గంగా: (వచ్చి) ఎక్కడికి రమేష్.

రమే: ఇప్పుడేనా మానేయ్యి!

గంగా: నాకేవచ్చే వేళయింది. కట్టు విప్పటం తరవాత చూడవద్దూ!

రమే: అప్పటికి నా పనయ్యింది! (స్వరం క్రమంగా దూరమౌతుంది)

గంగా: అయ్యా! రమేషా—

హేమ: వస్తాను! నాన్నా! నాకు కొంగొత్తారా!

గంగా: తప్పకుండా—.

హేమ: బావ నన్ను పెళ్ళి చేసుకుంటాడని మీకు నమ్మకం వుందా?

గంగా: అదేం మాటమ్మా! అవనమ్మకమా నీ బావ విషయంలో

హేమ: కాదు నాన్నా! అదిం తెలిసే ఓ పరీక్ష. అందులో మళ్ళీ

గంగా: అనంతర పరీక్ష అంటారా?

హేమ: అవసరమైతే అది తప్పక నాన్నా!

గంగా: ఏమిటమ్మా నువ్వనేది?

హేమ: ఏది లేనితే నాన్నా!

(— కొంచం కదిలి —) డాక్టరొచ్చినట్టుంటారు నాన్నా!

గంగా: అవునమ్మా! డాక్టరు (నమస్కారం) రమేషు కూడా.

హేమ: బావ రాడనే నాన్నా!

శర (వచ్చి) డాక్టరొచ్చారమ్మా!

(గోడ గడియారం పదిగంటలు కొట్టింది)

హేమ: (మొదటి కట్టు) నాన్నా! (రెండో కట్టు) శరదమ్మా! (మూడో కట్టు) డాక్టర్ (నాలుగో కట్టు) అద్దాన్ని. (ఐదో కట్టు) కళ్ళు (ఆరో కట్టు) రాబోతాయి (ఏడో కట్టు) నాన్నా (ఎనిమిదో కట్టు) నాన్నా! (తొమ్మిదో కట్టు) నా (పదో కట్టు) ఐ! డాక్టు కాల్లో!

[విరామం]

* * *

(గోడగడియారం మూడుగంటలు కొడుతుంది)

గంగా: రమేష్ ఇంకా రాలేదే! ఎలా నిలబడ గలుగుతాడో!

శర: విశ్రాంతిగా ఉండాలి కదండీ!

హేమ: అవును కొంచెం నువ్వు. నవ్వుతూవుంటాడులే తెలిసాలు

[కొంత సేపు]

గంగా: రమేష్ వచ్చేస్తున్నట్టుంది!

రమే: (ప్రవేశిస్తూ దూరంగా) హేమా!

హేమ: (సమాధానం లేదు)

రమే: మాట్లాడవేం హేమా? మాట్లాడవూ! ఏమిటి నీ ముఖంలో అదోలాదిగా వుంది తెలిసిపోయి తెలియలేదా? ఉన్న నిన్ను వాగ్దానం కోరావా? ఏమిటా ప్రయత్నం.

గంగా: (సమాధానం లేదు)

రమే: శరదమ్మా! ఏమిటిదంతా?

శర: అమ్మాయినే అడుగు బాబు!

రమే: హేమ పలకటం లేదు — హేమా!

హేమ: (గంభీర స్వరంతో) ఏం బావా!

రమే: కళ్ళొచ్చాయా?

హేమ: (దుఃఖంతో) అంతభాగ్యమా?

రమే: రాలేదా?

హేమ: లేదు బావా!

రమే: కళ్ళు రాలేదా!

హేమ: (ధైర్యం తెచ్చుకొని, దుఃఖం ఆపుకుంటూ) విధాతయిచ్చినంతగా అనుభవించాలి బావా. విధి నన్ను చిన్నచూపు చూసాడు. ఇంతకూ నా అదృష్టం ఇలా వుంది

గంగా: (దుఃఖం దిగమింగుకొని) నేనిలా బ్రతకాలమ్మా!

రమే: అదృష్టం దురదృష్టం ఏమిటి? డాక్టరు సరిగా ట్రీట్ చేయలేదేమో.

[illegible] : [illegible] ([illegible])

హేమ: అదేమిటి బావా!

రమే: ఏముంది హేమా! [illegible]

హేమ: ఊఁ!

రమే: పెళ్ళిచేసుకుందామనుకున్నాం!

హేమ: అవును.

రమే: [illegible]

హేమ: ఊఁ ([illegible])

రమే: [illegible]

హేమ: [illegible] . . .

రమే: [illegible]!

హేమ: [illegible]

రమే: [illegible]

హేమ: బావా!

రమే: హేమా! [illegible]

హేమ: బావా!

రమే: అంతే హేమా! [illegible]

హేమ: [illegible]

రమే: [illegible]

హేమ: [illegible] బావా!

రమే: [illegible]

హేమ: [illegible]

రమే: [illegible]!

హేమ: [illegible]

రమే: [illegible]

హేమ: [illegible] బావా!

రమే: [illegible]

హేమ: ([illegible]) బావా!

రమే: [illegible]

హేమ: [illegible] . . .

రమే: ([illegible]) [illegible] హేమా! [illegible]

హేమ: [illegible]?

రమే: [illegible]

హేమ: [illegible]

రమే: [illegible] ([illegible]) [illegible]! ([illegible]) [illegible]

హేమ: [illegible]

రమే: హేమా!

హేమ: [illegible]!

రమే: నా కుటుంబం చితికిపోయిన కారణం [illegible] అదే!

హేమ: నేను నీకేమి అపకారం చేశాను బావా!

రమే: నువ్వు నాకేమీ అపకారం చేయలేదు. నేను నిన్ను ప్రేమించిన మాట, మా నాన్న [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నాన్న [illegible].

హేమ: మరి!

రమే: [illegible] నీకు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నిన్ను [illegible] [illegible] [illegible] నిన్ను నేను [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కారణం.

హేమ: నిన్ను ఈ పరిస్థితులలో నా [illegible] [illegible] బావా!

రమే: అదును హేమా! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కారణం ఏమిటి!

హేమ: బావా! నీవు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నన్ను [illegible] [illegible] [illegible] నన్ను [illegible].

రమే: హేమా! నీవు నన్ను [illegible] ప్రేమిస్తున్నావా?

హేమ: ఏమిటి బావా? కొత్తగా ..

రమే: అది కాదు హేమా! నీ హృదయం [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

హేమ: నీకు తెలుసుగా.

రమే: నేను క్షేమంగా, సంతోషంగా వుండటం నీకిష్టం లేదా?

హేమ: నీవెంతవరకు క్షేమం కోరగలవు?

రమే: అయితే [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

హేమ: బావా!

రమే: ఆ పిలుపు ఇంక అనకు హేమా!

హేమ: బావా!

రమే: ఆ పేరుతో నన్ను పిలవకుండా వుండలేవా!

హేమ: (కోపంగా) మిస్టర్ రమేష్! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

రమే: హేమా!

హేమ: ఇంక [illegible] పిలవకు మిస్టర్ రమేష్!

రమే: హేమా!

హేమ: [illegible] [illegible] [illegible]!

రమే: హేమా!

హేమ: [illegible] [illegible] నీకు [illegible] లేదు.

రమే: హేమా!

హేమ: మిస్టర్ రమేష్! నోరు మూసుకుంటే మంచిది.

రమే: మా నాన్న [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నిన్ను ప్రేమించాను మా నాన్న [illegible] [illegible] [illegible] నిన్ను [illegible] [illegible] [illegible] నన్ను [illegible] [illegible] [illegible] నిన్ను పెళ్ళి చేసుకోలేను.

హేమ: రమేష్! మిస్టర్ రమేష్!! రమేష్!!!

రమే: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] హేమా! నేను [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నేను నిన్ను ప్రేమించిన [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పెళ్ళి చేసుకోవచ్చు [illegible]! [illegible]!

హేమ: నీకు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

రమే: [illegible] చేసుకోవటం లేదు.

హేమ: లేదు. [illegible] చేసుకున్నావు. నేను పెళ్ళి కాక, పెళ్లి చేసుకుని [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

రమే: నా ఉద్దేశం అది కాదు.

హేమ: మరేమిటి?

రమే: నీకు కళ్ళు లేకపోవటం ..

హేమ: నువ్వు ప్రేమించింది కళ్ళా? నా కళ్ళనా?

రమే: కళ్ళే కాదు ..

హేమ: కళ్ళుండి హృదయం లేని స్త్రీ కావాలా? కళ్ళు లేకపోయినా హృదయమున్న దాన్ని కావాలా?

రమే: నా గౌరవ మర్యాదల విషయం ఆలోచించటం లేదు నువ్వు!

హేమ: నా జీవితాన్ని గురించి నువ్వు మాత్రం ఆలోచిస్తున్నావా?

రమే: ఏం ఆలోచించను?

హేమ: కళ్ళు లేనంత మాత్రాన నా జీవితం నాశనం కావలసిందేనా?

రమే: కళ్ళు లేని నిన్ను కట్టుకొని నా గౌరవ మర్యాదల్ని నాశనం చేసుకోవాల్సిందేనా?

హేమ: నీ గౌరవం కోసం నా జీవితం నాశనం కావాలంటావ్?

రమే: నీ జీవితం కోసం నా గౌరవం నాశనం కావాలని నువ్వంటున్నావ్?

హేమ: గౌరవం, జీవితం ఒకటేనంటావ్! రమేష్! నీవంటి మహోన్నతుడు డాక్టరేట్ తీసుకొని తిరిగి వచ్చి ఓ అంధురాల్ని పెళ్ళాడితే అబ్బ! ఎంత త్యాగపురుషుడో అని లోకం ఎంత గౌరవిస్తుందో గమనించు. నన్ను పెళ్ళాడటంవల్ల నీ గౌరవం ఎక్కువవుతుందే గాని ఏమాత్రం తగ్గదు. అలా నువ్వు పెళ్ళాడకపోతే, ఇది తనం కారణంగా కాక ప్రేమ కారణంగా నా జీవితం నాశనమవుతుంది. నిజంగా నీవు నిండు కన్నులతో ఉన్నా నన్ను నువ్వు పెళ్ళాడితే, కారణం నా కళ్ళూ నా అందచందాలూ కావు. మన ప్రేమ అది మరచిపోకు రమేష్.

రమే: మన ప్రేమ నిజమే హేమా! ఇప్పటికీ నా మనస్ఫూర్తిగా నీమీద నా ప్రేమ ఉంది. కాని ఒక అంధురాల్ని భార్యగా స్వీకరించి ఆ జన్మాంతం అవస్థ పడలేను

హేమ: అంతేనా రమేష్?

రమే: అంతే హేమా!

హేమ: అంతే కదా?

రమే: అంతే!

హేమ: సరే! రమేష్! నిజంగా నీకు నామీద ప్రేమ లేదు. నా కళ్ళూ అందచందాలూ కంటే నా మనస్సు మీద నీ దృష్టి. నీ చదువుకీ, నీ గౌరవానికీ. మన వివాహమైనా నా దృష్టి అయితే నా మనస్సులో నీ ఆకారం తీరిపోయింది. ఫారిన్ ప్రిన్సిపల్ సీటుంటేనాకు తప్పించుకోవాలని ప్రయత్నిస్తున్నావ్

రమే: నీ మనస్సు కోసం నిన్ను ప్రేమించానంటావు మరి నా కీర్తి ఫారిన్ ప్రిన్సిపల్ అంటున్నావ్ ఇంకా ఏమైనా అనగలవు. ఏమన్నా నేను అంధురాలిని ధర్మపత్నిగా కోరటం అసంభవం

హేమ: అంధురాలిని కాదు! రమేష్! బాహ్యదృష్టి లేని అంధురాలా? అంతర దృష్టి లేని అంధురాలా!

రమే: అంతర దృష్టి అంటే అర్థం లేని మాట

హేమ: అంటే నీకు అతి సరదైన అంతర్దృష్టి లేదన్న మాట. నిజంగా మనస్సు శుద్ధిలేని అంతరాత్మ లేని అంధుడివి మూర్ఖుడివి

రమే: (తీక్షణంగా) హేమా!

హేమ: రమేష్: నీకు అంతర్దృష్టి ఉంటే ఆ వేళతో నిలువు నువ్వు మూర్ఖుడివే కాదు బుద్ధిలేనివాడివి.

రమే: అట్టే వాగకు హేమా!

హేమ: అతిగా వాగుతూ ఉన్నది బుద్ధిమంతుడేగా! సెల్ఫిష్ ఫూల్! అన్‌గ్రేట్‌ఫుల్ రెడ్!

రమే: షటప్! (వెళ్ళబోవు)

హేమ: అన్నా!

సర: బాబూ! (అంటూ వస్తుంది)

గంగా. వెయ్యికూడా వేసుకున్నావా రమేష్! (వచ్చాను).

హేమ: అయ్యోరింటి మరేమైనా చేసుకుంటాను. కళ్ళుండి కనిపించనివాడు మిస్టర్ రమేష్ నీకు కావలసిన బాహ్యదృష్టి నాకు సరిగా ఉంది. వెళ్ళూ!

రమే: ఆఁ!

హేమ: మిస్టర్ రమేష్! నిజంగానే నాకు కళ్ళు వచ్చాయి.

రమే: ఆఁ!

హేమ: కళ్ళు లేక చూడలేనిదాన్ని కాదు. కళ్ళు ఉండి...

శర : అట్లను కాదూ! కట్లు విప్పగానే కనిపించినట్లు ఉన్నాయి.

గంగా : డాక్టరుగారు మంచి ట్రీట్‌మెంటు చేశారు. అయినప్పటికీ భయపడుతున్నాను. అమ్మాయి నీతో అబద్ధమాడింది. నిన్ను ఆనందపెట్టడానికి ఇచ్చిన ప్రయత్నం అదన్నా విందికాదు.

రమే : నిజంగానా?

హేమ : అబద్ధం పలికే?

శర : నిజం కాదు!

గంగా : హేమకు దృష్టి వచ్చింది రమేష్.

హేమ : రమేష్! దృష్టిరాలేదు నాన్నా! మామూలు కళ్ళు మాత్రం ఉన్నాయి. మనుష్యుల హృదయాలు చూచే కళ్ళు లేవు. ఏం రమేష్! నాకు మామూలు కళ్ళు వచ్చాయంటే నువ్వు నమ్మలేక పోతున్నావ్?

రమే : నమ్మలేకుండా ఉన్నా!

హేమ : నువ్వు నమ్మలేవు నమ్మే అర్హత నీకు లేదు. నిన్ను నా ప్రయాణం అంటించే లేదు. రమేష్! నీకున్న కలిసింది బాహ్యదృష్టి కూడా కాదు బాహ్యదృష్టి కూడా. ఇప్పుడు నువ్వు ఇది కంటికి కనబడకుండా ముందడుగు వేశావ్. అది నీ భావికాలానికి ఫలితం.

రమే : ఇదంతా ఏమిటి?

హేమ : ఏముంది? నీ కళ్ళకు కృత్రిమమైన కళ్ళజోడు చేరింది.

రమే : హేమా!

హేమ : ఆ కళ్ళజోడు పెట్టాను అలా పిలవద్దని అంటే నాకిలా కలో నాకు చెబుతున్నా అద్దింటే నన్నెలా పిలవకు.

రమే : హేమా!

హేమ : కళ్ళున్నాయి కదా కళ్ళు చేసుకుంటావు కదా — చూడావేం?

గంగా : అమ్మాయ్!

హేమ : నాన్నా! ఇది నా స్వంతనిర్ణయం. నీకు మీద ఎట్టి నిర్ణయం లేదు నాన్నా, రమేష్ హృదయం గల రమేష్‌మీద నాకు ఎంతమాత్రం అభిమానం లేదు. ఉండదు.

శర : అమ్మా!

హేమ : రమేష్! నీకొరకు నిర్ణయం చేసాను పవిత్రమైన నీకోసం తోడుగా నిలిచాను చేసుకో, అందుకో.

రమే : హేమా!

హేమ : గో హోమ్!

గంగా } (ఒకసారి) { అమ్మాయ్!
శర } { అమ్మా!

హేమ : ఇది నా స్థిరనిశ్చయం. ఇప్పుడా నిర్ణయాన్ని మార్చలేరు. కోరుకున్న వారికి లోపలకి వెళ్ళే గదికోట్ ఉన్నాను. నాకు ఒకరి తోడుగా ఉన్న వాళ్ళు! ఎవరైనా ఉన్నారా! ఎవరికి ఏమిటో దృష్టి లేదో!

రమే : క్షమించు హేమా!

హేమ : అనవసరం. నాకు దృష్టిపోయింది. మళ్ళీ వచ్చింది. అసలు నీకు దృష్టి అన్నది లేదు. అమాయకంగా నాకు అది ప్రేమించిన నాలో స్వార్థం ఉందన్నావ్! ఆ స్వార్థం నీలోనే కనబడుతుంది. నిజానికి నీకు దృష్టిలేదు. ఏ దృష్టి నాకు లేదని గొంతెత్తి అరుస్తున్నానో ఆ దృష్టే కాదు, అంతకంటే ఉన్నతమైన అంతర దృష్టి, మానవుడికి అత్యవసరమైన అంతర్దృష్టి అసలు నీకు లేదు. అలాంటి నిన్ను క్షమించటం అనవసరం.

రమే : హేమా!

హేమ : మిస్టర్ రమేష్!

రమే : ప్లీజ్!

హేమ : గెటౌట్!

రమే : (దగ్గరగా) హే . (దూరంగా) మా....
అలిండియా రేడియో హైదరాబాదు,
విజయవాడ కేంద్రాల సౌజన్యంతో

కౌముదీ విహారము

శ్రీ ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి

కవితా సుందరి రమ్ము చేఁగలిచి క్రక్కున్ నిక్కి నాయందమం
దివతాళించు భవద్భుజమ్ము నిడి రమ్మా కౌముదీ వేళ, నీ
పువ్వుటంగమ్ములు సోక క్రొంబులకరింపుల్ పూవ నెమ్మేని త్రై
దివ మాధుర్యము దూరలాడి భువి కందిత్తున్ సుధాగీతముల్.

రావే బర్హిశిఖాచకచ్ఛురితవక్త్రా! సాంధ్యవల్లీ స్ఫుర
ల్లావణ్యైక విధాన మంజహాసితా! ఒడ్డింతు నీ కోసమై
పూవై శాఖ సితాభ్రఖండ రథమం దేతెంచి గోదావరీ
శైవాలిన్యుపకంఠ కుంజములపజ్జన్ సుంత సోలూనుమా!

వేయి సువర్ణ్యకాంత లోకపెట్టిన నవ్వీన హాన రాకుదే
మో, యమరాసురోన్మథిత మోహనఫేనిల దుగ్ధసింధు వే
మో, యనిపించు నేటిదరి పున్నమి వెన్నెల క్రొత్త పొంగులో
హో! యిటుచూడు! కోటి మధురోహాలు గొంతులు విప్పజూచెడున్.

నీకడకంటి చల్ల దయనీయని నాయొక దీనవీణ, నీ
రాకలు లేని రాక యవురా! మనుశేకలు లేని పూవు, ఇం
కేకద! పది సుంత విదళింపుము నీ కరకంకణ ధ్వనుల్
శోకము శ్లోకమై పొరలు సూన్యత మంగళగీత మాధురిన్.

నీరవ దూరదూరముల నిండిన వెన్నెల నీయ రమ్యతా
భారము మోయలేక విడుచన్ పిడికిళ్ల గొంది శుభ్ర శో
భారమణీయతల్ చెదరిపడ్డవి చల్లని మల్లెతోపు ని
శీరములందు, కవి నరుదేరుము పూపుఁబ్రోవలో వెత!

అవనియె పక్క తెల్లగలువై యిటదేలెడు చూపు చంద్రికా
ప్రవిమల పంకజాకర వరమ్మున, తుమ్మెద జంటవోలె నీ
పువు బాటలగా విహారములు పోదము, జామ్ముని కంఠమెత్తి భా
ర్భవములు మారుమ్రోగ నవ క్రొత్తవి గీతము లాలపింతమే!

కౌముదీ విహారము

ఒకడ భరింపలేడు గద యుగ్మలి! ఈ నవచంద్ర చంద్రికా
ప్రకటిత విశ్వరూప బహుభారమనోజ్ఞత, రమ్ము నుంతి నెం
తకు కేం హంసినో తెలి సికతాస్థలిపై పడి లందగింప, నా
కకు దెరదాన తెత్తుడము గౌతమి యూయల లూవ పొంగుచున్.

* * * * *

¹ఈ పల్లె యగ్రహారము
మూపట నిద్రించు నిట నమాయికముగ మా
జ్ఞానకముల వెల్గించుచు
లోపల నేదేదో స్వప్నలోకము విరియున్.

ఓహో! జ్ఞప్తికి వచ్చె నీమహి చళుక్యోర్వీశు నాదార్య ను
శ్రీ హృద్యంబయి పొరనాచినది, ధాత్రి దేవతా పుణ్య రే
ఖా హాస్యుండగు చిదమార్యాని యమోఘాశీస్సు లాంధ్రేశు శ్రీ
వా హీరాంచిత హారశోభలయి పహ్వా! వెల్గునే నేటికిన్.

వెన్నెల వెండిమెట్ల వరవింగొని మెల్లగ డిగ్గివచ్చు న
ర్త్యోన్నత రూపశాలి యెవరో!—అపునౌను చళుక్య మన్మథుం
డెన్నటివారు సన్నయకవీంద్రులు! ²నందమపూడి భాగ్య సం
పన్నుని కేలు కేలగొని వచ్చె నవాంధ్రము జూచువేడుకన్.

తొలి తెల్గుబాల ముద్దుల మాట గావించి జాణ గీర్వాణితో జతలు కలిపి
వేంగి భూవిభు యశోవిమల కావ్యగముల్ రాకానిశాయందు రంగరించి
వేదవోదిత మహా విపులార్థములు తెన్గు పల్కుపొందికలోన పదునుపరచి
నారాయణుని తోడునన్ తెల్గు గాండీవ మెత్తి పూజల్లుల నెగురజిమ్మి
వ్యాసు గంభీరముద్ర, పంపన్న హాయలు గుకగొని త్రైలింగోక్తి వెలుగులిడిన
ఆంధ్ర కవితాదిమార్గ మహాపథికుడు అతుగో! మరల గౌతమీతటమందు దోచె.

గౌతమి యొడ్డులన్ ముదురగాచిన వెన్నెలపాలపొంగులన్
ప్రీతి విడల్పలేక తెలితేల విహారము సల్ప వచ్చిరే
హో, తెలుగుం బాలయ్యలకు భూవిభుడుం గవిమిత్ర యుగ్మమున్ —
మాగ్ర ధరిత్రిపై మమున మాయని తీయవగాదె! యేరికిన్

1. కొటుమిల్లి అగ్రహారము చంద్రగ్రహణ సమయమున చిదమార్యునిచే బ్రాహ్మణులకు దానమీయబడెను.
2. నారాయణభట్టు.

భారతి

వ్యాసు [1]వచనవ్యాప్తిన్ అమృతభాండమువంటి సురత్నమాగమం
బా సకలాంధ్ర సవ్యరుచిరమై తనియింప కవీంద్రమండలో
పాసిత రాజహంస గరుదంచిత భారతవాణి గౌతమీ
శ్రీ సరిదంచలమ్ములకు జేర్చిన పుణ్యులకున్ నమస్కృతుల్.

కోటి శిరస్సు శాఖలకున్ నవజీవము పోసి కంఠముల్
చారుకిరీటకమ్ముల దళత్తళలన్ నలంకరించి క
ల్హారసుగంధముల్ తనువు లంటగ, గ్రావపురంగు పట్టు క్రొం
జీరలుగట్టి మాకు దయచేసిన నన్నయకిన్ కృతజ్ఞతల్.

నోరెరుగని ముని భారత
శారదరాత్రులకు ప్రౌఢ చంద్రముఖశ్రీం
గారమయ చాతురీ సువి
హారములం గరపినట్టి ఆద్యాంధ్రకవీ!

ఒకసైకత స్థలి నొదిగి యచ్చర కన్నె లారవైచిన పట్టుచీర లనగ
ఒక శుభ్రపులినవేదిక నొల్కి జాల్వారు గోక్షీర మధుర కుల్యలనగ
ఒక శారికుంజవీథిక చంద్రభాండమ్ము ప్రిదిలి చిందిన సుధాబిందు లనగ
ఒక నదీశిలవేదిక తీర్చికైసేయు బొందు మల్లియ పూలచెండు లనగ
రాజరాజమహేంద్రు హర్మ్యమున నిలిచి, ఎన్ని శారదశోభ వీక్షించినావొ
కూడుకట్టిన సౌందర్య గుంఫనములు, తెల్గుభారతమందు ముద్రించినావు!

నీవు పెట్టినభిక్ష వెన్నెలలు మాకు
నీవుం గట్టిన రక్ష యాంధ్రికి సురమణి, *
ప్రతిరజతరాత్రి నీదు వంశ్యకవులతోడ
అమృతకవితాలతాంగి ప్రత్యక్షమగుత!

---

1 వ్యాసుని సంస్కృత వచనము సంస్కృత పద్ధతియును ఆకరత్వము నన్నయాదులు కల్పించి నన్నయ తెలుగులో సాధించెనట.

* ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి.

అంతర్వాహిని

హితశ్రీ

• గతసంచిక తరవాయి •

15

[illegible]

[illegible]

కోరటం అతను తన గాయాన్ని ఏ మనస్తాపంలోనూ తెలియకుండా మర్చిపోవటం

తాను గమనిస్తున్నారు. [illegible] అన్ని దర్శనం తనంతట వందిస్తున్నాను అని అనుకున్నాడు. చిన్నాటు తింటూ [illegible] ఒక్కొక్కసారి చీకటిపడితే ఇంటికి రాకుండా రత్నగాడు. ఆమె [illegible] ఉంటుంది. ఆ సమయాల్లో ఆమెకి దివ్యం జ్ఞాపకం వస్తాడు. మొదటిసారి దివ్యంతో కలిసి ఇంటికి వచ్చిన [illegible] మరిచి పోలేదు. [illegible] సంస్కారం కోసం వ్యక్తిత్వానికి ఉన్న ఆ మాట మంచితనం తన హృదయంలో [illegible]

"నేను కలిసి కోసం" అన్న దివ్యం మాటలు జ్ఞాపకం వచ్చి [illegible] "కలిసి రాదు" అని పిలుస్తూ [illegible] అతను ఒకరోజు కూడా రాలేదు!

"కాస్త కూడా చిత్రం చూస్తూ" అని [illegible] తన మనసులో చిత్రం వైపు చూడకుండా ఉండలేదు.

ఆమె ఒకసారి [illegible] ఉండగా ఆ మాటలు జ్ఞాపకం వచ్చాయి. హృదయంలో ఏదో భారం పెరిగింది. ఎంత అనుకున్నా ఆ [illegible] పోయింది. [illegible] చిత్రం మరో [illegible]

ఆ చిత్రం అసంపూర్తిగా వదిలేసి వెళ్లి పోయాడు దివ్యం. కలసి ఆ చిత్రం పూర్తి [illegible] తిరిగి రావాలి. [illegible] మాట ఇచ్చాడు. మాట తప్పే [illegible] కాదు దివ్యం.

[illegible] తనంతట దివ్యం [illegible] ఆ చిత్రం పూర్తి [illegible] తన జీవితం [illegible]

తను ఇద్దరికి ఆ [illegible] అనిపించ వలసి ఉంది. అందులో తన [illegible] అది దివ్యానికి తెలియవలసి హృదయం [illegible] చిత్రించ

[illegible] కన్నా ప్రేమించాను. ఆ [illegible] దివ్యం ఆ [illegible] దివ్యానికి తెలియజేయాలి. కాని అతని [illegible] సృష్టిలో, [illegible] ఆ [illegible] ఉంటుంది. తన సృష్టిలో తన హృదయం ప్రతిబింబిస్తుంది. చిత్రంలో దివ్యం హృదయం తను స్పష్టంగా చూసి [illegible]

ఆ చిత్రం తనదే కాదు. రెండు హృదయాల సంగమం [illegible]

16

అదృష్టవశాత్తూ దివ్యానికి ఒక [illegible] ఉద్యోగం దొరికింది. [illegible] ఆ ఉద్యోగం వచ్చింది. ఏ అధికారులతో సంబంధం [illegible] ప్రశాంతంగా [illegible] పనిచేసుకో [illegible]

ఉద్యోగం [illegible] అతను చిత్రాలు [illegible] చేయలేదు. [illegible] ఏదో [illegible] ఉంటాడు. [illegible] అతను [illegible] ఆమె జ్ఞాపకం వచ్చినప్పుడల్లా అతని మనసు [illegible] ఆమెకి [illegible] కాని [illegible] ఆ ప్రయత్నం విరమించటం మంచిది [illegible] ఆమెకి [illegible] కాని [illegible] ఆమె జ్ఞాపకాలు [illegible] అనుకోలేదు. తన ఇష్టాలో [illegible] ఆమెని [illegible] హృదయం [illegible] ఆమె తన కోసం ఎదురు చూస్తూ [illegible] అదికాక ఈ లోకంలో అన్ని [illegible] కష్టం [illegible] తెలియ చెప్పటం అవసరం. [illegible] ఆమె [illegible] సాధ్యంగా తనకి అనిపించింది.

అంతర్యామిని

[illegible]

"ఏమిటి విశేషం, ఏదో పనిమీద వచ్చినట్టున్నారు."

[illegible]

"ఏమిటి సంగతి?"

[illegible]

"అలాంటిదేం లేదు. సరిగ్గా చెప్తాను."

"ఇద్దరికీ సెలవులున్నాయి. సరే, సరదాగా ఏ ఊరెళ్దాం?"

"మా ఊరికి"

"ఎందుకూ?"

"అమ్మ నాన్న పల్లెటూర్లో"

విశ్వం ముఖంలో ఇబ్బంది కనిపించింది. అతనికి నోట మాట రాలేదు. హీనస్వరంతో అడిగాడు

"ఏ పల్లెటూర్లో?"

"ఓ చిన్న పల్లెటూరు. కొత్తగా ప్రాక్టీసు పెట్టి కొత్త కాలనీలో కూడా ఉంటే మర్యాదగా ఉంటుందనుకున్నాను తెలుసా?"

విశ్వానికి ఏం జవాబు చెప్పాలో తెలియలేదు.

"ఆ ఊళ్ళో ఎవరున్నారు?"

"మా నాన్నగారు, అమ్మ, తమ్ముడు. చెల్లెలు. ఆ ఊళ్ళో పెళ్ళి జరిగినప్పుడు ఇంకా మర్యాదగా చాలా దగ్గరున్నాను!"

విశ్వం ముఖం పాలిపోయింది. తిన్నగా వారితోపాటు నివసించే అడిగాడు

"వాణికి ఇష్టమేనా?"

"నీకా అనుమానం ఎందుకు కలిగింది?"

విశ్వం జవాబు చెప్పలేదు. మాటలాడితే వాణి ప్రాక్టీసు పాడవుతుందిగా. మాటలో మర్యాద, మనసులో పల్లెటూరి వాతావరణం ఉన్నాయి ఎంతైనా పట్నం కాని వాణికి అదివ్వలేని ఆలోచనా ఎందుకుంటుందో! విశ్వానికి ఇంటి గురించి ఆలోచనగా పంచుకునే ఆ రోజు ఇల్లు వాణికి, తన చేతుల్లో పెట్టినట్టు ఎంత పొరపాటు చేశాడు! స్థిరపడినట్లు కనుక తనకు మాటమాత్రం అంటే, ఓ పది రోజులైనా రానిస్తే ఇంత అవమానం జరిగేది కాదు. ఇప్పుడు సమయం మించి పోయింది. పరిస్థితి మరి చెయ్యలేనిదైపోయింది. కాని చిక్కులున్నాయి. ఆ పల్లెటూరు. అసలు ఇంటి సంబంధం కుదుర్చుకుంటే తలకొట్టేసినట్టుంటుంది. తను అంతదాకా వచ్చినందుకు. వాణి మనస్సు ఏమౌతుందో! తను ఇంకా ఎక్కువ పరిస్థితిలో పడి పోయాడు. వెనక్కి వెళ్ళలేని దుర్భరమైన పరిస్థితి. ఇప్పుడు ఎటువంటి గతిలేని నిస్సహాయుడు! వాణి ముఖంకేసి చూశాడు విశ్వం. ఆమెలో ప్రశాంతత తొణికిసలాడుతోంది. వాణి ఎప్పుడూ అలాగే చిరునవ్వుతో కళకళలాడుతూ ఉంటుంది. భవిష్యత్తు ఎలా ఉంటుందో!

వారి మాటలు కొనసాగలేదు. విశ్వం వాణి ముఖంలోకి చూస్తూ కూర్చున్నాడు. ఆమె చూస్తున్న కొద్దీ అతని విశ్వాసం సడలిపోయింది.

"నీ పెళ్ళికి రమ్మంటున్నావా వాణీ?"

"నా పెళ్ళికి నేను రావాలంటే ఎలా, నా కోసం రాదు," అలా నవ్వుతూ జవాబు చెప్పడం ఆమెకంటే ఎవరికి తెలుసు.

"రావటానికి వీలుండదేమో"

"ఏదైనా పని ఉందా?"

"ఉండటానికి ఉంది కానీ రాలేనంత పనేం కాదు?"

"కాస్త బయటికెళ్ళి కూర్చుందామా? ఎండాకాలం పుట్టింటి నుంచి వచ్చాక" విశ్వం పక్కకి తిరిగి అన్నాడు

"వచ్చేవుంటే నేను రావటానికి వీలుండదు"

"అదేమిటి! చెప్పకుండా వెళ్ళిపోతున్నావే"

"కాదు వాణీ, నిజంగా చెప్తున్నాను. నేను రాకపోవచ్చు. ఆ రోజుల్లో పనులుంటాయి."

"ఏమిటి? నా పెళ్ళికి రావా?" ఆశ్చర్యంగా అడిగింది వాణి

"నాన్నగారు నాకు పెళ్ళి నిశ్చయించారు"

అప్రతిభురాలైంది వాణి. విశ్వం ముఖంలోకి "నిజమా?" అన్నట్టు ఆశ్చర్యంగా చూసింది.

"అవును. వాణీ," అన్నాడు విశ్వం

"అటువంటి వార్త ఎందుకు దాచావు?"

విశ్వం జరిగినదంతా చెప్పాడు. వసంతనీ, తన చిన్ననాటి స్నేహితురాలని చెప్పాడు.

"ఏ కార్యక్రమం అనుకున్నావు?" అందామె.

"ఏం చెప్పను?"

"ఏం చెప్పలేకపోతే నాకు తెలియనట్టే. అలా నీ ప్రయాణమెప్పుడు?"

ఇంతవరకూ వాణి ఏ విషయంలోనూ ఏ సంకోచంలోనూ లేదు.

విశ్వం సమాధానం చెప్పలేకపోయాడు.

"పెళ్ళయితే ఏం చేస్తావు?"

"పెళ్ళయితే అలా ఎప్పటికీ చేసేదేమీ కాదు. ధర్మంలాగ ఒక సారి చేసినా పెద్ద చిక్కు తెచ్చి

కని దాన్ని గోడమీద పెడతాన్ను. శుభకార్యం చేశా వులే" అంటాను.

జానకి అంత తీవ్రంగా విమర్శిస్తుందనుకోలేదు. అతడేమీ అనలేకపోయాడు.

"నువ్వు తొందర పడకండి బావా" అంది జానకి.

"ఆలోచించే చేశాను" అన్నాడతను.

"ఏం లాభం..!"

"ఇప్పుడేం చెప్పుకుంటావులెన్ను!"

"మాతంత్య్ర తప్పేదేనాడనుకో నువ్వుకూడా అలాంటి తప్పుచేస్తే నీ గొప్పతనమేముంది! పొర పాటుచేశాని తరువాత తెలిసింది బావా. అయినా మనసు ఎందుకు క్షోభ పెడతావు! ఇంతలో నీ తప్పేమి త్యాగాలే, అలాంటి ఏం చెప్పలేనులే ఏం? ఏమంటావు!"

విశ్వం జానకివైపు కళ్ళార్పకుండా చూశాడు. ఈ పలకా ఎవరైనా ఇద్దరనలేరు అసలు తనకే అలా తెలిసా లేదు కాని జానకి అలా ప్రోత్సాహం ఇవ్వటంలో ఏదో మహత్తరశక్తి ఉంది. హృదయంలో ఏదో అవ్యక్తమైన బాధ కలిగిందతనికి. ఏదో ఆవేదన తనకి విశ్రాంతి లేకుండా చేస్తోంది. జానకి తనకున్న అనిర్వచనీయమైన దేదో అడ్డుపడింది. దానికి తనేదొమ్మిదు పెట్టలేకపోయాడు కూడా తాను తెలిపలేక!

"పదే జానకీ" అన్నాడు.

"నువ్వు మంచివాడివే నాకు తెలుసు" అని అతను అలా అనటంలో ఏదో అనుమానం ఉంది జానకి తన కంటే చాలా చిన్నది అయినా ఆమెలో ఉన్న ఏదో తనని లాగుతోంది.

ఆ సాయంత్రం బజారుకు వెళ్ళి పండ్లూ, పట్టుబట్టలూ, చీరెలూ, ధోవతులూ, నగలూ కావలసిన వన్నీ తెచ్చుకున్నారు. ఇంటికి తిరిగివచ్చేముందు విశ్వం అన్నాడు

"మ్యూజిక్ భవనంలో చిత్రకళాప్రదర్శనం ఉంది. దగ్గిర, చూసివెళదాం రండి"

"నేను ఈ వస్తువులన్నీ ఇంటిదగ్గిర పెట్టేసివస్తాను. మీరక్కడే ఉండండి." అని కారి బండిలో వస్తువులన్నీ వేసుకుని ఇంటికెళ్ళాడు.

జానకి, విశ్వం ప్రదర్శనశాలవైపు నడిచారు.

* * *

చిత్రకళాప్రదర్శనశాలలో చిత్రాలన్నీ వరసగా చూస్తూ ఒకచోటికి వచ్చి అలాగే నిలబడిపోయింది ఒక అమ్మాయి. అక్కడ రెండు పెద్దపెద్ద బొమ్మలున్నాయి

ఒకటి "సౌందర్యం"

రెండోది "తోటలు, కోకిల్లా"

అవి వేసిన చిత్రకారుడు విశ్వం.

వాటిదగ్గిర నుంచుని చూస్తూన్న అమ్మాయి వసంత

'తోటలు, కోకిల' చిత్రం చూడగానే ఆమె స్మృతిపథంలో గతం మెదిలాడు పేరు చూసింది అప్పుడు ఆమె పెదవులమీద చిరునవ్వు తాండవించింది. కళ్ళలో ఆనంద బాష్పాలు నిండాయి. అదేపనిగా ఆ బొమ్మ చూస్తోంది. చూస్తున్న కొద్దీ తనకి నవ్వొస్తోంది ఆ తోటలో ప్రాధాన్యం లేదు ఆ కోకిలల్లో తనుంటేను పరిగెడుతుపోయే కోకిలని పట్టుకుని పట్టుకోవటం తోటలు. ఆ చిత్రంలో కుమారితో పలికింది వసంత ఆ చిత్రం ప్రధానోద్దేశం బాలికలకు తెలియచెప్పటం. అందరూ దాన్ని తెగ మెచ్చుకోటం ఆమె చూస్తోంది. కాని ఆ చిత్రంచూస్తే తనకి బాలికమ్మగు నవ్వొస్తోంది.

రెండో చిత్రం "సౌందర్యం" అను యువతుల దృశ్యాలు కలగాపులగంగా చిత్రించబడ్డాయి ఎర్ర చిలుకలు, ఎంపెరూవులా, నీలపుపూలూ, గాలిబాణా, తెలిమబ్బులా, పంటచేలూ ముందుతెరలూ, రాలే ఆకులూ అన్నీ ఒక క్రమంలో కాకుండా చిందర వందరగా చిత్రించబడ్డాయి సర్వత్రా సౌందర్య దర్శనమే జీవిత పరమావధి అని చిత్రం సందేశం వసంత సమ్మోహితురాలై ఆ దృశ్యం అలాగే రెప్పార్చకుండా చూడసాగింది.

"అమ్మకానికి" అని ఆ రెండు చిత్రాలకీ కాగితాలు తగిలించి ఉన్నాయి. రెండూ కలిసి పెయింట్లు రూపాయలు.

"ఈ రెండు చిత్రాలూ నాకు కావాలండీ!" అంది వసంత ప్రదర్శనశాల నిర్వాహకులతో.

"అలాగేనండి. కాని ప్రదర్శనానంతరము అవి మీకు పంపగలము."

"ప్రదర్శన ఎప్పటిదాకా ఉంటుంది."

"ఇవాళకి అట్టు కేక్ మీకు పంపాం"

వసంత ఆలోచించింది. ఆ బొమ్మలు తనతో తీసుకు పోవాలని అనుకుంది. వాళ్లు పంపేటట్లయితే తన అడ్రసు ఇవ్వాలి. అడ్రస్ ఇస్తే విశ్వానికి తెలిసి పోతుంది. అతిథులకున్నట్లు అంది "చూడండీ, ప్రస్తుతం ఇంటిముందు ఎలాగో అయిపోయింది. మా ఊరు చేరేందుకు లేదు. ఇంకా ఎక్కువ ఉండదు రాలు. ఇది ప్యాక్ చేసి జాగ్రత్తగా పంపిస్తాను. ఇది నాకు ఇవ్వడం తీసికెళ్ళటానికి మాత్రమే వీలవుతుంది. మీరు తిరిగి వాళ్ళకి పంపటానికి వీలేదంటే పోవటానికి నాకు ఇబ్బందిగా ఉంటుంది. ఏమంటారు?"

విశ్వనాథులకి ఆ వేషం పోగొట్టటం ఇష్టం లేదు. అసలు కొనేవాళ్ళే తక్కువ ఆ ఊళ్ళో. అంత డబ్బు పెట్టి కొనే కళాపోషకులు మరి లేరు. చిత్రకారుడు పంపిస్తానని వాళ్ళు 'సరే' అన్నారు.

"ఈ డబ్బు అడ్వాన్సుగా ఉంచండి"

"అలాగే మీ పేరేం రాయమన్నారు?"

"శైల"

వసంత ఫోటో ఇచ్చింది, రసీదు తీసుకుంది.

"వారి అడ్రస్ చెబుతారా?" అందామె.

అడ్రస్ రాసిచ్చారు.

వసంత చిత్రాలు బండిలో పెట్టించుకుని వెళ్ళిపోయింది. విశ్వం ఈ సంగతి తెలిసి ఏమనుకుంటాడో! ఎంత సంతోషిస్తాడో! అప్పుడాయన ముఖంలోని ఆనందం చూడాలనిపిస్తోంది తనకి!

బండి వెళుతోంది స్టేషన్‌కి.

యథాలాపంగా రోడ్డు చివర దాకా చూసిన వసంత ఉలిక్కిపడింది. మళ్ళీ చూసింది. విశ్వమే. సందేహం లేదు. పక్కన ఎవరు? ఆమె తెల్లబోయింది. క్రమంగా వాళ్ళు దగ్గరౌతున్నారు.

ఇద్దరూ ఏదో మాట్లాడుతూ నవ్వుతూ నడుస్తున్నారు.

విశ్వం పెళ్ళిచేసుకున్నాడా?

తను భూమిలో కుంగిపోతున్నట్లనిపించింది వసంతకి.

బండి వాళ్ళిద్దర్నీ దాటిపోయింది.

విశ్వం తనని చూడలేదు. చూస్తే ఏం చేసేవాడో! వసంత ఆశ్చర్యంతో ఉక్కిరిబిక్కిరైపోయింది.

బండి క్రమక్రమంగా దూరమైంది.

విశ్వం, నాకు ప్రదర్శనలే కావాలి

అతను వచ్చీరాగానే విశ్వనాథులు జరిగిన విషయం చెప్పారు.

వెయ్యి రూపాయలు!

అబ్బ ఎంతో శ్రమ!

ఆ బొమ్మలు అంతటితో సెట్టి ఎవరూ కొంటారని తను అనుకోలేదు. విశ్వం తను చెప్పినా తనే నమ్మలేకపోయాడు.

వెయ్యి రూపాయలు సంపాదించటంతల విశ్వానికి మనసులో ఉత్సాహం కలిగింది. ఇక వసంతని తను వివాహం చేసుకోటానికి అభ్యంతరం ఏమీ ఉండదు.

ఆ మర్నాడు విశ్వం కోసలి ప్రయాణమై వెళ్లాడు. అక్కడ నాన్నకి ఉత్తరం రాస్తున్నాడు. ఇంక ప్రయాణమయ్యాక కూడా అక్కడే ఉన్నారు.

"మనవాళ్ళు పోటీ పెళ్లాయలోయ్" అన్నాడు ఆయన గిరీశం గారి పక్కలో.

రంగనాథం గారు మనఃపూర్తిగా నవ్వారు. పెళ్లి బాజాలు మోగుతున్నాయి.

ఊళ్ళో జనం అంతా పెళ్లి ప్రయాణయ్యగారి ఇంటి ముందే ఉన్నారు. అక్కడ పార్టీ గోపాలరావు లేకుండా అందరూ వచ్చి కులాసాగా ముచ్చట్లాడుకోటం చూసి విశ్వం మురిపెత్తు చూసి ఆశ్చర్యంగా నవ్వాడు. మురిపెంగా నవ్వాడు.

విశ్వాన్ని అక్కడ చూడటం వసంతకు ఎంతో సమయంగానే ఉంది. అయితే విశ్వం జరిగింది మర్చిపోయి వసంతకు హృదయపూర్వకంగా అభినందించి స్వాగతం చెప్పటంతల అతను విశ్వం ఉనికిని అంతగా పట్టించుకోలేదు.

ముహూర్తం దగ్గిరౌతోంది. పండితుడు శ్లోకం శ్రావ్యంగా చదువుతున్నాడు.

మాంగల్యం తంతునానేన మమ జీవన హేతునా ।
కంఠే బధ్నామి సుభగే త్వం జీవ శరదాం శతమ్ ॥

ఏదో పవిత్రత ఆవరించింది వివాహమంటపాన్ని. తన్మయత్వంతో విన్నాను శ్లోకపఠనాన్ని విశ్వం. ఇప్పటినుంచీ జానకి కొత్తగానే. ఆమెకి పెళ్ళయింది. భర్త సర్వస్వంగా ఆమె జీవిస్తుంది. తను ఆమెతో ఇదివరకు తీసుకున్నంతగా చనువు తీసుకోలేడు. తన్ని ప్రేమించినంతగా, ఇంకా ఎక్కువగా కూడా తను జానకిని ప్రేమించాడు. ఆమె అంటే ఏదో అనిర్వచనీయమైన అభిమానం తనికి. జానకి సుఖంకోసం తను ఏమైనా ఇవ్వగలడు. ఆమె కష్టంలో ఉంటే తనుండే ఎవరో నలిపినట్టుంటుంది. నరేంద్రే ఆమె భర్త అవుతాడని తెలిసినప్పుడు అలాగే అనిపించింది. అతను అదృష్టవంతుడు. పరమ అదృష్టవంతుడు.

కాని జానకి జీవితం పూలబాట కాదేమో. ఆమె కష్టించి సాధించుకోవలసిన జీవితం. ఆమెలో శక్తి ఉంది.

జానకిలో ప్రశాంతత ఉంది. అందుకే ఆమె ఒక ప్రభంజనం కాగలదు, అవసరమైతే. వసంత! మూర్తీభవించిన అమాయకత్వం ఆమెలో. అందరికీ అంత అమాయకత్వం కనిపిస్తుందో లేదో కాని తనకలా అనిపిస్తుంది.

సంభావనకి వచ్చినవారు వేదం చదువుతున్నారు. ఆ సంగీతం వింటూ అలాగే కూర్చున్నాడు విశ్వం.

అక్షింతలు పడుతున్నాయి.

జానకిమీద శుభాక్షతలు చల్లుతుంటే ఏదో అవ్యాజానందం కలిగింది విశ్వానికి. మనసులోనే ఆశీర్వదించాడు. ఆమెకళ్ళలో చిరునవ్వు వచ్చింది.

"నువ్వు మంచివాడివి బావా" అని జానకి అన్నట్టనిపించి అతని కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి.

తను నిజంగా మంచివాడేనా? కాకపోయినా జానకి అలా అన్నప్పుడు తను పూర్తిగా మంచివాడై పోవాలనిపిస్తుంది. ప్రతిమనిషిలో కొద్దోగొప్పో మంచీ చెడూ రెండూ ఉంటాయి. మనిషిలోని మంచితనాన్ని గౌరవించి పెంపొందించేవాళ్ళు కొందరు. చెడుని వెదుకుతారు కొందరు. జానకి అందరిలో మంచినే చూస్తుంది. తెలియని విశ్వానికి ఎంతో మనశ్శాంతి ఇచ్చే భావం కలిగింది. ఒకవ్యక్తి జీవితాన్ని తీర్చగల్గే అవకాశం జానకికి లభించింది. అందుకు ఆమెకి కావలసిన సామర్థ్యాలు ఉన్నాయి. పరిసరాల విషయాలు తను చీదరించుకుని ఊరుకుంటాడు. కాని జానకి పద్ధతి వేరు. ఎవరినిగాని ఆమె చీదరించుకోటం తనెప్పుడూ చూడలేదు, అలాంటి అవమానమూ అసంతృప్తి తనని బాధించినట్టు ఆమెని బాధించవు కాబోలు.

17

ఆకాశంలోకి శూన్యంగా చూస్తూ నిలబడ్డది వసంత. ఆమె మనసులో కొన్ని కోర్కెలు తిరిగిపోయాయి. నిర్లక్ష్యంగా వీచిన చల్లగాలి సోకుతోంది.

అకస్మాత్తుగా ఆమెలో ఏదో మార్పు కలిగింది. ఆమె కళ్ళలో ఏదో వెలుగు వచ్చింది. ఆమె పెదవులపై చిరునవ్వు వెన్నెల విరిసింది. ఒకసారి ఒక భావాన్ని స్పందింపజేసిన దృశ్యం మళ్ళీ మళ్ళీ అదే భావాన్ని స్పందించినా అందులో కొత్తదనం ఏమీ లేదు. ఆ అనుభవంలోని ఆనందం నిత్యనూతనం. మళ్ళీ మళ్ళీ అది కావాలని ఆగ్రహం చాటటం మానవ స్వభావమే, కాని అది అశక్తి కాకపోవటం.

ఒకసారి చూసిన దృశ్యం మళ్ళీ చూడాలనిపించకపోవచ్చు. కాని ఆ మొదటి అనుభవమే చిరస్మరణీయం.

ఈ మాత్రం విషయం తెలుసుకోలేక తనెంత మధనపడ్డది!

జ్ఞాపకాలలోని మాధుర్యం కంటె అసలు అనుభవం మళ్ళీ మళ్ళీ అనుభవించటంలోని మాధుర్యం ఎక్కువ కాదు. విశ్వం, తనూ మాట్లాడుకున్న సన్నివేశాలు ఎన్నో, అతనితో గడిపిన క్షణాలు, మధుర క్షణాలు. ఒక జీవితకాలం అంతా వాటిని జ్ఞాపకం చేసుకుంటూ గడిపివేయవచ్చు మహదానందంగా.

తలుపు చప్పుడు విని తిరిగి చూసింది వసంత. తన కళ్ళని తనే నమ్మలేకపోయింది. విశ్వం.

"వసంతా!"

"మీరా!"

"నేనే వసంతా" ఆప్యాయంగా అన్నాడు విశ్వం.

వసంత కళ్ళు తుడుచుకుంది. విశ్వం అశ్రుకణం చూసి చలించాడు.

"ఏడుస్తున్నావా వసంతా?"

"లేదు" అంది ఆమె గద్గదికంగా. ఆలోచనలో ఆమె గమనించలేదు. తను ఆలోచిస్తున్నంత

చెప్తే కన్నీరు కారింది కొంతసేపు. విశ్వంలాగానే అది విజృంభించింది.

"నన్ను క్షమించు వసంతా" అన్నాడు విశ్వం.

వసంతకి కోపం తగ్గలేదు. ఆమె ఏమీ అనక పోయేసరికి ఆమె కోపం తగ్గలేదనుకున్నాడు విశ్వం.

"ఎన్నాళ్ళై ఇంట్లో కూడా చెప్పకుండానూ ఉంటున్నాను"

అందుకేగా విశ్వం వచ్చింది!

"ఎందుకూ?" అని ప్రశ్నించింది ఆమె.

"ఆరాత్రి అలా తొందర పడ్డందుకు ఇన్నాళ్ళ నించీ అనుమానం నాయనా వేసినందుకూ"

"ఇన్నాళ్ళు ఎక్కడ ఉన్నావు?"

"విజయవాడలో కొన్ని చిక్కుల్లో పడ్డాను. ఇప్పుడు పరవాలేదనుకో"

"కులాసాగా ఉన్నావా?"

"ఒక్కో నీలో నుంచి సంగతి చెప్తున్నావా?"

తనకే తెలుసు అసలు సంగతేమిటో! వసంత మౌనంగా ఊరుకుంది.

"నువ్వు ఊహించినంత! అబ్బే."

బొమ్మల మీద అంత ప్రేముంటుందని తెలిస్తూ అనుకోలేదు.

"చెప్పండి" అంటాను మూర్తి సరిగా

ఆమె ఎందుకో గంభీరంగా ఉంది! తను ఇప్పుడా విషయం చెబితే ఆశించినంత మాధుర్యం అందులో ఉండదు. వసంత ఎందుకిలా ఉందో!

"పోనీ, తరవాత చెబుతాలే"

"ఏం ఇష్టం"

విశ్వం గదిచుట్టూ చూశాడు. తను పూర్తి చెయ్యని సగంబొమ్మ ఇంకా అలాగే డ్రాయింగ్ స్టాండ్‌మీద ఉంది. అతని హృదయంలో చెయ్యి పెట్టి కెలిచినట్టయింది.

"వసంతా, నన్ను బొమ్మ పూర్తిచెయ్యనిస్తావు కదూ?"

వసంత కళ్ళలో నీళ్ళు తిరిగాయి. అసంపూర్ణ రాగోదయ చిత్రం . చిరకాలం అసంపూర్తిగా మిగిలిపోయే చిత్రం.

ఆమె సమాధానం కోసం ఎదురుచూడకుండానే విశ్వం ఆ చిత్రం దగ్గిరికి వెళ్ళి తదేకంగా చూడసాగాడు.

ఆనాటిరాత్రి జరిగిన ఘట్టం స్మృతిపథంలో మెదిలింది. దవ్వగా కిటికీలోంచి బయటికి చూశాడు. తరవాత అలా చూసినందుకు అతను కొంతసేపు నవ్వుకున్నాడు.

ఇక వసంత తనదవుతుంది. ఎంత ధైర్యం! ఆమె కోసం తను అన్నీ త్యాగం చేయబోతున్నాడు జీవితంలో తిరుగులేని మంచిపని చేసి ఘనంగా తలెత్తుకు తిరగబోతున్నాడు

"అన్నట్టు, వసంతా, నేనిప్పుడు ఓ వెయ్యి రూపాయలు సంపాదించాను తెలుసా!"

అంటూ విశ్వం అక్కడ పక్క తిప్పుతున్న చిత్రాల ముందుకు తిప్పుతూ విశ్రాంతిపోయాడు

వసంతకి నవ్వొచ్చింది. కాని ఆపుకుంది.

"ఇది నీకెక్కడిది?"

"గెల్చాను."

"గెల్చావా? ఎక్కడ?" ఆశ్చర్యంగా ఆమె వైపు చూశాడు విశ్వం.

"చిత్రకళా ప్రదర్శనలో"

తెల్లబోయాడు విశ్వం.

"అయితే నువ్వేనా! లేకపోతే నా బొమ్మలు వెయ్యిరూపాయలిచ్చి కొనేదెవరులే."

ఆ మాటలకి చివుక్కుమంది వసంత మనసు. ఆ బొమ్మలు తను అలా ఎవరికిగా ఎందుకు పెట్టింది!

"కాని నీకింత డబ్బెక్కడిది?"

"సంపాదించాను"

"ఎలా?"

"సినిమాల్లో వేషం వేస్తున్నాను"

ఆమెవైపు ఆశ్చర్యంగా చూశాడు విశ్వం

"సినిమాలోనా! ఎప్పటినుంచి! నాకు తెలియదే!"

"ఇంకా మొదలెట్టలేదు మొన్ననే బుక్ అయాను. త్వరలో ప్రారంభం"

"అయితే నీవు కొన్నాళ్ళాగితే చిక్కనివాని కావన్నమాట."

ఆ మాటలకి అతనివైపు ఆశ్చర్యంగా చూసిం దామె.

"అంటే."

"ఫ్రాంక్ వెళ్లిపోయాడనిగా"

"ఊఁ" అంది వసంత ముక్తసరిగా.

"విజయవాడ వచ్చినప్పటినుండి ప్రయత్నాలలో నా అడ్రస్ తీసుకుని నా దగ్గరకొచ్చి పోతూండడూ !"

"నాకాలంకే ఇండియాలో ఉద్యోగాలు అంటే మీరు ఎవరెవరికో ఉత్తరాలు వ్రాస్తుంటారు. వాటిలో కలిసిందారా. పలకరిస్తే బాగుండదని వొచ్చేశాను"

"మళ్ళీ వస్తా డూ మాటా !" అని ఆశ్చర్యంగా అడిగాడు అతను "నీకు చూడలేదే !"

"ఏమో లేదో పరదాగా మాట్లాడుకుంటూ వచ్చా డు అమె ఎవరు ?"

కుతూహలంగా అతనివైపు చూసిందామె.

"మా మేనమామకూతురు. నాకే విన్నానే పెళ్ళయింది"

"విన్నావా ?"

"అవును వెళ్ళిగాడు ఇకలో తెలుసా ? మన సోక్కరావు"

అత్యంత ఆశ్చర్యంతో కళ్లు పెద్దవిచేసి చూసింది వసంత !

"అలాగా !" అందామె ఏదో ఒకవు తీర పోయినట్టయింది ఆమెకి

నాకి విజాహం(ప్రసక్తిరాగానే తను పొచ్చిక పని జ్ఞాపకం వొచ్చిం దతనికి ఉత్సాహంగా చెప్పబోయాడు కాని అంతలోనే అతనికి తెలియని సంకోచం కలిగింది. ఇన్నాళ్లు తను మాట్లాడకుండా ఊరుకుని ఇప్పుడా సంగతి చెబితే ఆమె ఏ మనుకుంటుందో ఇప్పుడు వసంత కిటికీవైపు అటుపోతోంది. తను అది తెలుసుకుని పెళ్లిచేసుకోవాలని నిర్ణయించుకున్నాడని కుంటుందేమో. అదిగాక కిటికీలో ఆమె నీడలా వెన్నెలలం తన కేసం ఉంచారు ఆమె అందుకు ఇష్ట పడుతుందా ? తనువరైన సమయంలో రాలేదు అలస్యం జరిగిపోయింది. ఇప్పుడు తన మంచి పవిని వసంత అర్థం చేసుకునే స్థితిలో లేదు. పై పెద్ద మార్పు అంటగట్టవచ్చు

అతని ముఖంలో ఆలోచనల మేఘాలు కదిలించింది. కొంచెంసేపు ఎవరూ మాట్లాడలేదు

"నీకు కిటికీలో ఆకాశం ఎలా దొరికిందే !"

"వరండాపక్కగా. పైగెక్కే గాలి చాలదు జాబితో మనో ఉంటే ఇంటర్ వ్యూకి అక్కడికి రమ్మంటే వచ్చాను. ఇంటికే బుక్ చేసుకొని అక్కడ్నుంచే ఉన్నాను."

కిటికీలో వచ్చింది ఆయన కిటికీ కనిపించలేదని వసం తకి తెలుసు కాని తనేం చెస్తుంది. విశ్వం నాకు తెలియ వచ్చాడు ఆ పనిచేసింది.

విశ్వం ఒక్క మాటంటే తను మారిపోతుంది!

కాని కాని అయిన!

వసంత ఏదో ఆలోచిస్తోంది.

"మళ్ళీ రావు ఎప్పుడు వస్తావు ?"

"రేపే వెడదామనుకుంటున్నాను"

వసంత అన్నది విశ్వం ఇంకేమీ అనలేదు. ఆ మౌనంలో ఏదో నిరాశాభావం కలిగింది తను అందని ప్రయత్నంలో ఎగబాకలోంది

"ఒంటరిగా వెళ్లటం భయంగా ఉంటుంది మీకు కూడా కాస్త ధైర్యంగా ఉంటుంది"

మనకెరికోచ్చేదేవే చెప్పేటప్పుడూ ఇలాగే తను కాస్త ధైర్యంగా ఉంటుందని వసంత అనటం అతని వ్యక్తిత్వంలో మెదలింది.

"సరే" అన్నాడు బహుశా

18

బ్రాంచ్ మెయిల్ చీకట్లో చీల్చుకుంటూ పరి గెత్తోంది. రిజర్వ్ చేసిన కంపార్ట్ మెంట్ లోని కిటికీల్లో వసంత, విశ్వం కూర్చుని ఉన్నారు. రివ్వు రివ్వున గాలి వీస్తోంది. కిటికీలోంచి విశ్వం బయటికి చూస్తున్నాడు. గాంభీర్యం కారంగా ఉంది "చీకట్లో ఒంటరితనం భయం వేస్తుంది ఎందుకో" అనుకున్నాడు విశ్వం తనకి చెప్పను దయ్యం భయం లేదు కాని ఆ చీకట్లో తనకే తను మాయమై లేదు, తనలో ఏదో మిగిలిపోతున్నట్టు అనుభూతి కలుగుతుంది సముద్రపు ఒడ్డున ఒంటరిగా నుంచుంటే ఆ అలలమోతలతో సముద్రం భీభత్సంగా ఉన్నప్పుడు ప్రకృతిలో పరమాణువులా తాను అణగిపోతున్నట్టు అనిపిస్తుంది. ఆ సమయంలో ఒంటరితనం మరీదుర్భరం.

అయితే ఈ ఒంటరితన మనేది తనలో అట్టులా ఉంది. పట్నం వదిలివచ్చిన పదహారేళ్ళ పరిచయాల్లో వసంతతో పాటలో ఉన్నప్పుడూ తను ఒంటరిగానే ఉన్నట్టు అనిపి స్తుంది. ఒక్కొక్కసారి తనకెందుకూ తెలియ కుండానే అనుకుంటాడు తన మనసెప్పుడూ ఆలోచనలతో నిండి ఉంటుంది. ఆలోచించటం తనలో సిద్ధాంతం కాని ఎలాగ? అసలు ఆలోచించకుండా ఎలా ఉండాలనుకుంటే ... కాని కొంచెం దూరంలో పుట్టింది తనకి ప్రతిదీ ఆలోచనలకు తెరచిన తలుపుగా కనిపిస్తోంది

విక్రం జేబులోంచి సిగరెట్ తీసి వెలిగించాడు.

"ఇప్పుడేమైంది?" అంది వసంత

"ఈమధ్య ఒంటరితనం బాగా ఆలోచనలు పుట్టిస్తోంది"

పొగ గుప్పున వదిలాడు.

వసంత నవ్వింది.

"నీకు పెళ్ళి కావాలి"

"పరవాలేదు" అంటూనే వసంత మళ్ళీ నవ్వింది.

విక్రం సిగరెట్ బయటికి విసిరేశాడు. అతను మళ్ళీ ఆలోచనలో పడ్డాడు.

కాని కొన్ని కొన్ని విషయాల్ని గురించి ఆలోచించినకొద్దీ ఎక్కువ క్లిష్టమౌతాయి. సమా ధానం వచ్చింది కాదు. ఎన్నో ఊహాగానం చేసి ఒక నిర్ణయానికి వస్తారు. అందులో కొంతవరకు వివా దం ఉంటుంది

ఒక్కొక్కసారి హృదయంలో ఏదో అస్పష్టమైన బాధగా ఉంటుంది. కారణం తెలియదు. ఒక్కొక్క సారి మనసుని పరిశీలించుకుంటే ఆ బాధ మరీ ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఏదో పేర్లు పెట్టొచ్చు ఇటు వంటి భావాలకి. కాని అసలు ముఖ్యంగా ఒక పసిపాపని చూస్తే అనిర్వచనీయమైన ఆనందం కలుగు తుంది. ఆ పాప ఒక్కొక్కసారి ఎవ్వరో ఏదో లోకాల్లో విహరిస్తున్నట్టుంటుంది. ఎందుకు?

కొండల చిత్రాల అధ్యయనం చేస్తున్నప్పుడు ఉత్సాహంగా ఉంటుంది. కానీ ఆ ఏదో విధిగా ఉంటుంది తనకి. విషయాలు 'శ్రేష్ఠ' అనే బొమ్మలు వేసాడు. చెప్పుకుంటున్నా ఏదో అసంతృప్తి తనకి ఉంటూనే ఉంది. ప్రకృతిలో ఉపయోగించని ఆనందం ఉంది. కాని అశాంతంగా లేదు.

కాని ఆ అశాంతిలోనే తను ఎన్నో పాఠాలు అనుభవించాడు.

ఒక్క మాటలో.

ఒక్క చూపులో

ఒక్క స్పర్శలో

మనసులో దిగులుగా ఉన్నప్పుడు హృదయం ఆక్రోశించటం సహజమే. మనస్సు రంజిల్లినప్పుడల్లా హృదయం రంజిల్లదు

విక్రం వసంతవైపు చూశాడు. ఆమె కళ్ళలో ఏవో ఆలోచనలు కదిలిస్తున్నాయి.

"నీ విషయంలో బాగా చేరాక ఏం చేస్తావు వసంత?"

ఆమెకేమీ సమాధానం తోచలేదు. తెలివిగా తప్పించుకుంది

"నా ముఖ్యోద్దేశ్యంలో మీరు బాగా చేరాక ఏం చేస్తారు?"

ఏం చెప్తాడు తను? ఏమీ సమాధానం తోచదేం? నిన్న కనిన బొమ్మ ఇవాళ పాతబడుతుంది. మళ్ళీ కొత్తది కనిపిస్తే ఆనందం ఎంత గొప్పదైనా దానికంటే మార్పుంటే విసుగు పుడుతుంది. జీవిత పర్యంతం అలా నిత్యనూతనత్వం అన్వేషిస్తూనే ఉండాలి. కాని అన్వేషించి దేనికి దొరకేది? ఆ ప్రయాణంలో విహారంలో ఆనందం ఉంది. కాని అం తేనా? అనుకుంటూ ముందుకుపోవాలి. ప్రతిక్షణం కొత్తది ఇంకా రావాలని ఉంటుంది. దానికోసం కావ్యతత్వం అందర్నీ ముందరాలని కోరిక. అసంతృప్తి... పొగ మబ్బు. అగినాక విరామం 'విశ్రాంతి' కొంచెంగా ఎత్తేసినవాళ్ళ 'శాంతి' కిటికీ లోపలికి ... ఈ రోజు పరిగెత్తే కళ్ళ ముందు కాలాన్ని ఏమిటి గొప్పతనమూ, ప్రతిక్షణా! కొత్తదిగా మనసుని రంజింప చేస్తాయి. అంతే! ఇంకా ఇంకా కావాలని మనసు ఆక్రోశిస్తుంది

తన జీవితం గడచిన సంవత్సరంలో చెందిన మార్పుల్ని జ్ఞాపకం చేసుకున్నాడు విక్రం

చెరుకుగడలనుకున్న ముందిపని చెప్పక్కరలేదు. కాని కొన్ని విలువైన అనుభూతుల్ని పొందాడు.

అంతర్వాహిని

కొందరు వ్యక్తుల్ని సరిగా అర్థం చేసుకున్నాడు— కేవలం వారి వ్యక్తిత్వం అర్థం చేసుకున్నాడు.

ఆలోచనతో అతని ముఖం కెంపెక్కింది.

"తల దిమ్ముగా ఉంది" అన్నాడు.

"అలా చల్లగాలిలో తలపెట్టుకుంటే ఉండదా మరి. ఆ అద్దం తెరిచెయ్యండి" అంది వసంత

"తిరిగి వచ్చేటప్పుడు చాలా సరదాగా వచ్చాం వాళ్లందరూ కోరారు" అన్నాడు. అతని స్వరంలో ఏదో వేదన ఉంది. వసంత అతనివైపు కొంచెం జాలిగా చూసింది.

"మీకు శ్రమ ఇస్తున్నాను"

"నాకు చాలా హాయిగా ఉంది" అన్నాడు విశ్వం. వసంత ఊరుకుంది.

ఒక్కొక్కరు తనకి దూరమైపోతున్నారు

పద్మ, గోపి, వసంత.

వసంతని తను ఉద్ధరించాలనుకున్నాడు!

ఏమిటి తను ఉద్ధరించేది! అకస్మాత్తుగా అతనికి గోపీ మాటలు జ్ఞప్తికొచ్చాయి

"మనుష్యులు మీరూ ఒకర్ని ఉద్ధరించేదేమిటి తే తావా!"

ఎంత సత్యం ఉంది గోపీ మాటల్లో ఉద్ధారకుడు తను. ఇప్పుడు తెలుసుకుంటున్నాడు అతని దగ్గరలో ఆలోచనలో తనకంటే ఎంతో ఉంది కాదు. మరొకా ఎదిరించి కాపాడి నిలబెట్టుకుంటోంది!

వసంత తన దారి తను చూసుకుంటోంది

తనుకూడా ఉంటే ఆమెకి ధైర్యంగా ఉంటుం దంతే.

ఇహ ఆ మాటకూడా ముందు అనదు

విశ్వం హృదయంలో ఏదో వేదనగా ఉంది. వసంతకి తను కావాలో అక్కర్లేదో, కాని తను వొంటరి ఒక్కమాట అంటే చాలు తనకోసం అన్నీ వొదులుకుంటుంటాడు. కాని ఇంకా తనమీదే అక్కర చూపుతోంది.

"మన్నించండి నాకు తెలియలేదు వసంతా" అని తను అంటాడనుకుంటే! కాని కాని ఎలా? తనని ఉద్దేశించమని ఎలా అడగగలడు వసంతని? వసంతని ముందు కూడా వొదిలిపెట్టి తను వొచ్చెయ్యాలి అర్థరాత్రి విమానాలు లెక్కపెట్టుకుంటూ తక్కువగా ఆలోచిస్తూ కలత చెంది అడగకుండా ప్రయాణం చెయ్యాలి హృదయం ప్రఫుల్లం చేసే చిరునవ్వు కూడా తనకి కనబోతుంది తిరిగి ఇంత దూరము తను ఒంటరిగా రావాలి

తనకి అద్భుతం కలుగుతోంది తను ఒంటరిగా ఉండి పోతున్నాడు. వసంత తనకి దక్కి దక్కకుండా పోతోంది ఈ ఊహ రాగానే విస్మయంతో నిట్టూర్చాడు విశ్వం

"నేను తిరిగి ఇంతదూరమూ ఒంటరిగా రావాలి కాబోలు"

వసంత కేవలం అతని ముఖంలోకి చూసింది. అకస్మాత్తుగా అతనిలో ఎన్నడూ కలగనంత ఆశ్చర్యం కలిగింది.

"నేను రాలేను వసంతా"

చిన్న పిల్లవాడిలా నాబోయాడు విశ్వం వసంత కళ్లలో గిర్రున నీళ్లు తిరిగాయి ఆమె హృదయంలో దుఃఖం పొంగి పొర్లింది అతనివైపు జాలిగా చూసింది అంత మనిషి ఒక చిన్న పిల్లవాడైపోయి ఏదో మారాం చేస్తున్నట్లు అనుభూతి పొందింది వసంత ఆమె సర్వం మర్చిపోయింది

"వొంటరిగా వొద్దు నేను కూడా మీతో వచ్చేస్తాను" అంటూ వసంత అతనికి దగ్గరగా జరిగింది. విశ్వం ఆమెని కౌగిలిలోకి తీసుకుని హృదయానికి హత్తుకున్నాడు

చిమ్మ చీకట్లోంచి దారిచేసుకుంటూ మద్రాస్ మెయిల్ పరుగెత్తోంది.

సమాప్తం

జాతకహితోపదేశము

శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

ఆరోగ్యము తృప్తికరముగా నున్న దినములలో వైద్యులను కాని, జీవితము ఆనందకరముగా నడచుచున్నపుడు జ్యోతిష్కులను కాని, సంప్రదించవలెనని సాధారణముగా అనరు. ఆహార విహారములలో, సాంఘిక, నైతిక ప్రవర్తనములలో, కాలానుగుణముగా నియమములను పాటించుచున్నపుడే తమ ఆరోగ్యము, జీవితము నిరామయముగా సాగించుచున్నారని వారికెంతో గట్టి నమ్మకము. ఇది లౌకికుల పద్ధతి. కాని కాలమెప్పుడొకటే రీతిగా నుండదు.

"కస్యైకాంతం సుఖముపనతం, దుఃఖమేకాంతతో వా,
నీచైర్గచ్ఛత్యుపరి చ దశా, చక్రనేమి క్రమేణ"

అను నిజమున కాలము మారుచుండుటచే, దశలు మారుచుండును. ఆరోగ్య విషయములో కాని, జీవిత సందర్భములలో కాని, పరిస్థితులు కొన్ని కారణములచే, ఒకేరీతిగా సర్వదా ఉండజాలవు సృష్టి గర్భములో ఇది యొక్కటే. ఒక్కొక్కయప్పుడు హితకరములగు ఆహార విహారములు కాని, నైతిక ప్రవర్తనలు గాని మారియొక మనుష్యునకు తగియుండవచ్చు. పరిస్థితులు మారుటచే, ఒకప్పుడు హితకరములగు ఆరోగ్యముల అభ్యాసములు, వేరొక మనుష్యుని అహితము లగుచున్నవి. ఇది సామాన్యానుభవము. సాధారణముగా జాతకస్థితిలో ఏ లోపము రానున్నదో దశలలో ఏ విషమస్థితి ఏర్పడగలదో, ముందుముందుగా తెలుసుకొని, తగిన మార్పుల నలవరచుకొని ప్రవర్తించు వారగుచో ఏ కొంచెము అవాంతర విధానములో కాని, మలుపునకు అందుకోలేని ఫలము జీవితములో రోగము సంక్రమించి మానవుని పాలుమాలి తప్పించుకొను తరుణాలకు నిర్విఘ్నంతరము కాక, వైద్యుల నాశ్రయించుచుండుటయు, జీవితము విషమ సంధిలో నడచుచు, స్త్రీ మాలరించు కాని దుర్భరమైన తరుణాలకు చిక్కుకొనక, జ్యోతిష్కులతో జాతకదశా పరిణామమును గూర్చి సంప్రతించుటయు, సామాన్యముగా జరుగుచున్న దొకటి.

అదృష్టవశమ్ము సంప్రదాయజ్ఞ విద్వత్ఫలాంశమే, సుప్రసిద్ధ జ్యోతిష్కుల పద్ధతి ఎంతో మేలు—ప్రాచీనముగా చూచినచో.

ఒక చిన్న ఉదాహరణము జ్యోతిష విద్యాగురు కాక, ఇక్కడే నగరాగరక సమితి యువకుల పరా తము గమనించవలసిన అంశములు పెక్కులు దానిలో నున్నవని భావించి, పాఠక మహాశయులకు నివేదించ బూనితిని.

ఒకానొక యువకుని జీవితములో అతిక్లిష్టమగు సమస్య ఏర్పడినది. సామాన్య కుటుంబమునకు చెందినవాడతడు. రెండవ యేటనే మాతృదేవతను కోలుపోవు దురదృష్టము పట్టినది. సవతితల్లి ఆశ్రయములో పెరుగుచు, నాలుగవ తరగతి వరకు చదువుకొనుచున్నపుడే, పతివ్రతయగు తండ్రిని పోగొట్టుకొన్నాడు. కష్టములకోర్చి, కళాశాల చేరి తరువాతి అధునిక విద్యను సంపాదించుకొని, రాజకీయ కార్యస్థానములలో నొక చోట చిన్న ఉద్యోగము నొకటి సంపాదించుకొనగలిగినంతనే తగిన ఇంటి కన్యను గొని వివాహము పరిణయమై, రెండు సంవత్సరములుగా సాంసారిక కాపురమును సాగించుచున్నకట్టడి అతడు అన్ని విషయములలో ప్రోత్సహించి అభివృద్ధి సాధించుటకొరకై అన్ని శాస్త్ర నిష్ణాతులచే నానావిధ ప్రణాళికలను సిద్ధము చేయించి, అచంచల విశ్వాసముతో, మహా తీవ్ర దృఢ సంకల్పముతో, ఆ ప్రణాళికలకు కార్యరూపమునకు తెచ్చుటకు రాత్రింబగళ్లు తీవ్ర భగీరథ ప్రయత్నము చేయుచుండగా, ఇతర విషయములందు ఏమో కాని, సామాన్య కుటుంబముల మాత్రము గంగపాలై, వారి ఆర్థిక స్థితిని అనుభవించుటకు సాధ్యము కానంతటి దశ వికాసాభివృద్ధికి నమ్మియుండుటచే ఈ కాలపు విశేష లక్షణముగా ఉద్యోగములను సంపాదించిన వారి కోరికలు (మాకేమున్నదో) పెట్టుబడి, పట్టుదల లేక సంసారయాత్ర అతికష్టముతో నడపుచున్నాడు. ధనార్జనమునకు మార్గాంతరము

కాని, అనుకూలయోగము కాని దూరమైనప్పుడు ఉద్యోగములో అభివృద్ధికి నూరవుల వృషిపథములో కారణాలు అది సంపాదించుటకు తగిన మహాభాగ్యయోగము సామాన్య లేదు లభించుట దుర్లభము కానే, ఉన్న పదవి అయినా, స్థిరముగా ఉండదో, ఊడిపోవునో అను సంశయమున్నది. ఆ యోగకునికి ఇటువంటి పరిస్థితులలో, ఉల్లాసము కాని, మనశ్శాంతి కాని ఎట్లా రాగలదు?

శరీరవర్ణము చెడ్డది ఎంత విద్య ఉండినా, ఎన్ని సుగుణములుండినా, ఇంటిలో తాండవమాడు చున్న దారిద్ర్యదేవత ఎదుట చిల్లిగవ్వకు కొరగావు లక్ష్మీకటాక్షము లేనిచో, పాండిత్యము, సరస్వతి ఏమి చేయగలదు? పద్యములు వ్రాయించగలదు, పాటలు పాడించగలదు పాటవింపుట అమె పనికాదు ఆ అధికారము లక్ష్మిగారిది

దరిద్రుని అవస్థను అనుభవించి భర్తృహరి ఎంత సామర్థ్యముతో వర్ణించినాడో, చూడుడు:—

"మాతా నిందతి, నాభినందతి పితా,
భ్రాతా న సంభాషతే,
భృత్యః కుప్యతి, నానుగచ్ఛతి సుతః
కాంతా చ నాలింగతే"

కాని, వైరాగ్యశతకమున భర్తృహరి చెప్పిన బాధలలో చాలవరకు కథానాయకునికి లేకపోట కొంతలో కొంత క్షేమము నిందించుటకు తల్లి లేదు, అభినందింపవలసిన తండ్రి లేదు, సోదరులు లేరు కనుక, వారు మాటలాడరను కష్టమునకు అవకాశము లేదు, భృత్యుని ఏర్పాటుతో జాతిః స్థితి లేని కారణమున, వాని బాధలేదు, ఇప్పటికింకా సంతానవృద్ధి దినాల ఆరంభము కాలేదు పోతే, ఇక, సామ్యులలో మిగిలినది భార్య ఒక్కతే! ఆ భార్య సంతోషముతో చేరరాదనుచున్నాడు భర్తృహరి! సహజమే! పేదసంసారము నాల్గుమూలలా నడపించలేక, నిర్వహించలేక, కేవలము సహించుచున్న భార్యకు మాత్రము ఉల్లాసము, ఉత్సాహము, ఎట్లా కల్గును?

జాతకుడు అశాంతిపాలయినాడు. పనులు తోచినప్పుడు తన భవిష్యత్తును ఎట్లు సాగునో, జాతకము ద్వారా తెలుసుకొందమని సంకల్పించినాడు. జాతక పరిశీలనము చేయించి, "కొంత సలహా అడుగుట మంచిది" అని తోచినది. తన యొక్క, తన అదృష్టపరిస్థితి యొక్క, జాతక సాముద్రిక సంకేతము అతని సాయన జాతకచక్రము ఈ క్రిందనున్నది.

రా 17-49	I 8.44 వ 28 8 (వ)	ద 23 41	
	(సాయనము) — కథానాయకుని జాతకము —		నెప్ట్యూన్ 3-8 కు 12 20 కు 15 23
శ 29 33 (వ) X 6.24 ప్లూటో 1-11			బు 20-11 (వ)
		భార్గ 8.44	ర 0-18 59 కు 2 40 ఇ 7 [illegible] కే 17 49

లగ్నము ఉదయించుచున్న రాశి మేషము 'అహం' భావము ప్రధానముగా గల సైనిక స్వభావము నడుచుకొనుట తన మాటమీదకు ఇతరులు అడ్డుకుంటే, యుద్ధమునకు సిద్ధపడుట సామాన్య ధర్మము ఇతరుల మనోభావములను పట్టించుకొనుట చేతకానివాని దారిక స్వభావమున్నది కాని, సహజ దాక్షిణ్యములు మెండుగనున్నను ఆత్మాభిమానము, ఆత్మవిశ్వాసము, గొప్పవి

లగ్నముయొక్క వైశిష్ట్యమును ప్రతాపశాలి కనుకనే తను భావమంతే ఉపయోగించుకున్నాడు. తీవ్రమైన భావములు, ఉద్రిక్త చిత్తవృత్తి, సంకల్ప సాధ్యము, కర్తృత్వ స్వభావము, పట్టుదల కల్గినాడు. సంపద భావమందలి బుధునితో ఈ కుజునికి ప్రత్యక్ష మిత్రత్వమున్నది ఉత్సాహము గొప్పది, సద్గుణములు అంతకంటె గొప్పవి ఆలోచనా శక్తి సామర్థ్యము, తెలివితేటలు పదునైనవి కాని, లగ్నాధిపతి కుజుడు కర్కాటక రాశిలో నీచుడై జాతింట నిలిచినాడు. కుజుని ప్రభావమును ప్రకటించుటకు అష్టమస్థానము దశమకేంద్రము కాని, దశమము కాదు కార్యసాధనములతో ప్రకోపయుతము రణరంగ ములో ప్రవర్తించగల యోధుని ఆ ఉద్యోగము మార్చింది ఇంటిలో ఒక మూలలో కూర్చుండు చున్నతో, అతనికి ఎంత మనఃక్లేశకరముగా నుండునో,

మనము ఊహించుకోగలము. ఈ జాతకములో గురుని స్థితి అట్టిది. కావుననే,

“విద్యాభ్యా, ఓనిత మానవ కృతార్థ” అని, వరాహ మిహిరుడు వాక్రుంటి గురుని ఫలమును నిరూపించుట సుఖము లేగుక సుతోత్పత్తి, అన్నపానాదులు ఎట్లుండ గలదు! ఈ గురుని సమీపమునందే నవమాధిపతి శుక్రు డున్నాడు. అంతవరకు సుఖము, ఆరంభము, విద్య ఉట బద్ధకలేకులరాలై శక్తియు చేరకనే సిద్ధముగ నున్నది కాని, అటింటే రవినుండి ఈ శుక్రునికి నిరత ముగా అర్ధకేంద్రదశేన! ఇతని రాజసముతో అను నిర్వ హించుట కష్టము ఈ కేశచే, సుఖము లేదని రోచి మనస్సు అశాంతి పాలగును

గతకాలములో బలశాలియైన చంద్రుడున్నాడు. ఆర్థిక సౌకర్యములను తెలిపె యోగమే ఇది కొంత ఎలుసు తలుసులు ఉండగలవు కాని, మనస్థ తమున్నందుచే సుఖముల్యనుట కృషఫలంగుని ఆశాన్యసము ఇట్లుండగా ఈ చంద్రునికి సింహ బుధునినుండి కేంద్ర దృష్టికలదు అట్టి క్లేశముకే సూచించు పరిస్థితి ఇది. కర్కాటక మందలి గ్రహకి అతకాలానుసారముగా దక్కని అర్ధనపుటుత్వమున్నది కాని, ఫలము పైన దృష్టియే కాని, పదము పైన దృష్టి తక్కున అటింటి రవి శుక్రులు ఇంద్రసం యోగము కలుగుకదా! ఆ ఇంద్రునికో, శనిని పూర్ణకేంద్ర నిరుడు దృష్టి! ఆకను, ఊహను, తగిన ఫలిత మిచ్చుట కష్టము అనేక సమయములలో ఉద్యోగుల అసంతోషము, వ్యాధిమానము, ప్రమాదాహితము, కొరతలు కావచ్చును

రాజ్యాధిపతి శని వ్యతిరేకులతో లాభస్థాన మందే యున్నాడు ఎక్కువ కష్టము లేకయే, కీర్తి (ఉద్యోగము) సూచించినా చిత్రం. ఈ శని ప్రమాభివృద్ధి నివ్వగానే కాని, గురుని అశుభ తగినట్లు ప్రారంభములోనే ఉన్నత పాయని తెచ్చి పెట్టువాడు కాడు చలిత కేంద్రము ఏ తనున్న తిన్నక్రియుం చేసో, అప్పుడే ఉద్యోగములో చెప్పతగి శని, వ్యవహారము విమలవాడు కాడు. స్వాతంత్ర్యము పొందినదు ఓపికతో పని చేయువారికి ప్రమాభివృద్ధిని నిర్ణయముగా శని సంపాదించి యీగలరు. కాని, కొందరన్న కోరికలు కోరుట ఆతనికి నచ్చదు. శని ఏ కార్యము చేసినా స్థిరముగా

నుండునట్లుగనే చేయగలడు. ప్రకృతి పైనాటి సిద్ధము సంపాదించి, నిష్పత్తిగా అభివృద్ధి రాణిరి నుంచే ఆ చలితాధిపతి చిరు దీని కొంటకిన నదుమను అల్లకాయ లగ్నాధిపతి లేదు. మనః క్లేశమునకు పోయినది.

కర్మకాయకుని జాతకస్వభావ మిట్టిది ఇట్లుం డగా, ఇంతలో రాహువు దశలులా (సేవకుల దశలు) ఉదయోగకరమైనవి మాపట్టుకున్నవి ఇద్దరు చలితులారు శనితో పదునకు సేవాపరైనాడు. శని ఇద్దరి ఉద్యోగము లగ్నాధిపతి గురునికి తృప్తి లేదు కాగా, అగాధాటి బలించి ఇంద్రునివాడికి తెచ్చి యున్నాడు. అతి పెనుకటకే అతకాలము వచ్చినది. అంగుకోదానంత దూరములో ఒంగారుకొండలు దృగ్గోచరము లగుచున్నవి అచటికి చేరుకోగలిగితో, ఎట్టి కనకపాయములు కట్టకోనచ్చునో! తనుండు పండనప్పు ప్రజాశకులను కించ చేయుచున్నాడు ఉద్యోగాధిపతి శని ఇట్టివానికి అతకాలమియాడు కదుక, అత్యంత పెగుటకే దశ తోడ్పడుచున్నది కోరికలు కొనసాగించుటకు అనువైన దశలు ఇంతలో రాత్రి జాతకునికి ఇంకా పూర్వతయస్సే మన్న తమున్న రాబలయనులేదా, చంద్రుని సాహాయ్యము వచ్చుటకు! ప్రస్తుతమున్న గురు శని పేర తోలగుటకు రెండు సంవత్సరములు పట్టును ఇది కడుముదాక, ఉన్నంతలో తృప్తి పడి ఓపికతో కాలము నిర్వహించ్వ వలసియేయున్నది ఈ కాలములో అభివృద్ధి లభించుట కష్టము 1961 లో చలితుకునినుండి లగ్నమునకు మిత్రదృష్టి వచ్చును. చలితునికి చలిత శనితో అనుకూల దృష్టి ఏర్పడగలదు. తృతీలో అట్టును స్థైర్యము రాగ లదు పురుషకార మనుసారముగా కొంత అభివృద్ధినకో కలుగవచ్చును 1958 లో గలితని జన్మశనికి మిత్రుడై కూల్ప్రశ్నము చేయగలదు. సమృద్ధిగా తలితము జరుగు టకు ఆరంభమై క్రమాభివృద్ధి వచ్చును. నిమకాలమున చేయు ప్రయత్నములు సఫలమగుట నాటికే యగునట మనుటర దు. కష్టకాలమున ఓపికతో నిగ్రహము చేయు వాడే శని పెద్దతనకు పాత్రుడు కాగలడు. ఇదట రాజ్యస్థానాధిపతియు, లాభప్రదుడును, శనియే.

ఇది ఇట్లుండగ ఈ యువకునికి 'పిచ్చి ఎత్తింపు' లేకాక క్షమనమన్న యున్నది. దానినిబట్టించి వహ జాతకము సంశోధించినాడితడు. ఆ వివరములు సూర్య

యోగ్యముగా భర్తించిన అతని మాటలలోని దగు వరుస గ్రహించుట మేలు

"నా వివాహమైనది మొదలు నాకు నా భార్యకు అభిప్రాయములు కలిసి తిరుగుమనస్పర్థలు సంభవించి, నాకు తీవ్రమగు అశాంతిని కల్గించుచున్నవి. ఈ రెండేండ్ల అనుభవములలోనే నాకును ఆమెకును ఈ దీర్ఘబంధము నిలుచుట కష్టమని నిశ్చయించు కొంటిని. స్వభావమునుబట్టి ఆమె చాలా మంచిదైనది మాట గాదును. ఆమె స్వభావము నాకు తిరస్కారముగాను అసహ్యకరముగా పరిణమించుచున్నది. కలసి ఉండు సంసారయాత్రయు ఫలమేమి? ఆమె నాకు సరిపడిన మనుజ కాదు. పైమనస్పర్థలు ప్రత్యక్షముగుంటేదేమో ఉన్నదని చెప్పలేను గాని అవి పరులకోరు మామూలు జీవితము నుండి సాక్షిగా కనిపించుటకూడా కలుగు. ఈ పైమనస్పర్థలు అప్పుడప్పుడు అతి స్వల్పవిషయములపై తలెత్తి, పట్టుదలకు వచ్చి, కొంతకాలము మనస్సును కలచివేయును. ఉదాహరణమునకు:— భోజనము చేయునప్పుడు ఒక కూరకొంచెము కొలది అధికముగా వడ్డించినంతనే నేను కోపమును అణుచుకొనలేక తిట్టుదును. అట్టితో, సాధారణముగా ఆమెది నోరు జగడము. కాని, మాటివలు మరి రాదు. నేను కేకలు వేసినంతనే ఆమె మరి రెచ్చిపోవును దానిపైన తగాదా, కొంతకాలము ఎడబాటు. ఆమె అట్లు రెచ్చినప్పుడు జవాబు చెప్పుటయే నా పట్టుదలకూడా అధికము చేయును. అట్టితో, మా ఇరువురకు పొత్తు కుదురుట అసంభవమనిపించును. సంతోషముగాయుండ వలసిన దాంపత్య జీవితమునందు లోపము లేనియుండ లేదు. స్త్రీ సహజమైన అగ్రహము ఆ విషయములో ఆమెకు కొంత అధికము. ఈ పై మనస్పర్థలు కలిగినప్పుడు ఆమె మాత్రము పట్టు విడదు, ఆమె తలిదండ్రులును తోడు పాలుచేయుటకు సిద్ధముగా ఉండిరి. నిరంతరము భవిష్యత్తులో మా మనస్సులు కలిసి మా దాంపత్యము సౌఖ్యదాయకముగా, లేక మాకు త్వరలో విడాకులు సంభవించు సూచనలు కలవా? ఇది ఏదీ సంభవించక, జీవితమంతయు అశాంతితో కడచిపోవలసినదేనా? తగిన సలహా యిచ్చి దరిచేర్పగలరని ప్రార్థన."

కథానాయకుని దృష్టితో మాటిమాటికి, ఇది నా సమస్యగా క్లిష్టమయ్యేయని అనుకొనుచుంటిని. కొంతకాలమునకు జాతకము వారికి తెలియును.—

"చెప్పలేనిరాయి, చెవిలోని జోరీగ,
కంటిలోని నలుసు, కాలిముల్లు,
ఇంటిలోని పోరు, ఇంతింత కాదయా,
విశ్వదాభిరామ, వినర వేమ"

అని చెప్పిన వేమన ఎంత ప్రపంచానుభవశాలియో!

జాతకుని శ్రీమతి జాతకము కూడ అతని జాతకముతో పరిశీలించుచున్నాను. ఆమె జాతక చక్రమిది —

ధ ర 18 9	శ 1-35	కే 18 7 (వ) l 17 24	శు 9-18 చ 25-0
వృశ్చి 9-19 X 7-18	(పాయనము) — కథానాయకుని శ్రీమతి జాతకము —		లగ్న 8 8-2
కు 17-44			
కు 27 31 గా 9 18		ర 8-5-16	బు 1-46 గు 16-5 ర 19-15

వృషభలగ్నములో జనించిన శ్రీమతి ఈమె. స్త్రీ సహజ శక్తి, ప్రశాంత చిత్తవృత్తి, యథాలాభసంతుష్టి, ప్రాపంచిక వివేకవృష్టి, ప్రధాన గ్రహములు శుక్ర, రవి, దాంపత్యము తృప్తిగానున్నదో, ఇతరులతో కలసి పరస్పరము సహకరించుకొను స్వభావము లగ్నములో శుభ గ్రహము ఉండుటచే స్వాభిమానము, స్వాతంత్ర్యబుద్ధి, పట్టుదల, మాటలకు ఎదురు తిరుగుట మొదలగునవి యోగకారకుడైన లాభస్థానములో నుండుట! ఇది విశేషముగా గమనింపదగినది. ఈమె సప్తమ స్థానము శని దృష్టియుతముగా ఉన్నది. దీనికి తోడు కుజుని ప్రభావము కూడ దోషకారకముగా ఉన్నది. శుక్రుని త్రికోణమున వృషభ సౌకర్యము నిర్మలముగా, యోగకర్తయైన ప్రాపంచిక వివేకము, సంసారనిర్వహణ కౌశలము, ఈ యోగము ఫలము ఈ శుభగ్రహాన్వయము యొక్క దృష్టి లగ్నముపైనున్నది. శక్తి, ఓర్పు, సహనము అనుటకు సందేహము లేదు.

ఈమె జాతకములో లోపము అందిగినది కాదు. చంద్రకుజులకు సమసప్తకదృష్టియున్నది నిజమే కాని కీర్తి గొప్పకే కాని, దోషము కొంత తీవ్రముగానుండును. తులలో శుక్రునితో చేరియున్న బుధగ్రహముతో కేంద్ర కేంద్రగు కుజుడు సప్తమాధిపతి యగుటచే, భర్త కలహ స్వభావము గలవాడును. రవి శుక్రుల సమసప్తక దృష్టి యుండగా, బృహస్పతి యుండియు చంద్రునకు కేంద్ర స్థానాధిపతి యగుటచే చిత్తవృత్తి కొంత మారును. ఇది దాని ననుసరించి జాతకునకు 'పొందిక లేని, యిల్లు' అనుటకు రాదనిద్ది అప్పటికుండుననీ సప్తమాధిపతి కుజునితో విడిపోనున్న లగ్నాధిపతి శుక్రునకు మంచి మిత్రదృష్టియున్నది

"లగ్నే శాస్త్రపతయా పశ్యా
దృష్ట్యా సౌఖ్యం వినిర్దిశేత్"

అని పెద్దలు చెప్పినట్లు భార్యాభర్తలకు దాంపత్యజీవితములో అన్యోన్యముగా ఆనందమును కూర్చు యోగమిది. భర్తపట్ల ప్రీతి, చక్కని దాంపత్యయము, యోగ్యులగు కొడుకులు, సహోదరుల ఫలము కాని, రవి శుక్రుల దాంపత్యయోగము వలన సులభముగా భార్యభర్త శుభఫలము దృష్టాంతము కాదు అనుటకు ఈ జాతకమే నిదర్శనము.

ఈ దంపతుల జాతకములను పోల్చి చూచినచో రవి చంద్రులకు స్థానాధిక్యము వీరి దాంపత్యములో పరస్పరముగా భక్తి భావములను కుజశుక్రులకు మైత్రి చూపట్టుచు రక్తిపట్టు లగ్నములా ద్విర్ద్వాదశములు పరస్పర సుముఖత్వము కద్దనుట. భర్త లగ్నములో భార్య రవి, భార్యచంద్రుని కేంద్రములో భర్త రవి! భార్య సప్తమాధిపతి కాని, భర్త సప్తమాధిపతి భార్యకు కాని, బుధుడు అనుట అతని రవి గురువులమీద ఆమె శుక్రుడు నిలుచుట ఆమె చంద్రునకు అతని శుక్రుని అర్ధకేంద్రదృష్టితో ప్రబలముగా చూచుచున్నాడు. ఈ అన్యోన్యాకర్షణము కారణముగా వీరు దంపతులైనారు. భార్య లగ్నములో నున్న భర్త చంద్రునికి సంబంధము దీనిలో కొంత కై వాటము కలదు. అతని స్వావలంబము ఆమెకు లభించినదికదా?

పరస్పర జాతకగ్రహ సంబంధము లట్లుండగా, భార్యాభర్తలు కలిగిన శుభకార్యలో వీరికి కల్పిత దశాయోగములు అతిప్రబలములై, అన్యోన్యముగా ప్రబలా కర్షణము వీరిని నడి
కొలిపినవి. భర్తచరిత బృహస్పతి మాయలమారి ఇంద్రునితో చేరి భార్య చతుర్థలగ్నమును అష్టమమున (కేంద్ర) దృష్టితో లాగుచుండెగా, సమయమునకు వచ్చి పోరాదని అనుకొన్న రీతిగా,

"పాపిష్ఠా పాకశాసని భారతి
ఘోర రణాంగణమునకు రా
రాయిదాయిల్లా"

ప్రచండ మోహమునకు తగినట్లు తన అర్ధ కేంద్రదృష్టి బాణములోడి ఆ లగ్నముకే బాధించినాడు

"అతడు వాలము త్రిప్పు,
నితడు కూమము త్రిప్పు"

అనునట్లు, భార్యకయితము కోరికయుండక తన తృష్టి భక్తి చూపినది. ఆమె చలితి బుధుడు (ధనపంచమా ధిపతి) అతని లగ్నాధిపతి కుజునిపై కేంద్ర కటాక్షము విసరినది. ఆమె చతుర్థకేంద్రము అగు చలితి శుక్రుని మంగళాశుభాలతో సుగంధ కుంకుమలు పెట్టి ఆహ్వానించి, అవ్యక్తముగా అతిథ్యమిచ్చి గౌరవించినది. ఆమె చలితశరణునకు అతని చలితబుధుని కోణదృష్టితో ఆకర్షించినాడు! ఇన్ని చక్కటి సిద్ధము కాగా, నిన్న వారు మునిగినటులో వింత యేమి?

భర్త చలితి జాతకములో ఇంద్రియరూపు లొకచోట చేరి అతని గలిచి లగ్నమునకు నిండు త్రికోణములో నుండినది. అతని భావములు ఇంద్రజాల ప్రపంచములో కేంద్రములోని కంపాటములమీద సవిలాసముగా విహరించుచుండినది. దృష్టిపడినచోట కవిసించినదంత బంగారమే. చలితి శుక్రుడు సింహములో నుండి జన్మలగ్నమునకు నిరంతరముగా కోణపతికి వచ్చియుండినాడు. అర్ధాంగి వచ్చుట అవశ్యకమైనది. చలిత రవి దాంపత్య సహాయముల కళ్ళను అన్యోన్య మైత్రి, నాటికి నాటికి, అతని మర్యాదస్ఫూర్తించినది. లక్ష్యమున కందినది తృప్తి, నిరంతరము గోచరించుకాలము కాదది.

దధి మధురం, మధు మధురం,
ద్రాక్షామధురా, సుధాపి మధురైవ,
తదపి తత్ హి మనోహరం,
యస్య మనో యత్ర సంలగ్నం"

అను సుభాషితము అన్వయించు చోట అది. నిజా మును దానిఫలము.

కాని, మందభాగ్యులైన మనుష్యులందరికి కళా జాతకులైనను వివాహమైన సంవత్సరములోపలనే ఆమె భర్తతో అతని బాధలకు 'ఎందుకో ఈ పరోక్షగమనము' అనుకొని ఆ అమాయక కన్యామణి ముగ్ధహృదయమును తిరుగుబాటు తెలియునా! ఇంకనే కాదు కొన్నాళ్లలోనే అతనిదగ్గర ఉండవలసిన అతని చెల్లెలికి ముఖ్యముగా తగునని తలచియు, ఆమెదగ్గర ఉన్నదియు అతని తల్లికి కొంతదనుక తాగగలదనియు, అతనికి చెప్పక ఇంటికి చెప్పియుండినా, ఆ ఇంద్రియములలో అతని చెలికత్తె యుండెను అంగుళాలలో నవవిధముల కంటికి కాని దగ్గుచుండెగా, దృగ్గోచరము కాని దిగులు కమ్ముకొని నా మాట లోపల మందయుతు తెలియుగా!

కావున ఎవరికైనా అయినది ఈ దుర్భరగతి జాతకము చూచినను ఇప్పటి కళ్యాణమువరకు వధువులు కూడ సాధారణముగా వివాహము జరిగించుటకై జాతకాలు చేసిరి, అప్పటి ముక్కు ముఖ్యమైనా, ఆట మాటలు ప్రస్తుతములుగా ప్రశ్నోత్తరములు కాదని కలదు ప్రశ్న, తగువారి సమయము చాలా కలుపు పొందిన వారిని సులభతరముగా చేయు పరిహారములను చూపి వధూవరులకు జ్యోతిష్కులచే చెప్పించి అదియెన్నో దాంపత్యము చెడిపోకుండ కాపాడగలరు కాని కులగోత్రాదులు చేసి వివాహముల (1960) వివాహముల సంపాదించుట అంతకష్టము కాదు.

కాని, వారి అందము లేదా?

వరకాని, వైద్యకళముగా లోపమెంగున్నది! భార్యాభర్త లిద్దరును యోగ్యులే, గుణవంతులే, అన్యోన్యాన్యులు రూపులే! ముఖ్యమైన దాంపత్య జీవితములో వారి కేవలముగానైనా లోపము లేదు స్వభావములలో కొంత సామ్యము కలుగవలెను భర్తకు ప్రాతివ్రత్యము, ప్రీతి, సాహచర్యము, కష్టసుఖములు, మాటవాదము, మాటపట్టింపు మున్నగు ధర్మములు ఉభయులలో సమానముగనే యున్నవి ఇరువురికిని లగ్నములో తరుణమువలెనే కుదుర్చుట ప్రత్యేకముగా? ఒకరి స్వభావము మరియొకరు తెలిసికొనుట యేమి శాస్త్రము?

"కార్యేషు దాసీ, కరణేషు మంత్రీ,
రూపేచ లక్ష్మీ, క్షమయా ధరిత్రీ,
స్నేహేచ మాతా, శయనేషు వేశ్యా,
షడ్ధర్మయుక్తా, కులధర్మపత్నీ".

అని ఏ నాటికాలపు పెద్దలో భార్యా ధర్మములను శాసించియుండుట నాటికాలమే తన ఇష్టానుసారముగా తనలో పెరటిల్లుచు, చీటికిమాటికి చేయు వివాహములు పరిణమించుచు, పెటిన చీవాట్లకు కన్నులు నొవ్వ కొనుచు, తన పతిమతికి యుండవలెను అని కళా జాతకుని కోపమునకు ఇంటి పరుగులుదియ కళత్రస్థానములోని పాపగ్రహములో దినములలో తా మునుపటి అతను తన అత్తగారింటను మరచితాను.

యోగా, "కోపం యేవ వివాహంగనానాం" అనవలసినది ఆ పెద్దలే చెప్పిరి భార్యకు కోపము ఉద్రేకించినప్పుడు భర్తే ప్రవర్తించవలసిన వారి బుద్ధి అప్ప స్వల్పమైనది కొంతకాలము తలచి కోపముగ నిలవని అత్త నివుర్వ్యవము నాటికే చేల చెదరాగు కొంతవరకు అధికముగా కూర తెప్పించిన ప్రశ్నలేదు? దానికి అప్పుడే లేవవలసిన కోపమునకు ఇటువంటి ధర్మసూక్ష్మము ఏమని విధించిరా? మేము స్త్రీ జాతికిని లఘు భోక్తత్వము ప్రత్యేకముగ్న త్యాగబుద్ధి అను త్రిశక్తి యుండవలెను కనుక, అభిమానముతో, అలకతో, ఆమె కొంత అధికముగా నష్టపరచినను అంతే కాని, అత్తమామల ధర్మశాస్త్ర పదులకునని అట్టి దోషము కలదా? తనకు పనిచేసినంత భూషణమే, చిన్నప్పుడే జగడములాడినదో, భార్య ఎంత సంతోషపడియుండునుకదా! నోటితోనే పుణ్యముకొనవలెనా? నవమాసములు కడుపున మోసి కన్నతల్లి ఎంత కష్టపడెనో తలచుకొన్నచో తమ ఇంటను దిద్ది పెంచెను కాని మతి మీరితే, కోపమువచ్చినా, ఇంతింతలు నొచ్చెందు పదికాదు వ్యవధిలో పోయిన కోపములు తాము విలువలేదు కదా!

తన స్వభావమును అదుపుచేసుకొని భార్య ప్రవర్తించవలెనని జాతకుని అహంకారము ధర్మవచనము ఇట్టి ఆరోపణ తనపై వేయబడినప్పుడు అతని జ్యోతిష్మాన్ పూర్తిగా హృదయమునకు ఇరువురి సద్గుణమును విచారించి తన జాతకముతో అనుసరించు కాకపోవుటచే తక్కినదియు ఉండదు ఒకరికొకరు అనుకూలవతులు దాంపత్య సౌఖ్యము ఇద్దరికిని సంభవించదని శాస్త్రమే

"సంతుష్టో భార్యయా భర్తా,
భర్త్రా భార్యా తథైవచ,
యస్మిన్నేవ కులే నిత్యం,
కల్యాణం తత్ర వై ధ్రువం" మనువు

అన్యోన్య సంతోషకరముగా ప్రవర్తించుట ధర్మమని నాటిపెద్దలు తలంచిరి, జీవితము రమ్యముగా, శాంతియుతముగా, జరుపుకొనవలెనుటకు సందేహము లేదు.

దుష్టకాలము ప్రబలముగానున్న కాలములో చేసుకొన్న వివాహపు ఫలమును ఈ తిరుగుబాటు తెల్లముగ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

కాళిదాస ప్రశస్తి

శ్రీ ఉందేల మాలకొండారెడ్డి

అమర వాఙ్మయ రాజహర్మ్యమ్మునందుఁ
గావ్యమణి దీపదీధితుల్ కడలు కొలిపి,
విశ్వమోహన శోభఁ గల్పించినట్టి
సరస హృద్యాప! కాళిదాసా! నమోస్తు!

కుప్పించి, వందిసీగోవుపై దుమికిన మృగరాజు వికచ దంష్ట్రికలవెలుగు,
శాకు ప్రతిష్టంభ పరివృద్ధకోపాగ్ని నాపుకోలేని దిలీపు పతిమ,
పూవిల్తు నిల్వెడ బూదిగావించిన అభ్రకేశునికంటి అగ్నికీల,
అలరతిదేవి దుఃఖాశ్రుపూరమ్ములోఁ బొగరాజు వలరాజు బూదిప్రోవు,

కళ్లెదుటఁ గానుపించెడు కరణి, శబల వర్ణకాంతులఁ జిత్రముల్ వ్రాసినావు
గంటమే, రంగకుంచియుగా నొనర్చి, కవికులవిలాసమున్నెవ! కాళిదాస!

నీ వర్ణలేఖనీ దృశ్యశాలనటించు అమరశారదకు ఒయ్యారమబ్బె,
నీవు సృష్టించిన నీరదగర్జకుఁ బ్రణయ సందేశ గౌరవము గలిగె,
నీ కళాశాఖపై నిలిచి "శకుంతల"పదుల, కన్యాభూతి ప్రసవమయ్యె,
నీవు శాసించిన నిర్ఝరమందరి పదునితో నిలిచి కాపురము చేసె,

కోతునకుఁ జంద్రికాసపాటు గూర్చనీవు, చిన్నితీగకుఁ గన్నులు చెమ్మగిల్లఁ,
ప్రకృతి నాడించు ఇంద్రజాలికుడ! నీవు గంటమూగింప వింతలు కలుగకున్నె?

నీ "ఉపమా"రుచి నిచ్చలు మెచ్చును భుజియించి త్రేన్చని భోక్తయేది?
నీ "మేఘు" గంభీర నిర్ఘోషమున కుల్కి, ధవుఁ గౌగిలింపని తరుణియేది?
నీ కావ్యకన్యల నిత్యకోమల ముఖాబ్జములు చుంబింపని భ్రమరమేది?
నీ రమ్యకృతినంది నీధేనువులకు వత్సమ్ముగానట్టి రసజ్ఞుడేది?

కాళిదాయించు మాణిక్యవీణలోని తీవపై నీవు మూర్ఛనల్ పోవునపుడు
పులకరింపని యెదగల్గువారెవరు? విద్యకోమూర్తి! రసరాజ్యచక్రవర్తి!

తుంగశృంగమహోన్నత తుహినాద్రిఁ బృథివికి మానదండమ్ముగా మలచినావు
కిన్నరమిథునముల్ క్రీడించు గుహలకు నీలిమబ్బుల తెరల్ నిలిపినావు
వాగర్థశిల్పివై వాగర్థములలీలఁ దొలియాలుమగలనే కలిపినావు
అలకాపురములోని యక్షకాంతకుఁ బ్రేమవార్తలు గాలిలోఁ బంపినావు

ఏమిసేయవు తలచిన ? ఇంతవాఁడ, "వందని ఫలమ్ము కొఱకయి అనసేయు
చిట్టి మఱుగుజ్జ నే"నని చెప్పినావు, విశ్వకవిరాజ ! ఎంతటి వినయమయ్య !

మ్రోడువాఱిన హృదయాలు మోసులెత్త అమృతము లొలికించి, భారతీయాత్మతోడఁ
కలిసిపోయిన నీ దివ్యకావ్యవాణి, అమరభాషకు అమరత్వమబ్బఁ జేసె!

లలితమృదూనమాన మధురమ్ములు విశ్వరసజ్ఞ మానసం
బులు గిలిగింత పెట్టెడు అపూర్వకృతుల్ రచియించి, కీర్తి
య్యల మఖాబ్దిఁ దేలెదు మహాకవి ! వేల్పునుమా ! కళాప్రియుల్
తెలుఁగులు నేఁడొసంగెడు స్మృతిప్రవణాంజలి స్వీకరింపుమా !

గిరీశం పాత్రచిత్రణం

శ్రీ యస్. టి నరసింహాచారి

బాగా పరిచయము ఉన్నవాళ్ళను కూడా మనము పూర్తిగా అర్థము చేసుకున్నామని చెప్పలేము. మనకు తెలిసినవాళ్ళను ఎవ్వరినైనా ఆలోచించము. అంత మాత్రముచేత మన అభిప్రాయాలకు, స్నేహసంబంధాలకు విఘాతమైన లోటు రాదు. గిరీశం అందరికీ బాగా తెలిసినవాడే. ఆంధ్రదేశంలో అక్షరజ్ఞానమున్నవారిలో కన్యాశుల్కం చదవని వుంటారా? నాటకరంగం మీద, కొన్ని సినిమాల్లోనూ, విదూషక పాత్రలకు కూడా గిరీశంతో కొంత సంబంధం ఏర్పడింది. ఇటీవలలో భారత భాగవతాలతో బాటు ఎంత ఆదరణ ఈ కాలంలో కన్యాశుల్కానికి లభించిందంటే అతిశయోక్తి కాదు. [illegible] సంప్రదాయము లేని వాళ్ళతో మాటలాడుకునేటప్పుడు [illegible] నడిచిపోతూంటే గిరీశం లాగా ఉన్నావని చెప్పుకోవడము చాలాసార్లు విన్నాము. అబద్ధాలు, బూటకాలు, మధురవాణి, బుచ్చమ్మల పేరిట అంటకట్టబడిన కథలు చాలాసార్లు విన్నాము, [illegible] ఇబ్బంది వుండదు! నాటకము చదివి మనస్సులో గిరీశాన్ని గురించి ఒక భావం (idea) ఏర్పడి వుండవచ్చు. కాని రూపరేఖలు, పోలికలు ఏ నాటకరంగంమీద మాదిరి నిజమైన వ్యక్తికి సంబంధించినవిగా భావించుకుంటున్నారో! గిరీశం తీరు తెన్నులు ఆంధ్రుల జీవితవిధానంలో చేరిపోయాయి. అయితే మన జీవితంలో అడాలు, దర్పం, లౌకికతనం వున్నాయని ఎరిగినా అంటే గిరీశం వున్నతత్వం (Spirit) కూడా వుందని అనాలు. చెప్పవచ్చు గురజాడవారి గిరీశం నాటకంలో ఒక పాత్రకాదు. ఆంధ్రుల మనస్సులో ఒక సజీవమైన వ్యక్తి. గిరీశం పాత్ర కల్పనకు ఆధారం చేసిన వ్యక్తి నిజంగా ఎవరైనా వుండి వుంటారా అని చాలా కాలం అనుకున్నాము. [illegible] గురజాడవారి [illegible] కలో చదివాను. ఒకరిద్దరు వ్యక్తులయాట అయింది గిరీశం ఆంధ్రుల మంచిచెడ్డలకు ఒక సంకేతం (Symbol) [illegible] సాంఘిక పరిస్థితుల ప్రతిబింబం 'కన్యాశుల్కం' అని చెప్పటం లేదు. అంతకు మించిన సత్యం కూడా నాటకంలో వుందేమో అనిపిస్తుంది.

గిరీశం మంచిచెడుల మనము అంతగా పట్టించుకోనక్కరలేదు. సాంఘిక [illegible] మూర్తి ఇంత [illegible] కాదు. గిరీశం [illegible] [illegible] ఎవరైనా [illegible] అని [illegible] గిరీశం అంత [illegible] కాదేమో [illegible] సంస్కారంలోనే గురజాడవారు ఈ పాత్రను కల్పించలేదేమో. అందుకే మనకు ఎంత సన్నిహితంగా కనపడినా గిరీశాన్ని పూర్తిగా అర్థము చేసుకోలేకపోతున్నాము. పరిచయమైన వ్యక్తుల మనస్సును పూర్తిగా [illegible] పరిపూర్ణమైన వ్యక్తిత్వమైతే అర్థం ఇంకా ఎక్కువ [illegible] [illegible] ప్రత్యేక రీతిగా అర్థము చేసుకుంటాము. కాని జటిలమైన వ్యక్తిత్వాన్ని తెలిసి కొవాలి. గిరీశాన్ని గురించి అన్ని గుణాలూ తెలుసుకోవాలంటే మనము ఆ వ్యక్తిత్వాన్ని (చేసుకున్నాము బుద్ధికి మించిన అంతర్జ్ఞానం (Intuition) తో పరిగ్రహించటం, తెలుసుకోవటం జరుగుతుంది.

కన్యాశుల్కం సాంఘిక నాటకం. ఆనాటి అన్యాయాలు కొన్ని దైన్యం, వ్యభిచారం, దుర్మార్గాలు, మోసాలు, కసంస్కారాలు, అధికారుల ప్రవర్తన మొదలైన అనేక అనుమానాలు చూపుతూ నాటకవస్తువు సమగ్రత కల్పిస్తున్నాయి. సంఘసంస్కారము గురజాడవారి లక్ష్యం అనటములో సందేహం లేదు. అన్ని సాంఘిక సమస్యలతో గిరీశానికి ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో సంబంధమున్నది. అయితే ఈ వ్యక్తిద్వారా సంఘములోని దోషాలు వ్యక్తము చేయటమే గురజాడవారి ఆశయమని లేము. గిరీశం అబద్ధాలు చెప్పాడు. మోసం చేశాడు. గొప్పగా చదువుకున్న వ్యక్తిలా అభినయి

ములుకు నవ్వింది. ప్రోత్సాహంచేతాను అర్థం పర్థం తెలియని ఆడపిల్లను లేవతీసుకుపోయాను. పినతండ్రి ఆస్తి కోసం వల విసిరాడు. కథ అడ్డంగా తిరిగిందని రంగం మీదనుంచి తప్పుకున్నాడు. ఇటువంటి వ్యక్తులు సంఘానికి చీడపురుగులని గ్రహించటానికి గురజాడవారు గిరీశాన్ని సృష్టించివుంటే, ఆయన తన ప్రయత్నంలో సఫలుడు కాలేదనే అనాలి. గిరీశం గురజాడవారికి ఎదురు తిరిగాడు. నా వ్యక్తిత్వం ఇంతకు మించిందని చూపించాడు. గిరీశాన్ని కల్పించి విజయనగరంలో బొంకుల దిబ్బమీద నిలువబెట్టి గురజాడవారు తన ఇష్టము వచ్చినట్లు నడిపించలేక వాని గుణాన్ని వదిలివేశారు. (పాశ్చాత్యులు ఈ నాటకాన్ని చదివితే గొప్పగా ప్రశంసిస్తారు ఈ విషయములో షేక్స్పియరుతో సమానమైనవారు లేరంటారు) గిరీశం తన ప్రభావం చూపించాడు తను చెప్పేదాని వలెనే అనుకుంటూ నీ అవకాశమే ఇవ్వలేదు. లేకపోతే గురజాడవారు తమకు తెలియకుండానే గిరీశంలో ఒక ఆదర్శం కల్పించారని అనాలి. గిరీశం మాటలద్వారా వ్యక్తమైనే వ్యక్తిలోని లోపాలను చూపి ఒక సాంఘిక ప్రయోజనాన్ని సాధించాలని గురజాడవారు అనుకుంటే అట్లా జరగలేదు. వచ్చినా ఆ పాత్ర మంచి నిపుణత కలిగేట్లు రచయిత గ్రహించాలి. కాని నవ్వటమే కాకుండా మనం గిరీశంమీద అభిమానాన్ని ప్రకటిస్తున్నాము అంటే గిరీశం వ్యక్తిత్వములో మనల్ని ఆకర్షించే శక్తి ఏదో వుంది. అందుకనే గిరీశం చేసే పనుల అంతరార్థం నైతికవిలువలు మరిచిపోతున్నాము.

గురజాడవారు మిగతా పాత్రలనుకూడా తీర్చిదిద్దారు. వాళ్ళ వ్యక్తిత్వముకూడా మనల్ని తక్కువగా ఆకర్షించదు. కాని వారి మాటలు, చేతలు సాంఘిక పరిస్థితులు చిత్రించటములో నాటకమంతా ఆశించిన సంఘ సంస్కారానికి దారితీసేవిగా వుంటాయి. గిరీశంకూడా నాటకంలో సమిష్టి ప్రయోజనానికి సాధనమే అయినా అది వదిలి వ్యక్తిగతంగా మరొక కోణంద్వారా చూసి కనుకున్నాము మంచి చెడ్డలు అటువంటి కొలను Shallow అయిన (గాంభీర్యం లేని) వ్యక్తి అటువంటి పాత్రకు ప్రాముఖ్యం ఇస్తున్నాము. గిరీశం వలన ఏదైనా సాంఘిక ప్రయోజనం సిద్ధించాలంటే గిరీశాన్ని చూచి నవ్వాలి. కాని గిరీశంతో నవ్వుకున్నాము అంటే చూచి ఆనందిస్తున్నాము. మన మాట హాస్యానికి వ్యంగ్యానికి ఇచ్చే లేదా నిర్మలమైన మనస్సుతో నవ్వు ఆలంబించినట్లైతే హాస్యమున్నది. దెబ్బకొట్టి, దాన్ని చూచి నవ్వితే మనస్సు తేలికపడదు. వ్యంగ్యంవలన వచ్చిన నవ్వు దిగనదు ఏదో ప్రయోజనాన్ని ఆశిస్తుంది. కొట్టిన దెబ్బ కనబడితే నవ్వును బయట ఏదో వచ్చి కాకుగా మారుతుంది. గిరీశం మాటలలో నవ్విస్తాడు. ఇతర పాత్రలను కల్పించి ఏడిపించి నవ్విస్తాడు. గిరీశాన్ని చూచి నవ్వే పరిస్థితులలో తనే నవ్వి మనందరిని నవ్వటానికి ఇష్టు చేస్తున్నాడని, అందువలన ప్రతిదైన్యాన్ని ఈ హాస్యంలో ఎక్కడా సాంఘిక ప్రయోజనానికి ప్రాధాన్యం కనబడదు. అంగుళమైనా వ్యంగ్యానికి అవకాశం లేదు.

నైతిక దృష్టితో చూస్తే గిరీశం ప్రవర్తనలో ప్రశంసించదగినది ఏమీ లేదు. నాటిలోపలికి వెంకమ్మను ఒకటి చేయడటం, అగ్నిహోత్రావధానులు ఇంటో గిరీశం ఆడిన నాటకంలో ఒక భాగమే. నాటకంలో అందరూ చివరకు గిరీశం చేసిన మోసం గ్రహిస్తూనే వుంటారు. మాటలు, చేతలు, ఉద్దేశాలు గ్రహించి పాత్రస్వభావాన్ని నిర్ణయిస్తాము. కాని ఇంకో ఆలోచించి చేసిన నిర్ణయాన్ని నమ్మి నాటకము చూస్తున్నప్పుడు మనస్సుకి ఏర్పడిన భావాన్ని (impression) కాదనలేము. సాహిత్యంలో పాఠకుని అనుభూతి ముఖ్యమైంది. రచయిత అనుకున్నదానికి భిన్నమైన అనుభూతి కలిగిన సందర్భాలు ఎన్నోవున్నాయి. పరిశీలనగా చూచినప్పుడు గిరీశం చేసిన పనులు మనము ఆమోదించలేకపోవచ్చు కాని నాటకము చూస్తున్నప్పుడు మనలో కలిగిన భావసంచలనమే, ఏర్పడిన భావమే ఆ పాత్రను గురించి మన సరియైన అభిప్రాయము. పాత్రతో పాఠకుని సంబంధము ఆలోచించుకొని ఏర్పరుచుకొన్న అభిప్రాయాలనుబట్టి వుండదు. మన భావాలు, మన సంస్కారము, అంతర్దృష్టి సహజంగా గ్రహించినదై వుంటుంది. అందుచేతే పాత్రను గురించిన వ్యాఖ్యానాలు నిమిత్తం లేకుండానే రాగానుబంధం ఏర్పడుతోంది. గిరీశాన్ని ప్రేమిస్తున్నాము. జాగ్రత్తగా ఆలోచించి గిరీశంలో దుర్గుణమంచి ఏమీ లేదనికూడా అంగీకరిస్తున్నాము. పరస్పర విరుద్ధమైన ఈ అభిప్రాయాలను విడిగా సమన్వయపరచటం ? మన భావాలు, మన అనుభూతి, మన ఆలోచనలు వేరు

నాటానికి కట్టుబడిలేదు. అప్పటి రెండింటిలో దేనిని ప్రోత్సహించటంలేదు. కేవలం హాస్యపోషణతో గిరీశం మన అభిమానాన్ని పొందటంలేదు. ఇవ్వింత కలిసి వింత మాత్రం మనము గర్హ్యవ్యక్తిత్వాన్ని భూషించి ప్రేమించలేము. రచయిత ప్రతిభ, కళాకౌశలం చేతుల్లో కూడా ఆకారం తీర్చిదిద్దబడటంలో వీ వుంది. అంతమాత్రమున చేత చెడును మంచిగా ప్రచారము చెయ్యటములేదు. దాన్ని కప్పిపుచ్చి తప్పదారి పట్టించటము లేదు. స్థూలదృష్టికి కనబడే గిరీశాన్ని గురించి ఆలోచించితే పరిశీలన విధానానికి నోచేము. పూర్తి వ్యక్తిత్వాన్ని అర్థము చేసుకుంటానికి ప్రయత్నించాలి. పాత్ర అనేకకోణాల స్థూలమైన చిత్రణ దానిలో వ్యక్తమౌతుంది. మనోవృత్తుల వ్యక్తి కావాలన్న రచయిత పాత్ర కల్పనకు భిన్నంగా వుంటుంది. మొత్తంగా గ్రహించలేము. మాటలలో స్పష్టముగా ఇవి అని చెప్పలేము. నిజంగా సజీవమైన పాత్రను సజీవమైన వ్యక్తిలాగా ఆలోచనల మార్గాలను చూడలేము. ఇటువంటి ప్రకృతిగల పాత్రలు సాహిత్యానికి అన్ని అంగాల తోనూ పూర్తిగా ఆరగానివుంటవు

పాత్రను వస్తువుగా, ఇతివృత్తంగా చేసి చూసినప్పుడు గిరీశానికి కన్యాశుల్కంలో అన్ని సమస్యలతోనూ, పాత్రలతోనూ సంబంధముంది. కాని ప్రత్యక్షంగా ఏ సమస్యకూ మూల కారణంగా ఈ పాత్ర కల్పన జరగలేదు. కన్యాశుల్కం మున్నగు దురాచారాలను గురించి చర్చ వుంది. వైధవ్యానికి విరుద్ధ అభిప్రాయాలు చెప్పాడు, ఇక్కడ స్వార్థ అధికారుల ప్రవర్తనా దౌర్జన్యాలు, భయంకర వ్యవహారాలు, డబ్బు లెక్కల వ్యవహారాలు ప్రకటిస్తాడు. వ్యాఖ్యాతలకు సాక్ష్యాలకు అన్ని సూత్రధారులు, సన్నివేశాలు వున్నాయి. సూత్రధారుడు వ్యభిచారము చూచాడు గిరీశం అన్నింటిలోనూ వుండి దేనిలోనూ లేడు. మిగిలిన ఇంగ్లీషు చదువు ఫలితం గిరీశం అనవచ్చు. కాని గిరీశాన్ని గురించి ఆలోచించవలసినది ఇంకా ఎంతో వుంది. అన్నీ కలిపి చూస్తే ఈ విషయ ప్రాధాన్యం మరుగునపడిపోతుంది. ఇతర పాత్రలతో గిరీశం పరిచయం వాళ్ళ స్వభావాన్ని, నాటక సాంఘిక ప్రయోజనాన్ని స్పష్టముచేస్తుంది. అంటే ఒకవిధంగా గిరీశం సాంఘిక ప్రయోజనానికి అతీతుడు. ఇతర

పాత్రలను వెనుకలోకి తీసుకురావటానికి, నాటక ఆశయాన్ని స్పష్టము చేయటానికి వుద్దేశించబడిన పాత్ర. ఈ దృష్టితో నాటకంలో గిరీశానికి ఒక ప్రత్యేక పాత్ర లేదనిపిస్తుంది. పాత్రలోని చెడు కొంత కప్పబడుతుంది.

మనకు కనపడేది ఒకవిధంగాను, అనుభూతి మరొక విధంగాను వుండటంతో ఆ పాత్రలో బయటకు కనపడే దానికి మించిన దేదో వుందని అనుమానాన్ని కలుగుతుంది. రచయిత ప్రతిభ, మానవ ప్రకృతి రెండింటి మీద మానవ్యపరిశీలనా దృష్టి లేకపోతే పాత్రలోని విశిష్ట అంశాలు గిరీశంలోని ప్రత్యేకత. గిరీశం వుత్సాహం (spirit) తనదారిలో ఎన్ని అడ్డంకులు వచ్చినా ఆ వుత్సాహం పోలేదు. అనేంగా గిరీశం గిరీశమే. ఇంగ్లీషులో ఆ వుత్సాహాన్ని క్రీడా (sportive spirit) నిర్లిప్తత అనవచ్చు. చేసిన పనులన్నీ గిరీశానికి ఒక ఆట. ఆటలో ఓడినా దిగులు లేదు. ఆటకు మంచి చెడులేవు. గిరీశానికి జీవితం నిజంకాదు. నాటకీయమైన ఆట (make-belief) గిరీశం చేసిన చెడు పనులన్నీ కప్పిపుచ్చటానికి ప్రయత్నించటములేదు. పాత్రకల్పన నిజ దృష్టితో కాదని మాత్రం చెప్పగలను. ఆంధ్రుల వుత్సాహం గిరీశంలో మూర్తీభవించింది. అందుకే గిరీశమంటే ఆంధ్రులకు అంత ప్రేమ. ఆ వుత్సాహం మనకున్న లోపాలను ఏది చేసినా నవ్వుతూ చెయ్యటం, కష్టసుఖాలు, మంచి చెడ్డలు ఆలోచించకుండా ప్రతిదానిని ఒక ఆటగా భావించటము మనిషిలోని వుత్సాహానికి నిదర్శనం. ఈ వుత్సాహములో చేసిన పనుల మంచిచెడ్డలు సాంఘికదృష్టిలో నిర్ణయించినప్పుడు అయినా నవ్వుతూ గ్రహించినా మనిషిలోని వుత్సాహాన్ని ప్రశంసించదగినదే

మాటలలో చమత్కారము (wit) గిరీశంలో ఆకర్షణ అనుకుంటాము. అంతకంటే ఎక్కువగా ప్రతి పనిలో గిరీశంలోని హాస్యముంది. ఎటువంటి కష్ట పరిస్థితి అయినా దానికి తగ్గింగా గిరీశం తప్పించుకు పోతూవుంటే నవ్వు ఆపకుండా వుండలేము. గిరీశం చీపురుదెబ్బలు, చెప్పుదెబ్బలు తింటాడు! 'డామిట్! కథ అడ్డంగా తిరిగింది' అని పూటకూళ్ళమ్మను రమ్మని తను రెండో ఎక్క నుండి పారిపోతాడు. తిరుగుతూ తిరుగుతూ తనవునికి చెప్ప

తంగుడు రామప్పంతులు ఇత్తివాడ చెరిలో పేసి మళ్ళీ పడతాడు గిరీశం నిజానికి, మాటకారి తనమున్నందు కొన్ని పన్నీ కేళాయి కూడా తప్పకపోతే ఆ పాపాన్ని మొద్దుకోకుండా వుండలేము గిరీశం చెడ్డవాడు లెక్చరు కొట్టగలడు కాని అది నిటిల్లో కేకాని పరిటూల్లో ఎంతమాత్రం పనికిరావు అందుకే కన్యాశుల్కం పాశిగా అని లెక్చరిచ్చి వృధా అయాసం పడటంకంటే అగ్నిహోత్రావధానులు చెప్పిందే బాగుందని ఒక సన్యాసి రూపాన్ని ప్రయోగించే టన్సటి అయిన తప్పుడైపోయాడు. అభిప్రాయాలు మార్చుకొని పనుర్పందుకోలేనంత తెలివితక్కువవాడు కాదు గిరీశం ఇన్ని ఫెంటు మారితేలు అయితే కాని యంగ్ విడోస్ వుండదు. ఆ క్లివుంటే కాని విడోమారేజి భారమును అతకొంగం వుండదు బలంగా మనసులోనున్నవాడి కాగా కన్యాశుల్కం తీసుకొని, పక్కు త్వరలో చచ్చిపోయాక గిరీశంలాంటి యువకుని పెళ్ళిచేసుకొని అనుభ్యతో సుఖపడవచ్చు అగ్నిహోత్రావధానులవంటి అగ్నికి మంచిచేసుకోగలిగాడు గిరీశం ఇన్నాళ్ళకు అగ్నిహోత్రావధానులకు తెలివి వాడు దొరికాడని కరటకశాస్త్రి ప్రశంసాపత్రాన్ని అందుకున్నాడు సౌజన్యరావుగారిముందు మధురవాణి గిరీశం ప్రతిభ బటబయలుచేస్తే గిరీశం ఒక Young foolishman, ఒక Beautiful బాచ్ Devilగా ధ్వనించారు పర్యవసానము గిరీశం అస్పృతి ప్రజ్ఞకు నిదర్శనం.

గిరీశంలో వుత్సాహము, శక్తి వున్నాయి చమత్కారానికి, హాస్యానికి, ఇతరులను ఏడిపించి పరిహసించటానికి ఇదే మూలకారణం అతకాలం సాగితే బ్రతకటానికి, బద్వుంటానికి తయారుగా వుంటాడు మనిష్ని, బుద్ధి ఎప్పుడు పదునుగానే వుంటాయి. మనిషికి గాని నాటికి బద్ధకముండటం లేదు. వుత్సాహమంటే జీవితములో ప్రతిపదాన్ని తేలికగా తీసుకుంటూను నవ్వుతూ చేసాను జీవితాన్ని ఒక ఆటగా వరదాగా గడిపే గిరీశంలాంటి శక్తి హాస్యప్రియానివృతి తిరగోగా మంచి చెడ్డలు ఆలోచించడు. జీవితాన్ని హాస్యదృష్టితో చూడటము వలనే కద్దు గిరీశాన్ని కూడా ప్రేమిస్తున్నాము చెడుగా ప్రవర్తన్ను జీవితాన్ని తేలికగా తీసుకోవటము అనుభవించటము, ఆనందించటము—అందులోను నిర్లక్ష్యం ధైర్యం సాహసం మనల్ని ముగ్ధుల్ని చేస్తాయి. ఇంక చీకటిలో పారిపోవటానికి ప్లానువేసుకొని Jollyగా పాడుతూ తిరుగుతాడు విజయనగరంలో తనవునికి సంబంధించిన కష్ట పరిస్థితులు అతనిని ఏమాత్రం కదల్చలేకపోయాయి. ప్రాత ఎందరితోను ఒకటిసారిగా కులాసాగా కాలక్షేపం చేస్తాడు కులాసా ధోరణిలో యుక్తి, కల్పన చమత్కారం ఎంతో తగకకుండా కొత్తకూతలు కురిస్తుంటే గిరీశంఅబద్దాలు పిరికి పందిలా పారిపోటము అన్నీ కళలుగా చమత్కారంలా కనపడతాయి. పూటకూళ్ళమ్మగురించి అన్యాయంగా కల అల్లుతాడు. బుచ్చమ్మను తెలివిగా మనేప్రయత్నంలో గిరీశం బుద్ధి వైభవం కల్పన చటన గిరీశం అసమాన ప్రతిభను చాటుతుంది బుచ్చమ్మలాంటి వ్యాగ్రమైయుండును చూడగానే లెంపలకరిగా ముఖముండివినంతనం వచ్చేస్తుంది టుమారో యు విడో, అర్ కాట్ టు మారీ ఎట్ వన్స్" లాభసాలు తేలిగా నర్తే మంచిదని తేలింది. నవ్వుతూ మాటాడితే గిరీశం తెలివి తక్కువవాడుకాడు తన వ్యవహారాన్ని మరిచిపోయి పంగుమారుకొని విధవల అతని కర్తంత పరిశీలన స్మృతిలో విధవల పెండ్లాడకలవని వుర్నట్లు ప్రమాణం చెప్పాడు బుచ్చమ్మను నమ్మించటానికి శేపివచ్చాను, ఇగ్నెన ఉపన్యాసం గిరీశం ఆత్రలోంచి వూడిపడాలి, మరోకరికి సాధ్యంకాదు బుచ్చమ్మ ఎంత అమాయకురాలైనా చమత్కారాలు సహజంగా కొన్ని తగ్గిపోయి మానధూతి సంపాదించటానికి గిరీశంపాట్లు చెప్పలేము బుచ్చమ్మలాంటి కొత్త పెళ్ళి చేప్పాలని ప్రయత్నం ఎంత వ్యర్థమో గిరీశానికి తెలుసు ఇల్లాంటి తెలివి తేటలో గిరీశాన్ని ముందు చెప్పాలి లోకకల్యాణానికోసం అవతరించిన గిరీశానికి పెళ్ళిమీద అసలు మనసు లేదు. కాని లోకం ఎంత విలువో అంతకంటే ఎక్కువ విలువైన దర్శనలాంటి మనిషికొట్టే బుచ్చమ్మకోసం లోకసేవ చేయాలనే తపర్యం వదులుకుంటానికి సిద్ధపడ్డాడు బుచ్చమ్మకోసం కాశీయాత్రమైన ఉద్యోగాన్ని కూడా చేస్తాడు గిరీశంగారి సంసారం dream children ఒక తిమ్మిరి గం అంతటితో ఆగిపోవలేదు బుచ్చమ్మలేకుండా గిరీశం అందరంతా అన్ని కృత్తా బ్రతుకు వ్యర్థం. తోడుకుల్లి పిస్తోలు దాక్కుపెట్టే కుండా తానిపోయేటట్లు కొట్టుకుంటాడు. స్వర్గం పోయాక రంథకర్తగా 'పేరు అంటే బాచ్' పామర్తంటాడు ఆ శేష సంవత్సరాలు తపస్సుచేసి బుచ్చ

ముక్కు స్వర్గంలోనే కూడా పొందుతాడు. బుచ్చమ్మకోసం వెంట పరిగెత్తడం రాత్రే ప్రయాణం చేస్తాడు. పెళ్ళి చేసుకుంటా రాత్రి అనడంతో, పెద్దలు పెళ్ళి కూడా అయిపోయి బుచ్చమ్మ కోరినట్టుగా సిద్ధమవుతుంది. పిచ్చిపిల్ల గిరీశం చేతుల్లోంచి ఎక్కడికిపోతుంది. గిరీశం ప్లాను కల్పన అనుకున్నట్టు పని జరుగుతాయి

చివరకు గిరీశం అదీన కాలేకపోయినా తప్పుడు రక్తి కట్టే కల్పనల్లోనుంచి, సామర్థ్యం చూపుతూ దర్శకత్వం చేసుకొంటుంటాడు అబద్ధాలు అనుమానం. సౌజన్యరావుగారిని ఒప్పించి పని చేయటానికి వంతా లేదు గాని లేక. కుట్ర పెద్దగా చెప్పుకుంటే అంటే ఏదో అన్నాడంట కూడా చేసారి డైలుకు పోవాలని ముందే ఆలోచించి వర్గాన్ని పుటాకించే గిరీశం అద్దం సామర్థ్యం ఒప్పుకోడు ఆ స్వాతంత్ర్యం, బుచ్చమ్మకు అర్ధ ఇష్టమైన ప్రేమ లేదని సౌజన్యరావుగారికి చెప్పుతుంటాడు గిరీశం మాటలు నమ్మలేము, యాన్ అఫ్ అంటీనాచ్ ఉద్యమంలో వున్న మధురవాణితో సంభాషణ గిరీశం ప్రజ్ఞను తెలుపుతాయి, మంచిగా, చమత్కారంగా మాట్లాడుతూ చాలా మధురవాణిని ఆకట్టుకుంటాడు. చేతిలో ఏమీలేని మధురవాణిని తనతో కట్టేసుకుంటాడు. మాటలతోనే చెప్పించేవాడంటాడు. గిరీశం ఎంత మంచి వాడైనా అయినా రెక్కలొచ్చాకొని తప్పుదారిలోకి లాగుకుందామనుకుంటాడు మధురవాణి కేవలం తెలివితో కూడా తన్నుకొని పట్టుపడిన గిరీశం ఒక చిన్న కథ కల్పించిన చిన్న కేకాన్ని సృష్టిస్తాడు ఆ ఎత్తు పని చేయక కథ అడ్డంగా తిరిగిందని నిష్క్రమించవలసి వచ్చింది.

గిరీశం పెద్ద అబద్ధాలు, దుర్మార్గాలు చేసేవాడైనా అయినా, పరిస్థితులననుసరించి నటించిన అయినా, అన్నింటిలోనూ లోకజ్ఞానం, చమత్కారం చూపుతాడు తను ఆనందించి మనలను ఆనందింపచేస్తాడు. కార్పరల్ కుమ్మడితో ఏమీ లేదంటే, లైఫ్‌లో కూడా ప్రేమ అందం, ఆనందం చూస్తాడు. పూనుకోవాలని అనుకుంటాము కాని ఎన్నో అవకాశాలున్నాయి బుచ్చమ్మలాంటి యాంగ్ విడో ఉంటే లిభాంరమైన ఎంతో భాగ్యముండి. భూములున్నా ఉండేదే, కొన్ని పారవేసి రాగలను దొంగతనం చేసినా నైతికంగా ఏమీ ఇబ్బంది లేదంటాడు బ్రహ్మజ్ఞానరహితం నాటకంలో అర్థవంతంలో 'హాక్ కొంది వాడు గుర్తు కోరెక్ మిస్టేక్' అన్న ప్రమాణంగా ఉద కేవలం కంగారు కూడా చూడకుండా చెప్ప లన్న మాలకీయంగా పర్యంచి గిరీశ ప్రత్యేకమైన 'లాయర్' పరిమితుల్లో నాలోటి ధూమపానప్రియుడు ప్రతిం కింకరంగా వుండలేక పోవటం, అతి తెలివితేటలు గిరీశం పాలబడ్డవారికి బాగా వుండేవుంటున్నయ్యి. మన లాగా ఆనందించలేకపోతయ్యి అయినా నాస్తి నవ్వుతాడు నవ్విస్తాడు ఎవరైనా కంటికి గానేదగా చూసిన రామప్పంతులు వస్తున్నా ఏమంటాడు. గిరీశం మాటకారి చిరూపకుడు మాత్రం కాదు. ఇతరపాత్రలు గిరీశంతో పాటు నవ్వు కేసి నాట్లో నక్క అశక్తేదు చిరూపకుని కోపంలో అంతం పరం ఎక్కువ అది పాత్రలోపమని చెలితే గిరీశం లోని ప్రత్యేకతను, సహజమైన ప్రకృతి, చమత్కారం లేవు గిరీశంతోపాటు నవ్వుతున్నామంటే మనలో అభ్యాసమూ, శక్తి వున్నాయన్న మాట.

గిరీశంలోని చిలిపి అనుభవం చేసుకుంటూనే మానవ ప్రకృతి పరిశీలించాలి మనిషి చేసిన తప్పు మంచిగా చెప్పలేము, కాని పరిస్థితుల్లో భిన్న వ్యక్తులతో పరిచయము, లోకవ్యవస్థ, పరీక్షించిన పాత్ర చిత్రణంలో మన అభిప్రాయానికి ఒక కొత్త పంథా చూపుతాయి గిరీశంలో తెలుసుకోవాలి నవ్వుతున్నాము ఎందుకంటే నిజానికి గిరీశం వ్యంగ్య వ్యక్తిత్వములో అది ఒకవైపు, రెండోవైపు గిరీశం వ్యక్తిత్వము చూస్తున్నాము. కాబట్టే అటువంటి మనోరథ్యానికి అవహేళనం చేస్తున్నాము. దూరంగా తొలగిపోతాము పరిణామయోగ్యం కలుగు కాలప్పల మధ్యమార్గాన పోతుంది గిరీశం ఏ పరిస్థితులలోనైనా చమత్కారంగా తప్పించుకుంటాడు అది బుద్ధిపైతీతం. బుచ్చమ్మ వివాహంలో వెంకటేశానికి పాఠాలు బోధించిన పుతవ్యాసం యిస్తూ, బుచ్చమ్మతో మాట్లాడుతూ, వెంకటేశాన్ని నామచెప్పకుండానే వెన్నెలలో ప్రాకారం ధాన్యం నత్తి ఎటువంటి అనుమానం రాకుండా మాటలుమార్చి, వచ్చేమాటలు చెప్పి, దొరల గొప్పతనాన్ని చాటి చాకచక్యంగా జాగ్రత్త పడతాడు.

పారిపోయినా, లేచిపోయినా గిరీశంలాంటి, పరిష్కార మనిషి జీవితం పై భాగమనిపిస్తుంది కానీ,

తప్పించుకోవటంలోని సమర్థతను గిరీశం విశేష ప్రతిభగా భావిస్తాడు. పూటకూళ్ళమ్మ దెబ్బలా టలో తిందని దిగజారిన వ్యక్తిత్వం. చమత్కారం వినిపించక ఉక్కిరిబిక్కిరిగా మొగం పెట్టి, మాటలతో కాదని అంగీకార వాక్యాలలో పూర్తి చేస్తాడు సౌఖ్యం ముఖ్యంగా వుండాలని, గిరీశం ఏం చేయాలని అనుకోలేము. ఓడిపోయినా అంగీకరించని తత్వం గిరీ శానిది. గ్రంథం ఎంత హాస్యభరితంగా నడిపించినా చివరికి ఓడిపోతూ వచ్చాడు. వివాహప్రకరణంలో కష్టపు రాలేక పోతాడు బుచ్చమ్మను పొందలేక పోయాడు. అగ్నిహోత్రావధానులతో కూడా పోటీ పడలేడు. కాని ఓడి పోయానని అంగీకరించడు. స్వభావాలు మార్చి ప్రయ త్నాలు చేస్తూనే వుంటాడు. రంగంమీద నుంచి నిష్క్రమిస్తూ కూడా పరాజయాన్ని అంగీకరించడు. ఇతరుల వెక్కిరింతలని లాగలేదు అంతకు రెట్టింపు వినిపిస్తాడు. నాటకంలో అందరూ గిరీశం మాటేమాట లకు, మూఢులైన మనుష్యుల నియంత్రితులవుతూ నాటుగా గిరీశాన్ని తిట్టినా ప్రత్యక్షంలో ఆ నాగోజీకి (ల బుకాగా సౌజన్యారావుగారు కూడా ఏమీ చేయ లేక పోతారు. కొలుపారులే లేని గుణపురుషులారాడు అంగీకరించిన వృత్తాంతము, కర్తలో ఎవి ప్రారం భిస్తాడు. కనిపించిన ఆ ప్రయత్నాలు కాలవు. ఆ జీవితములో స్థలాలు, వ్యక్తులు మారవచ్చు కాని ఆ మనిషిలో మార్పు లేదు కథ అంతంగా తిరిగింది బళ్ళి పోయినా పూర్ణుడై వుంటాడు. మరి మెంబ ర్లాలంటే ఇంకా ముగింపైనా కాదు ఇంకా గిరీశం లేడు మరో గురజాడ గా గిరీశంపాత్ర పండి ఉన్న అనిపిస్తుంది అంత మునిగాక మళ్ళీ తేలడని అనుకోలేము గిరీశం రంగంమీదనుంచి నిష్క్రమించిన తరువాత పరిస్థితులు మారాయి. సౌజన్యారావు గారితో చితికిపోయినవాడు కాదు కానివాడురాలేదు తో అట కనుకుంది కాని గురజాడవారు గిరీశాన్ని అన్యాయం చేయలేదు అంతగా ఓటమి పాలు కాలేదు. పాత్రను అవమానం పాలు చేసి నవ్వించి ఏమరుపు లోకి దించలేదు. దాని కాని అంతం అంటూవుంది పాత్రలు ఒక ఒక్కుక్క చెందినవి నాటక ప్రయోజనానికి సాఫల్యం కల్పిస్తూ, కొలగొరవనికి ఛంగరరించడా అంతా ఒక దారిన పడ్డాక కాని గిరీశం మారలేదు మారితే గిరీశం కాడు. గురజాడవారు గిరీశాన్ని మళ్ళీ మొదటి స్థితికి తెచ్చిపెట్టలేదు. కథ అడ్డంగా తిరిగి సంకటస్థితిలో అడ్డంకి మాత్రాన గిరీశం పని అయిపోయిం దని అనుకోలేము 'డామిట్! కథ అడ్డంగా తిరిగింది' అనే చివరి మాటలు గిరీశం వ్యక్తిత్వానికి ముద్ర వంటివి. మళ్ళీ మరో ప్రయత్నము తప్పక సౌజన్య రావుగారి సాంగత్యానికి ఫలితంగా మారుతాడని అనుకోరాదు తన ఎత్తు పారలేదంటాడు. అగ్నిహోత్రావ ధానుల దెబ్బ, బుచ్చమ్మ చేతిలోంచి జారిపోవటంతో అగ్రహారం మాత్రమే వ్యక్తం చేస్తాడు

తరువాత మళ్ళీ కొంత పట్టించుకున్నట్లు గిరీశాన్ని చూస్తాము కాని సజీవమైన వ్యక్తిత్వం కనబడదు. హాస్యపాత్రత్వం మూలమైన కొన్ని లక్షణాలు విశదాలు వదిలి అది కేవల పాత్ర జీవితాన్ని తేలిక గా తీసుకుంటే గిరీశంలో కొంత గంభీరత తగ్గిపోయింది సంస్కార దృష్టి, సంఘాన్ని మార్గాలకు ఆవేశం, గుణవ్రతాన్ని కనిపించటం లోతైన వ్యక్తిత్వాన్ని మూడిపోయి హిందూ, బ్రాహ్మణ వివాహపద్ధతులలోని సాంకేతిక కొలదర్శం, వ్యక్తుల పరిస్థితులను అంచెలుగా ప్రవర్తించటము, ఆ పాత్ర తన్నాడి మార్గంలోని గిరీశం కాదని స్పష్టంచేస్తాయి కనాటోసరే అన్నిటిని వెక్కించి నిరాకరించేసి, పెద్ద పెద్ద తాంత్రికత్వం మరిచి హాస్యరేకంగా మార్చేసుకుంటారి అని రాజారాం గారి పాత్రికేయ పొందిన ఈ హాస్యధోరణి మూల దృష్టికి సమానంగా కనిపిస్తుంది ఈ వెక్కిరింపులో మొనటేమన లేక కేవలం చమత్కారం అనిపిస్తుంది అటువంటిలాగా ధైర్యాల స్వభావం ఎంత నవ్వించినా కన్యాశుల్కంలోని రెప్పైన స్వభావాన్ని ప్రకటిం చగల జీవితంలో మొనటి తత్త్వాంతేని గిరీశం కొందరు ఊటుకులలో సజీవమైన సృష్టిగాక అనుకరణగా భావిస్తాము

గిరీశం వ్యక్తిత్వం విలక్షణమైంది ఆ తీరు తేటలు ప్రశంసిస్తాము కాని అది కొంత ప్రతిపక్షులకు ఆహ్లాదం కాదు. విదూషకప్రాయంగా చూస్తాము కని దుష్టస్వభావం మని ఉండేందలేము. చెప్పుకోలకు ఏమీ లోటులేదు. టోంకీలం, జీవ్యాచాపల్యం, దాంపత్యం. గొప్పలు, పిరికితనం, మోసం, అమాయకు లను అన్యాయం చెయ్యటం, ముఖంముందు ప్రశంస, వెనుక తిట్టటం కి తిరస్కారం, కృతఘ్నత్వం, కేసులు, అబద్ధాలు, పోకిరీపోకడలు, కోతలు, అల్పబుద్ధులు— కర్పలకు నిరంతరమ్ము డకే చెప్పుట్మ నాటకంలో

గిరీశం పాత్రచిత్రణం

గిరీశంచేసిన ప్రయత్నాలన్నీ కొంతదాకా ఫలించినట్టు కనిపించినా విఫలమయ్యాయి. విజయనగరంనుండి పలాయనం, బుచ్చమ్మను తనతో తీసుకుపోవటం, అగ్నిహోత్రావధాను దృష్టిలో పడకుండా చెరపటం అన్నీ గిరీశంయుక్తులకే చెప్పతగ్గవి. మానవుని దౌర్బల్యాలన్నీ ఎంత అద్భుతంగా ముర్తీభవించాయో చెప్పటానికి ఎదుటను అద్దంపట్టినట్టు ప్రదర్శింపబడుతుంది. కుంటిదానికి కాలుతో నడవ కొరత తీరిచ్చింది. బుచ్చమ్మ మధురవాణీ కొంగు తగిలి. ఈ దౌర్బల్యాలు అందరిలోనూ కొద్దో గొప్పో వుంటాయి. కాని అన్నీ వుండటం గిరీశంలోనే. వాటిని గుప్తంగా దాచుకోటం గిరీశంలోని గొప్ప. ఈ మంచి పెద్దలు పిల్లవాళ్ళకి పరిహాసాలు యౌవనం, వ్యామోహం, సాహసం చమత్కారం, తెలివితేటలు, లౌకికజ్ఞానం, మనిషిని కనిపెట్టగల శక్తి ప్రదర్శించి తప్పించుకోవటం, అభిప్రాయాలు, దూరదృష్టి, మనిషికి తగినమాట, నిర్భీతి, ఎత్తులు, మాట మార్చటం వాక్చాతుర్యం, పిరికితనం, ధనాశ, లౌక్యం, తప్పించుకునే నేర్పు—ఎన్నో విశేషాలు నిండుగా కలిసి అద్భుతమైన గిరీశాన్ని సృష్టించటానికి తోడ్పడ్డాయి. బుచ్చమ్మ ఇంటికి వెళ్ళి, మాటలో మాటంటే మెప్పించి పెద్దవాడు ఏమన్నా ఏమీ అనడం ఇష్టపడని అగ్నిహోత్రావధానులతో కలిసి చెప్పారు తాను మాటలు అంటున్నాడు. పెళ్ళిలోనూ కలిసి తిరిగేస్తాడు. కన్యాశుల్కం బండిని 'డామిట్' అని విరుచు కుపొస్తాడు. అతనంగా మల్లడి సాహెబ్ గారి తప్పుడు చేత దొంగనాటకాలు ఆడించి ప్రయాణాలు తప్పించుకోటంలో ఏకైకా నిపుణుడు. ప్రహ్లాదిత్వమైన వ్యాపకాలలో పాలిటిక్సు తెలివి తేటలన్నీ చూపిస్తాడు.

గిరీశం మనలను ఏవిధంగా నవ్వించి మెప్పిస్తాడు అన్నదానికూడా ఆలోచించాలి. నవ్వించటంలోను, నవ్వించటంలోను గిరీశానికి తోడు చేసే తక్కిన ఇతరపాత్రలను విడిచించి మనలను నవ్విస్తాడు పాటకోక్కటి, రకరకాలు అన్యోన్యాలు ఉన్నాయి. ఇతర పాత్రలను ఉపయోగించి మనలను నవ్విస్తాడు. అగ్నిహోత్రావధాని, సౌజన్యరావు, మధురవాణి గిరీశం మాయలో పడకుండా అయోమయాలు మొదలైన అనేక ప్రభావాన్ని చాటి మనలను నవ్విస్తాడు. వెంకటేశం, బుచ్చమ్మ అతన్ని నమ్మి చేసేలా చేస్తాడు. అసలు గిరీశాన్ని చూచే నవ్వుతాము!

వేషం మాటలలోని ప్రత్యేకత అటువంటిది. పోకచెక్కలు, చేష్టలు చూచి నవ్వటం ఎక్కువ. తప్పులు, కట్టుకథలు, ప్రగల్భాలూ నవ్విస్తాయి. గిరీశం ఏ పని చేసినా ఫన్నీ అసలు విషయాన్ని మాటాడి నవ్విస్తాడు. కేవలం కన్యాశుల్కం కోసమే. ఎక్కువచెప్పినా ఆ తప్పు అంతాన్ని విడిచిపెట్టారు. మంచి గుణాలను చూసి ఆశ్చర్యపడాల్సిన ప్రాయశ్చిత్తం నవ్వుతూ అన్ని పనులూ చేస్తాడు. మాటలతో మనల్ని బోల్తాకొట్టిస్తాడు. అతనిలోని యుక్తులు, కల్పనలు అంతంలేనివి. స్వేచ్ఛ, ఆనందం, నాటు అతిశయాలు—అన్నీ పాత్ర ధోరణిలోనే వచ్చాయి. గిరీశం పదహారణాల నిజం చెబుతున్నా నవ్వుతాము. గూర్చంగాని నవ్వులాట అంటాము. “వెంకటేశం, చెప్పు ఏమిటి” మాటల ధోరణిలో మార్పు అంతా నీకులా తెలియటం లేదా అని నవ్విస్తాడు. ఎవరితోనైనా ఏదో మాట్లాడి మనసు నవ్విస్తాడు. అంత వుత్సాహంలోను హాస్యాన్ని మానకు. కాని ఎవరినీ గౌరవిస్తున్నాడని అనిపించదు. గిరీశం దగ్గర మీద పాత్రకాదు, స్వభావానుకూలంగానే నవ్వు. అందుకే గిరీశంచేసే మోసం, చెప్పే మాటలు యదార్థంగా తీసుకోని విరసించక, సరదాగా నవ్వుకుంటున్నాము.

ఎంత తెలివితేటలుంటే తనలో గిరీశం లాగా అన్ని రంగాలలోనూ ఎటువంటి పరిస్థితుల లోనూ దిలేని స్థైర్యంగా వుండి విజయనగరంలో సంభవించిన విపత్ పరిస్థితుల నేర్పుగా ఎదుర్కొంటూ తన దారిలో వచ్చే అడ్డంకుల దాటటానికి, తప్పించుకు పోవటానికి, మాటలలో చమత్కారం గిరీశానికి సహజమైన గుణం. ఈ దశలో అగ్నిహోత్రావధాని తో కూడా సర్దుకుం గలిగాడు. అబద్ధాలు, మోసాలు అతిశయము గాదు ఆడియాం అన్ని పరిస్థితులలోను ఇదే గిరీశానికి అవు పడ్డాయి. బీలు, అంతేగాక తనకు విద్యార్థిని అర్థం చేసుకోవాలని తోటివారందరిని ఆత్మరక్షణకు కొంతచేసి బుచ్చమ్మ కోసం ప్రయత్నిస్తాడు. అవసరమైతే ఒకసారిగా అభిప్రాయాలు, ఆచారాలు మార్చుకుంటాడు. అగ్నిహోత్రావధాని సౌజన్యరావుగార్ల అభిప్రాయాలకు ఇది పూర్తిగా తిరుగుబాటు. మాటలలో ఎక్కువ ప్రతిభ అతనిదే తప్పదు. మాట మార్చటం కొత్తకాదు.

వేదవాదంలో పేరిగిపోయిన విగ్రహము లేకుండా నమస్కరిం చుకు పోతాడు. ఎవరైనా అభ్యంతరము చెబితే తర్కంలో జయించి చెప్పటము అగ్నిహోత్రావధాను లకు తెలియదుగనుక కన్యాశుల్కాన్ని ఒప్పుకొని వెంకటేశానికి చదువు చెప్పుతాడు. తనకు వీలుగా వుండ టము తప్ప ఆదర్శం—నీతి అనే ప్రశ్నే లేదు. వెంట వేశాన్ని సమర్థించటానికి, మధురవాణిని ఒప్పించ టానికి ఎన్నో కోతలు కోస్తాడు. సమయానుకూలంగా ఆబద్ధం చెప్పటములో ప్రతిసారి ఒక కొత్త గడు యాన్ని తీసుకుంటాడు. అప్పారావు తన గేయాలలో కన్యాశుల్కములోని హాస్యమంతా గిరీశం వ్యక్తి త్వపు విశ్వరూపమే ఆధారంగా వుంది. అంతగా నవ్వుకొనటానికి వసతి కల్పించుకొనటానికి ఏదో విధంగా వుంటూ వుంది. ఆ విధంగా మనం అందరం నవ్వుతాము. సౌజన్యారావు గారితో తన దౌర్బల్యాలన్నీ వాళ్ళ దౌర్బల్యాలని పశ్చాత్తాపం ప్రకటిస్తాడు. లేకపోతే చివరకు 'సారోకాంగ' అని అంటాడు. గిరీశం గిరీశమే మధురవాణి మాగానివంతో సౌజన్యారావు గారి దగ్గరకు వచ్చి మాటల సందర్భంలో ఒక్కొక్కరు మంచివారి దగ్గరకూడా అబద్ధమే చెప్పుతూవుంటాడని గిరీశాన్ని సంశయించగా అంటే అట్టి మనిషిమీద కనికరం చూపా లని సంధివగా దయాభిక్ష యాచిస్తాడు.

గిరీశం మాటలలో హాస్యపోషణకు కావలసిన హంగులన్నీ వున్నాయి. నవ్వించటానికి గిరీశం ప్రయో గించిన ప్రక్రియలు చాలా వున్నాయి—గిరీశంగారి గొంతువిరుగులు స్వరూపంతి ప్రవచనాలు, కోతలు, గొప్పవారికోస్లి ప్రమాణాలుగా చూపటం మన్నిమన్ని సమర్థించుకుంటానికి సంస్కృతి, ఆంధ్ర, ఆంగ్ల ప్రమాణవాక్యాలు, అబద్ధాలు, అతిప్రసంగం, నీతులు, వుపదేశాలు, అనుభవాలను పురస్కరించు కొని మానవప్రకృతిని గురించిన వింతైన వ్యాఖ్యానాలు, వాక్చాతుర్యం, మాట మారేందటం, మాట మార్చటం. దొంగ, సమయానుకూలంగా మాట్లాడి ప్రయోజనం పొందటము Politician లక్షణం, కపటత్వము, స్వార్థం, పిరికితనం, పెద్ద మాటలు, లౌక్యజ్ఞానం లేని కొత్త అర్థాలు—వ్యాఖ్యానాలు వాటితో మాట్లాడటమే ఒక విద్యగా భావించే అతిప్రసంగం, ప్రాణాలతో ఒక్క నిజము మాడు గంటలు మాట్లాడి ప్రోత్సాహము ఆపు చేయాలని అతని బాధ కొస్తాడు అబద్ధమాడి, అందువల్ల ఒటల్లో పని జరుపుకొని ఆ అవసరాన్ని పురస్కరించుకొని ఒకరితో — అధికారాధికారులు చెప్పినట్లు మన స్వార్థత్వమున్న అన్నింటికీ ఏదో ఒక ప్రయోజనం ఆలోచించే మనవాళ్ళు యోగ్యులేనా. అశాశ్వతమైనది అయితే కాని తత్త్వం బోధపడదు." గిరీశం చెప్పి నంత దేవుడు కూడా సాధించలేకపోయేంత గిరీశాని పాపపుణ్యాలంటూ లేవు. మనస్సు ఒందించకుండా మంగా చేసే గిరీశంగారి యుద్ధం, గవుడికి ఏమీ ప్రమే యం లేక చిన్నచిన్నగా చేసే ఆ బాధ్యతంత గవు డికి, గిరీశం వనకటాడి 'హాస్యమాడిన కొత్తయినమడి' అని అడిగిన పెద్ద మనిషికంటే ఒక అను ఎక్కువగా నటిస్తున్నారు. హాస్యానికి మూలం ప్రైవేటు ప్రపంచ దర్శనికి, గిరీశం ధోరణికి వుడ్న విశేషం కల నవ్వుకుంటోంది మాటలు పరిచితులకు అనుభవంగా సామాన్య మానవులు మాట్లాడేరీగా లేదు గిరీశం ప్రకృ తికి సామాన్య మానవ ప్రకృతికి ఎక్కడా సామ్యం లేదు. అసంభవ మనిషి వేలంతటి అత్యుక్తి! మరో కత్తితో నిప్పంటించుకుని అపార్థం చేసుకునే ప్రవర్తన

పార్వతీశంలా మొండి ఏకసూత్రంలా 'హాసం అనాయాసమని' జాలిపాలనకొంగాడు. గిరీశాన్ని చూసి నవ్వే హాసం మనలో లేదు. ఆ గనుగాయి చేతిలో ఆంధ్రులు పూర్తిగా ఓడిపోయారు. న్యాయంగా గురజాడవారికి నిమాణాన్ని సామ్యం కలిగే ఇంక ఇతరులు చేసేది ఏమిలేదు.

బ్రతుకు బరువు

శ్రీ కాసారం కుప్పుస్వామి

పది సంవత్సరాల క్రితం ఉద్యోగాన్నించి విరమించుకునే సమయంలో కట్టించుకున్న కొట్టు తొందర తొందరగా తోసుకుంటూ చేతులు తిప్పుకున్నాడు రామయ్య పంతులు. ఒక చేతిలోనుంచి చేయి ఆసరాగా పట్టుకొని పక్కకు తిరిగింది. మరో చేతిలోని చిరిగిన పేపర్ సంచీని పట్టింది. చేతులన్నిటినీ గబగబా పెరుక్కుంటున్న రామయ్య పంతుల్ని చూసి నోటినిండా, చిరిగిన తొడుగులు, పాలిపోయినగూడా పాతబంగార్ని పులుముకున్న కోటని కండలు పరిచితంగా ముఖ పరిచయం పెట్టని చేతులు తుడుచుకుంటూనే 'దివా! ఓ దివా!' అని యిల్లు దద్దరిల్లేటట్లు కేకలేశాడు పంతులు

టక్కు టక్కుమంటున్న గుండెలు పరిగెడుతుంటున్నట్లు, చొక్కా గుండీలను తిప్పుకుంటూ ఎంతమాత్రం బాలుడొకడు పక్కపక్కన వచ్చి గోడకొరగా నిల్చున్నాడు.

"ఆ! చేతులోని పాటం ఏదిరా?' గర్జించాడు పంతులు

గుండెలు తడబడగా పై ప్రాణం పైకిపోయి నట్టు భయంతో గజగజలాడిపోయాడు దివాకర్. నోటినుంచి మాటరావటం లేదు

'ఏమైందిరా అడిగితే? గుడ్లప్పగించి చూస్తావేం?' కోపంతో పంతులు పెదవులు అదిరిపోతున్నాయి గద్దిస్తూ వాణ్ణి అదిలించాడు

'తీసాను నాన్నా తీసాను. మాటలు తాటంతటివి వచ్చాయి. తిరుగుతున్న గ్రామఫోనువున్న తన్ను ట్టంటి మాదిరివానిపై వచ్చినట్లున్నాయా మాటలు.

'ఏం చేశావు?' గర్జించాడు పంతులు

"మరి మరి పక్కింటి అక్క జ్వరంతో వుంటే తీసుకెళ్ళి కాఫీ కాచివ్వమన్నారు అమ్మ కూచోమంది అక్క అందుకని భయంతో తడబడుతూ చెప్పుకుపోతున్నాడు దివాకర్.

ఇదే ఇదేమని రెండు లాగిపోయాయి "అంగా నికి కాఫీ కాచివ్వాలా దివా! ఇంట్లో పనులు చెప్పకుండా చేస్తావా అంది!" రెండు కండలో యాయి వచ్చినట్లు దివాకర్ని లాగుతున్నాడు పంతులు కర్రోలగా ఏడుస్తూ అటూ యిటూ పరిగెత్తాడు దివాకర్ 'అమ్మా!' అని పాలి కేకలేస్తూ తలుపుదగ్గరకు వెళ్ళి తలుపు తీసి లోంగిలపడ్డాడు.

'నా నాయనా' అంటూ పరుగెత్తివచ్చి దివాకర్ను ఒడిలోకి తీసుకొని గుండెలకు హత్తుకొంది ఆదిలక్ష్మమ్మ కొడుకు కోసం ఆమె హృదయాన్ని మార్చివేస్తూ "ఏమిటండీ యిది? చాలా కోటు గాని" అంది

'నాకు కొట్టవద్దా? పంతులంటే చేతులోని దక్కర పాటంతీసి పక్కకు పెట్టేసాడా? ఇప్పుడిక స్పష్టత గారికి ఏం పని కాఫీ కాచిచ్చేందుకు? ఈ రోజు ఇదేం ఎవడు చెప్పాడు వీడికి? ద్వేషంతో తిడుతూ దుర ప్రశ్నిస్తూ చేయి పైకెత్తాడు పంతులు

ఆది లక్ష్మమ్మ పక్కకు తప్పుకొని 'అవునా దివా?' అని అడిగింది దివాకర్ యింకా భయ భీతుడై బొమ్మల్లా తలూపాడు 'ఎందుకు తీశావు? అలా తీసుకెళ్ళావా?' అనుకుంటూ దివాకర్ను దగ్గర నుంచి క్రిందకు దించేసింది ఆది లక్ష్మమ్మ

కుమారుని కంఠస్వరంలో ధ్వనించగా 'అమ్మా! తప్పు చేశాను ఇంట్లో నీకు రా రా అని తీశాను! ఇంక ఎప్పుడూ చేయను ఇంక చెప్తే నన్ను చంపేయండి' వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూ గబ గబా గుండెల్ని పట్టుకున్నాడు దివాకర్

అలికి కళ్ళల్లో నీళ్ళు గిర్రున తిరిగాయి. ఆది లక్ష్మమ్మ ఆప్యాయంగా దివాకర్ను ఎత్తి గుండెలకు హత్తుకొన్నది.

రామయ్య పంతులు దివాకర్ను అందుకుంటూ గద్గదకంఠంతో 'అలా చేశావా మరి?' అన్నాడు.

'అక్క యిక్కడివి నాల్గో 'క్లా' లెంటులు ఆకలిగా ఉందంటే కొత్త కొనిచ్చావు నాన్నా!' ఏడ్పు నదుముకుంటూ దివాకర్ అంటున్నాడు.

'ఉండిపో నాయనా! దొంగతనం చేశావా!'

'ఇది దొంగతనమా?' ఆశ్చర్యముగా అడిగాడు దివాకర్.

'కాదా మరి? అడక్కుండా చాటుగా తీసు కెడితే దొంగతనం కాదా?'

'దొంగతనమని తెలియదు నాన్నా. ఇక తీస్తే కొట్టకండి నాన్నా!'

దండలోనుంచి దిగజారుతున్నాడు దివాకర్. పంతులు దివాకర్‌ను వక్షస్థలానికి గట్టిగా అదుము కున్నాడు. అతని కళ్లలోనుంచి అశ్రుబిందువులు జారి నవి. పంతులుగారి అర్ధనిమీలిత నేత్రాలు చూసి అది ఆత్మీయ్య కన్నులకెదురైనట్లు నమస్కరించుకొంది. దివాకర్‌ను మెల్లగా తన చేతులలోనికి తీసుకొంది.

పడకగదిలోనుంచి పిల్లలు 'నాన్నా! నాన్నా! ఇక స్కూలు వచ్చేశాయి నాన్నా రా నాన్నా పక్కకు' అంటూ ఏకకంఠంగా అరుస్తూ వచ్చారు.

'వచ్చేశారా! వస్తున్నాను మీరు పదండి' అని కేకలు వేస్తూ 'లక్ష్మీ! పెంపకాలంటే యిలాగే యిష్టపడితే ఏం కాకుంటుంది నాకు ఎగ్జంప్షన్ అయినా యిస్తారా?' ప్రశ్నించుకున్నాడు రామయ్య పంతులు.

'లేదండి' ఆ కోకస్వరంలో బాధకూడా పాలు తీసుకున్నది.

దీర్ఘంగా నిట్టూర్చి ముందుకు నడిచాడు రామయ్య పంతులు.

'నమస్కారమండీ పంతులుగారూ!' ముఖచిత్ర కంఠం పలకరించటంతో చూస్తూ నిలుచున్నాడు. విశాలమైన మాటలు మాటల గురించి తీవ్రంగా నిలుచున్న కళ్ల కళ్లద్దాల నుండి కనిపించాడు. ఎవరైంది తెలియక తికమక పడుతున్నాడు—'ఆ యిన్స్పెక్టరు మరి కాదు యీ ప్రశ్నేయాన వచ్చారా? నాకు నమస్కార మంటారేం?'

ఏమిటండోయ్! గుర్తించలేకపోతున్నారు. నేను రంగనాథాన్నిగదూ! అప్పుడే మరిచి పోయారా?' అంటూ కళ్ళద్దాలు చేతికితీసుకున్నాడా మాటకర్త.

'ఓ! నీవా రంగనాథానివా! ఎన్నాళ్ళకి! ఎన్నా ళ్ళకు..! ఇప్పుడెక్కడున్నావు? ఇక్కడికి వచ్చావు? మాకు బ్రాంచి యిన్స్పెక్టరైనా వస్తా నేమోనని తెలియపోయామునుకున్నాయ్యా!

'ఓహో! అదానంగతి! ఈదినం మీ యిన్స్పెక్టరుగారు రారయ్యా! మన్నలో కొత్తపిల్లగాయిన మాటామాటామీద అతనుగారు యిన్స్పెక్టరని యీ పూర్లో మీరు పనిచేస్తున్నారని తెలుసుకున్నాను. నేను యిటు కేవల వెళ్లాలని ప్రయాణం అవుతేసుకుని విద్య మానిపోరాదని దిగానయ్యా ఏం! అలా వున్నావేమి? యిన్ని దినాలయ్యాక నీ దర్శనం! మనం ట్రెయినింగ్ స్కూల్లో గడిపిన దినాలు మరిచిపోయా వేమిటి ?' రంగనాథం పోస్టుగ్రాడ్యుయేట్ చూడాలను కుంటూ పోతున్నాడు.

అం అం! ఎలా మరవగలం రంగనాథం? అంతా క్షేమమేనా? మరిచేమరిచిపోయావే!' పంతులు గారి మాటలు తెలియటంలో ఆశ్చర్యానికి తక్కువేమీ వున్నది ఆశ్చర్యానికి తగిన విరోధాభాసం అస్పష్టంగా వుంది 'స్కూల్లో పిల్లలుగా మాటుంటారు. అక్కడికెళ్లి నడుద్దామండి రంగనాథం'

భళభళా నవ్వేశాడు రంగనాథం 'స్కూల్ కెళ్లి ఏం చెయ్యాలయ్యా? నీవు చెప్పేదేమి నేను పోగానే వచ్చి ఇన్స్పెక్టరనుకున్నారు పిల్లలు నాకెక్కడ కలిసిన మీయింటి ఆడదు కక్కొని యిన్స్పెక్టరు వలె ఆరోపించారు నిన్నటిదినం నీవు చెప్పేరాను. నీ పిల్లకురాలను కొలలు, స్కూలు మానిపించుకున్నాడు పదవయ్యా యింటికి' నడవడా మెల్లిగా చెప్పుకుపోతున్నాడు రంగనాథం

ఉత్సాహించింది నోరు తెరిచేసుకుని ఆశ్చర్యంగా రంగనాథాన్ని చూస్తున్నాడు రామయ్యపంతులు. ఇంతలో ఛీగాలకొత్తి అదిరిపడుతూ ఒకడు పరుగెత్తు కుంటు వచ్చి 'పిలిచే నాన్నా! నేం యిన్స్పెక్టరంటి' అన్నాడు.

'సరే రావండి. పిలి పాఠ్ కేసు తీసుకుని ఉండటే నడు' అన్నాడు రామయ్యపంతులు

'ఏం రామయ్యా! ఎలావుంది బ్రతుకు? ట్రెయినింగ్ లో అందరినీ వణికించేవాడిని నేనుండా వీటి గార్లమని? నీవేనా మహోపాధ్యాయుడవైనట్లు!...

అన్నాడు మా యింటికి వచ్చావు కదూ! ఎన్ని ఏండ్లయిం దయ్యా!. ఇంతలో వంటగదిలో రంగనాథం అన్నాడు దింగుచేయగా రామయ్య తప్పించుకున్న ఒక ఘట్టాన్ని జ్ఞాపకం చేశాడు

పంతులుగారు ఇక్కడి విషయంలేవో ముగ్గురున్న అసందర్భంగా పూర్తిగా ఒకటి రెండు మాటలు మాట్లాడుతున్నారే గాని, అతని మనస్సు ఎక్కడో సంచరిస్తున్నది ఆకాశంలో యేదాన్నో అన్వేషిస్తున్నది

ఇల్లు పరామర్శించింది ఇంటిలో మాటలేగా పెట్టించి ఒక మూలకు ముందుకు వేసి రంగనాథాన్ని కూర్చో మన్నాడు. రంగనాథం ఏమి కేమిటో మాట్లాడకుండా గోడ తగిలించేందుకు గొళ్ళెము, తగ్గించేందుకు దర్బ్యా యోగ్యాలకోసం అవి తెలుసుకుంటున్నాడు పెద్దపిల్లవాడు తెంపుతో నిల్చున్న కాళ్ళు కదుర్కొ న్నాడు

‘కదుర్కొన్న అతిథులంతా తెప్పించి మంచి పట్టుకరావోయి!’ అన్నట్లుగానే రంగనాథం అనే స్తున్నాడు

“కనుక్కోండి రంగనాథంగారూ! తర్వాత నేను చూస్తాను మీరిక్కడ కూర్చోండి” అంటూ వంటయింటిలోనికి నడిచాడు రామయ్యపంతులు

‘ఎవరండీ అమ్మ! రాత్రంతో టీ కాఫీ అవి కలపిస్తున్నారు’ అదిలక్ష్మమ్మ చిరునవ్వుతో అడిగింది.

‘ఎవరా? నా చిన్ననాటి స్నేహితుడు-రంగనాథం ఇద్దరం కలిసి ట్రెయినింగ్ చదివాము ఇంట్లో కాఫీపొడి లేదు కదూ! పోనీ బజారుకి ప్రక్కింటి మంగమ్మగారి దగ్గర బద్దలైనా తీసుకు రావే” తొందర తొందరగా రామయ్యపంతులు మాట్లాడుతున్నాడు

“ఏమిటండీ! ఆయన యెవరో ఎక్కడే మకాం చేస్తారా ఏమిటి?” గొణుక్కుంటున్నట్లు ప్రశ్నించింది ఆదిలక్ష్మమ్మ

‘అప్పుడే ఏం పూర్తి వినయమున్నాయా లేవ?’ అటులా యేదో అనేశాడు పంతులు

లేదని అదిలక్ష్మమ్మకు బాగా తెలుసు. కాని ఆ మాట వెంటనే చెప్పకుండా మళ్లీ మాట్లాడనిగా పీ మాట కుంచించుకుని ‘లేవు గదండీ ఇంట్లో అన్ని అలానే వున్నాయి. అయితే ఆయన ఇక్కడే మకాం వుంటారంటారా?’ ఆశ్చర్యంగా అడిగింది.

‘ఉంటారేమో లక్ష్మి పదిరోజులుంటే!’ నిశ్చయం మందులు కొనగలిగిన్నా వ్యవధిలో అన్నాడు. అలా మనసు నిలకడగా లేక ‘ఏమో అలా బజారుకు వెళ్ళొస్తాను’ అంటూ పెరటి వాకిట వీధిలోనికి గబగబా నడిచాడు పంతులు

2

కాలచక్రం నిర్విరామంగా పరిభ్రమిస్తూనే వుంటుంది. ఇలాగని కొంతమంది దాని పరిమితుల్ని మించి దూరనా నడిపిస్తున్నారు కాని యీ కాలచక్రానికి కొంచెం నడిచేదెలా? ఎవరికి తెలుసు? దానికి అంతూ పొంతూ వుందో లేదో? ఎందుకిలా నడుస్తుందో? ఈ విషయాల గోప్యంగా యింతవరకు ఎవ్వరూ తెలుసుకోలేదు కాని ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క అభిప్రాయాన్ని వెలిబుచ్చుతున్నారు. మూర్తి పండిపోయిన వేదాంతులు ఇదంతా దేవుని లీల అంటూ పరమాత్మ చక్రం తిప్పుకుంటాడని పిల్లవానికి బోధిస్తే, ఆ పక్క వర్గాన్ని కాదని గుంపు కలుగుతున్నట్టు ఆ గగన పథాలలో అనేక దృశ్యాలు కారిస్తాడు అంతా వారికే ఎరుక.

అయినా ఈ కాలచక్రమొక్కటే తిరిగి పోతుంటే దాని ప్రభావం మానవుని కర్మలతోనూ లేకపోయింది తనతో పోటాపోటీ తిరిగే కలయాల లాక్కుంటూ, కొల్లకేస్తూ పోతున్నది. కాలచక్రం ఒక పెద్ద మర్మచక్రం గాబోలు! దానికి మానవజీవిత కలయాలు సదివారంలోలాగా తగులుకొని చిన్న చిన్న చక్రాలేమో! ఆ పెద్ద చక్రం ఒక చుట్టు చుట్టి నట్టి చిన్నది ఎన్నో చుట్లు చుట్టిన మనిషి త్రిప్పు మతే తిరిపోతున్నది కాబోలు! అంతే అయి వుంటుంది ఒక్కదినంలో ఎన్ని ప్రాణాలు రాలిపో లేదు? ఎన్ని ప్రాణులు పుట్టలేదు? ఈ కాలచక్ర పరిభ్రమణ పరిధిలో ఎన్నో ఉత్తుంగోత్తుంగ పర్వతాలు, అట్టడుగు మట్టుకు పే అగాధమైన లోయలు, అగాధ తలవచ్చుకునే అపార జలనిధులు, అంతూ పొంతూ లేకుండా వ్యాపించి అక్కడ గవుందో పాంలాగా మండి పోయే ఎండలకు ఎడారులు ఎన్నో అణగద్రొక్క బడ్డాయి. వీటికి ఆటుపోటులు దాటి కైదాలక యెన్నో జీవితాలు సమూలం అగిపోతున్నాయి. కాని కాలచక్ర తిరగం

ఆకలింపుకుంటే తెలిసేది ఆ కోరికలు తీరితేనే, ఆ కమ్మని సేకరించాలను కొలిచే కాలుతున్న ఎక్కడి లేదు ఆ త్రిమూర్తిను మనసుకుంటున్న మానవజీవితమంతా యే విల్లివిటుకులా సహా ప్రారంభమౌతుంది—ఆ కాల దూరాన్ని కొలవాలనుకున్న ప్రశ్న!

పంతులుగారు ఆలోచిస్తున్నారు. 'ఇప్పటి సంవత్సరాలు బ్రతికాను. నా బ్రతుకంతా యేమిటి? సత్యంతో చేసిన పాపమేగా!' అంటారు పురోహితు 'నా జీవితమంతా యేమిటి? దారిద్ర్యదేవతో సంఘర్షణే కదా!' అనుకున్నాడు రామయ్యపంతులు.

దూరంలో సుడిగాలి లేచింది. దుమ్ము కొట్టలు, దుమ్ము, ధూళి ఒక్కసారి ఆకాశాన్ని అంటుకోవాలని ఒక్కుమ్మడిగా ప్రయత్నం చేస్తున్నాయి. ఆ పాత కేసిన కులిని పత్రాకుల చిరిగిపోయి ఆ గాలిలో సుడిపడిన విషయం తాత్కాలికసద్యోగంగా ఏర్పడిన ఆ యంత్రాంగం అల్లిబిల్లి తిరుగుతూ పంతులు సమీపానికి వచ్చి అదృశ్యమయింది. సుడిగాలేమిటి? అక్కడక్కడ ఒక్కొక్కచోట భూమి కదిలి నయానిహారమై పోతుంది. ఆ భారీప్రకోపాన్ని ఆక్రమించుకుని తిరుగుతూ చుట్టూరా వున్న గాలి సహా ప్రాధాన్యవేగంతో ప్రసరించి ఆ ప్రదేశంలో సుడిదిరిగిపోతుంది. అదే సుడిగాలి. అలా అయితే మానవజీవితాలు ఒకప్పుడు సుడిగాలులౌతాయి. ఆశాసౌధాలు అరిపోగా నిరాధారమైన మానవపథంలో అంధకారప్రపంచాలు అతివేగంగా ప్రసరిస్తాయి. ఆ తీవ్రవేగంలో సుడిగాలి లోగా సుళ్ళు తిరిగిపోతుంది. సుఖదుఃఖానుభవాలు, అనుభూతులు దుమ్ముధూళిలా విహరిస్తాయి. ఏమీ చేయలేని మానవుడు సుడిగాలిలా ఆకాశాన్నంటుకోవాలని తిన్నాళ్ళ గతిస్మృతులలో కొట్టుకుని సుడిగాలిలోని పచ్చటి ఆకులను అగ్నిశిఖలతో పోల్చి చించితే కొట్టుకుందట. హృదయాంతరాళ విషాదాంత ఘట్టలను కెలికి కెలికి ఛిద్రం చేస్తూ పోతుంది. హృదయాంతరాళ బుద్ధితరంగాలు ప్రవహిస్తాయి. వాటి వేదిమని, తిన్నాళ్ళ ప్రపంచానికి ఎవరందనగా పోగలరు?

"ఇరవై సంవత్సరాలు అస్పష్టంగా గడిచాయి. ఇజాలదారుల్లో కాలం ట్రయినింగ్ బట్టలు అది ఒకోలగా గడిచింది. ఏమీ చేస్తూ ఏమీ చేయాలని ఏదేదో ఆలోచనలు మనశ్శాంతిని చిన్నాభిన్నం చేసేవి.

నీటిలో తారాలే చేపలు పాచికమత్తే మిత్రులు తార పిల్లాగు అది వాలీలోని స్వర్గసుఖమేమో! ఆ సమయంలో కూడా మానవపథంలో నించి హృదయ ప్రాంగణంపై ఆశా దంపత్యాలు జరిగేవి. కానీ పదిమందిలో కలిసి తిరగటం, పటపటల్లా బంగారం కొనటం విలాసంగా సాగింది. ఆ ట్రయినింగ్ మార్కులో రెట్టించిన ఉద్యోగ పరిస్థానం భారీగా వెళ్ళిపోయింది. ఎంతో ఆశించారాస్థానాన్ని అప్పుడేరడు. యా రంగనాథం ఉన్నతము నన్ను సుతంత్రంగా మాచేవాడు. నాకు నేను పిల్లలకుండా ఎవరు లేదమ్మ నాయుట్లా పదిమంది కలిసి శ్రీకృష్ణులా పోషించి విద్యలావను సహాయం చక్కగా నేర్పించి ఎవరో నాకే వాడను. ఏదో అంగకోవాలని అంగుకుంటున్నావని ఆశాలాలం లేని రాజాగాం మానావలయాల ద్వితీయ అని కొందరు, నా పిరుపాని కొందరు, పిల్లనివ్వాలని కొందరు నన్ను గురించి అనుకునేవారట. పిల్లనిచ్చి ఆ రికటి సుగుమారం చెయ్యాలన్నంతకోసం వచ్చిన కొందరికి చేరాను కూడా. ప్రధానోపాధ్యాయుల కేసుగా ఉపన్యాసమిచ్చానని, ఆ ఉపన్యాసం బ్రహ్మాండంగా సాగిందని నన్ను మెచ్చుకొన్న సభ్యులు అప్పుడు రంగనాథం కూడా ప్రశంస. ఆ నాటిలో అందరినీ తిట్టాను. మొక్కలు విరుగుతాయన్నావు తిన్నాళ్ళే గూడు యా రంగనాథం పిలిచాగా నా ప్రక్క చేరింది! అదంతా అమ్మనాన్నల దయ. ఒక్క చిన్న పుంటేదిగాను డబ్బు పిలిలా ఖర్చు చేసివాడిని. ఆ కాలం నాటి ఇబ్బాసునోని తల్లిదండ్రులను తమ దుకోని కన్నులర మాద్యాను రామయ్య పంతులు.

"ఎంత తప్పుటాలపడ్డారు నా పెండ్లి గురించి! వారిమూందరే నా పెండ్లి జరగాలట. వృద్ధాప్యంలో చిరకోరికట. అప్పుడే ఏమిటి తొందర అన్నాను. ఏమీరా అంది అమ్మ. అటుకాదురా అన్నాడు నాన్న. జరిగిపోయింది పెండ్లి. ఆదిలక్ష్మి నా గృహలక్ష్మి అయ్యింది. అంటే యిప్పటికి నలభై సంవత్సరాల క్రిందటి మాట. వివాహం జరిగిన మూడురోజులు జ్ఞాపకమున్నాయి. అంతే విడదీయం నంతే చిక్కగా జీవితఘట్టాలు ముళ్ళుదిరిగి ముడులు పడిపోయాయి. ఏమీ తప్ప లేదు. ఏదో రెండు.. మూడు స్పష్టంగా

[illegible]

సంతోషంగాను కేక పుటిలో ఉంచుకున్నాను. హాఁ, పోల్చుకున్న పెళ్ళి దుకాణం ఎదురుగా కనిపించింది. బాగుపడింతా అవి అన్నదిది మంచి ఎప్పుడు బిగించి కట్టుకోవు అన్న కతా అంది. అంకితంలోనిది ప్రవేశించాడు. కానీ పెట్టిగాడు చూపి చూడకుండా అన్నాడు అంటి రవిగారుంది పెట్టిగారి కటక ప్రశ్నించినా సంతోషంగారు పట్టించుకోలేదు! అదరూ నిర్వాకంతో అనుకుంటూ నడిచింది సంతోషంగారే పలకరించుకున్నారు 'ఓహో! వహా! బాగా! రండి. కూర్చోండి' అంటూ తిరిగితే నిరుత్సాహము ఆయిగారు పెట్టిగాడు పక్కనే కూర్చుంటూనే కలయా చూపించిగారు మాటలా అర్ధంగాని నడిచిపోయింది. అంకితలో రద్దీకూడా తగ్గిపోయింది. కానీ ఎవరో వచ్చిన్నప్పుడాగాక పెట్టిగారు తక్కు లోకి కాలు తిప్పుకుంటున్నారు. ప్రాణం వచ్చినా కోలు కుంచించి సంతోషం పాడు గొంతుక్కి అరిగారు.

'ఓ, అది చూస్తున్నానండి' ఎక్కడయినా చూపాయాలా చెప్పది ఎవరిది పరమా స్థానాల వారి లేదు లేదండి. ఇప్పుడు పిల్లా ఎంతకాలం? తన ప్రశ్నకి కంఠస్వరంలో భయం పోగా చిరునవ్వుతో పెట్టిగారు అన్నారు

'అమ్మాయుంటుంది లెండి'

'అమ్మాయిని కాదంటుందేయ్! పెళ్ళి మాట చూడండి' పెట్టిగారు మాటలో కి మాటలు అందుకున్నారు

'మాకేం తొందరేలెండి. పిల్లా చదువుకుంటున్నది చూసుకుందాం గాని మీరు పెద్దవారు ఇవ్వండి' పిల్లగా వినయంగా అన్నారు

ఒక్కసారిగా పెట్టిగారు తెల్లబోయి చూశారు. 'ఏమిటే!' తరాల కర్మపుప్పుడు కూడా యుద్ధం చేయాలని చెప్పుడు మాయిచ్చేది? ఇట్లయితే యాలాంటి ఎంతకాలం అనుకున్నారో! కొంతకాలం తండ్రి యిద్దరూ చూస్తున్నారు

ఒక్కసారి తేకుం వచ్చిందండి. ఇంకా వాళ్ళ పెట్టెలో రావాలి. ప్రస్తుతానికి .

'పోతయాగ్గరాలగారి పెద్దపాప్ మరో సం మా కేమి మాయనాలకు గారి వచ్చేటప్పుడు తక్కు తెచ్చి ముందు చూడండి? నడిమారం 'టాక్' అని ప్రాణం పరుగెత్తుతున్నట్లు చూపింది. పెట్టిగారు ఫోటోలాది వెళ్ళిపోయారు.

సంతోషం అటూ యిటూ చూసి గబగబా పెట్టె తెరిచి తప్పేగాని ఇప్పుడేం చేయాలి? ఇంకెవరికి చెప్పాలి? అదిగారివిగి పుష్ప కొన్నదగ్గర పుట్టింటారోయింది ఇద్దే మాకేమో లేదు. పాదపకాను, యాగారి వస్తువిత పెండ్లి కట్నాలను! లోకంలో యీ విషమపరిస్థితుల కల్పించడం కీ నిష్పక్షంగా కీలో మాసిపోయేదా లేదు యీమార్గము ఎంతో కంఠించినా వద్దు! అందే మాటలకేం, పదిహారుమంది కోసం తలిదండ్రి మానవా తీరని తక్కు తెమ్మని ఫోకస్ గాళ్ళలో కం మానవుడు తోచినట్లు పలుగ్రోక్కుకున్నారు. కమ్మగా తక్కు లో వైరాని తప్పు చేస్తే తనతోనే నిష్పక్షపాతం చేసుకుంటున్నారు దీనం. మానవతని పర మార్థమంతేనా!"—అని సంతోషంగారిని ప్రశ్నిస్తున్నాడోకడు. మనసులో విల్లకొట్టుకుని పర ధ్యానంగా కాకి ఎగరటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు సంతోషం తనకు తెలియకుండానే అడుగు వేసాడు. తనచేతులో చేయి పెట్టి మెలిపెట్టి అదేదో ఆలోచిస్తున్నాడు—'ఏరా కేవలం కోటలోని మాస్టార్! కిట్టకేమో!' వింటూనే ఎగురుతూ మనిషంతా కూడా తెలియదంటే చేయి విదుల్చి కదులుతున్నాడు ఎదటివాడు.

కాని మానేసాడాయిని సంతోషంకు నవ్వు వచ్చింది 'రారండి నాయనా! నక్కి కనుక కున్నారా! అసలు నాకు తెలియకపోతే నీ! పాపం బద్ధమయితే! పోలికల కన్నీటి ఏమవుతాయో!' మాటల్లో సంతోషం చేయి జారిపోయింది ఒక్కపుడు టుగా అ వస్తు! సంబరంలో చూసి మాయమయ్యాడు

'తెలివి వయస్సులు మానవుడే ఎదిగింగా తిరగాడ లేస్తున్నాయి! పాపం నా చేతిలో చేయి వేశాడు. కోట చూసి ఎక్కడింగా పూసింది పుంటాడు కానీ ఈ నాగరికతా కాలంలో మాటలు పుంతోస్తున్న మానవత్వం ఎలా కనిపిస్తుంది? కమ్ముకోసం ఒకడు మాటల మాటలు తీసి కట్టుకథలు పాపాలు చేస్తున్నాడు. ఒకడు చాటుమాటుగా కేవలం కొడుతున్నాడు. ఒకడు చిలి పెరితలలో భిక్షాటనం చేస్తున్నాడు. ఒకడు కండలు కరిగించి బంధాలు పిండి తిని తినేక దున్నాలిక్కడా కోడుగ కి వస్తులు చస్తున్నాడు. కాంతిదీ! ఇలా ప్రపంచం? . ..

బ్రతుకు తెరువు

మిత్రులనుకున్నవారి ఇంటికెంతో సంతోషం తీరిక పట్టిచేతులతో వచ్చారు. లోపల కనిపించే ప్రతి వస్తువునీ నిర్మలంగా చూస్తుంటూ తుళ్లి తుళ్లిగా ఇంటి కొచ్చేవారు సంతోషం ఆంగణం నుండి స్వర్గం లో వున్నారు. కంటింటికి వి అదిలించుకున్న అలకడం చేసి పలకరించింది ప్రక్కింటావిడ వచ్చి కాసేపు మాట్లాడి వెళ్ళింది. కాఫీ త్రాగిండి తినేవుగా గురించిదలో బతికాయనారట ఆ వచ్చిన అతిథి గారు. కాఫీ కాచి ఇచ్చేటప్పటికి! సంతోషంగాను వచ్చినట్టు తెలియదు ఎక్కడికి చూసేవారు చూస్తూగా వున్నారే!' అన్న దానిగ్గలా స్వర వచ్చేంతవరకూ వుచ్చరించుకుంటూ వుండేవట ప్రసూతం అతిథ్య సత్కారాలకు లోటులేకా సంతోషంగా సేవ చేయాలట. పక్కింటావిడకు 'సైసే' అన్నట్లే వినిపించిందట వినడం చాలించి సంతోషం నుంచి వాళ్లొచ్చి కూర్చున్నారు వీరు నానా అల్లరి చేస్తున్నారు తలుపులో పనులుచేసే వేళ పైనుంచి కూతుళ్లూ వాళ్లింటిలో కొడుకున్నారు ఒక్కసారి కనుకుండా మనుకున్నాడు 'ఏం! నా ప్రాయా సంతోషంగా వున్నారా వీళ్లా వుండలేదేమో ఇంకొంతకాలం ఇది అనుమానమా!' కొందా కొట్టులాగా ఈ భావం కుదురుగా చెప్పుకున్నది తోటకు వేసిన నాన్నా! 'నాన్నా! కొట్టు క్రింద పడిపోయింది నాన్నా మనిషి నాన్నా క్రిందపడింది' అని విచారం చెప్పడం వినిపించింది.

తన ధ్యానంలో నే వినుకున్న పు తొందరపడుతుండగా యాంత్రికంగా లేచి యింటికి వెళ్ళిం సంతోషం చిందరవందరగా పడిన కొత్తగుచ్చుకున్న 'పళ్ళ' ఒకటి కనిపించింది చింత కొమ్మనుండి జారిపడిన కొమ్మ చేతిలోనికి కొత్తగుండి వాటన్నిటితో కొమ్మ చేతిలో ఉంచేసి కొమ్మ చింత కొమ్మకు తగిలించాడు తిరిగివచ్చి తిన్నగా యాత్రతో సంతోషం కూర్చున్నాడు.

'పర్యాటకులకు దారితీసిన సాధనం' అని చెప్పిచ్చిన పెద్దలు ఆ సాధనం లేకుండా ఎలా తిరిగే బాగ్గ మారుతుంది, అనే విషయం తెలిపినట్టుగాను. పరిశ్రమ న్యాయం, ధర్మం, కర్తవ్యం మనుష్య ప్రతిష్ట, వినయ, విద్యా, మర్యాద—ఇవన్నీ అంతటా కల్పించి బ్రతుకుతున్నారు. ఆ బ్రతుకులకు ధనం పేర్మాత్రం అందుబడిలోనికి రాదన్న విషయం ఆలోచించని వారు. ధనవంతులు తెలిసి వంతులకు మాత్రం తెలిసినంత అల్లు తెలిసినట్టు కూడుంటే సాధనంగానే అయిపోయింది ఇక్క ధనవంతులుగా వుండవలెను. కాని అనవసర దారి పాడుచేసుకొనన్నది సరాసరిలో తెలామణి కొనుక్కున్నారు లేక చెపుతూ యాగుల్లాగా పరాజయం దానిమీద ముసురుకొంటున్నది. ధనాగారంలో త్రాగంలో అతిథి విషయాల పాటిస్తున్నారా? ఇదేనా పాటించకుండా ఆలోచించి ఆ సాధనమున్నంతవరకు యింటిని దానికి లక్ష్యమైన లాంగిపోకున్న ఆ సాధనం కొత్త తోలగిపోయినప్పుడు యింటి వచ్చే రోకున్నాయి నాటన్నిటి పాటించి చేయడాని వారికి పాటి నమ్ముకూడా లక్ష్యం కొనడం లేదు ఏమిటి సాధనాలు?

నాకున్న నాకు ఏముంది? మిత్రుడ్ని కొరకం పాటి సర్దికలుకూడా లేవు నదు జంటలో చేయడా నికే తెలిపే లక్ష్యరహితమైనాని చెరకు విచార్య మున్నా లక్ష్యంగావు ఎంగుకని? నిగర్వా ప్రతిష్ట ఎంతవరకు పెరిగింపగలను అంతవరకు పెరిగిస్తాయే గాని కాసవుని తీరని సమస్యలకు ఎక్కడైనా తీర్పుకలుగు తున్నాయి? ఏమిటి గొంతు మర్యాదలు? మర్యాదకోసం ప్రాణత్యాగం మర్యాదయా? గొంతుకోసం ఇవన్నీ క్రోధించడానికే కొరతా? యాచాభిమానమని మనకున్న కోపంయుక్తమా ఉంచినా? ఇంతచేసి కూడా తిర్యక్రాంతిగా అనుమానం అరిగించలేదా? అందుకే ఇంగ్లాండా పెన్నీ కొంత డబ్బు అనుకుంటాం? ఇవ్వకపోతే దా? అతిథిగా వచ్చిన మిత్రుడ్నే సాధనమనుకున్నా? ఇంతకన్నా నీకు చేటు విషయం యింకే ముందో? అన్నట్టే తే రింపుకున్నారు రామశాస్త్రులు.

కష్టమైన పరిస్థితుల నమూనాలను సాధనం లోపల తీరులు, రాత్రులు తెల్లవారుతుంటాయి. కాని సృష్టి చిన్నప్పుడు చదువుకున్న నీతి శాస్త్రంలోని శ్లోకం జ్ఞాపకం వచ్చింది.

"[illegible] విచారోగ్ని జనాపవాదః
[illegible]
దారిద్ర్యకాలే ప్రియబాంధవానాం,
[illegible]"

సరిగ్గా చెప్పాడండీ నీలాంటి దొంపస్కుడు. అగ్ని లేకుండా యీ అయిదూ శరీరాన్ని తగులబెడ్తాయట.

ఎంతకాలం చెప్పినా ఇట్టివి సంభవించినా ప్రతి క్షణం వుండటం తీరదన్నట్టంగా నాకేమిటి? ఎందుకీ బతుకు? ఎక్కడికో పోయి చావడం మంచిది రెండు చేతులతో తల గట్టిగా అదిమి పట్టుకున్నా ఇప్పటికీ రంగనాథ పరిశీలని ఆలోచనలు సుళ్ళు తిరుగుతూ గ్రుడ్లు కమ్మేస్తున్నాయి

ఎందుకు చేసిలా కుమిలి చావాలి? నా కష్టాలు తెంగుకు నా మానేనాలి? అంతమాత్రం వవ్వారం చేయ లేదా రంగనాథం? ఇందులో తప్పేమిటి? తప్ప లేదు కాని తప్పలేని వాటన్నిటినీ వల్లడించే అవకాశం గల అవకాశం మనోధైర్యమూ వుండేవుంటే యీ దశ యీ ప్రపంచంలో ఎందుకుంటుంది? ఈ గుణంతల తప్పటము విచారిస్తే వాళ్ళకు మిగిలేదేమిటి? పాపపు ప్రతిఫలం యింకెవరు పొందారు? వారి వద్ద వుంటే ఆ ధనంతో చిలి చైవాలైనా వారికి మిగులుతుందా? మరలా ఆ పెనవేసుకు కట్టి వుంటే? అదంతా అనవసరము. రామయ్య ఉండకుండా లేని యింటికి వెళ్ళినాడు

రంగనాథం మంచి నిద్రలో వున్నాడు. రెండు రోజుల నుంచి సరిగా నిద్ర లేదు అనటంకంటే నిద్రాభంగం చేయడమెందుకు? ఇప్పుడు నిద్ర లేపడం కూడా మంచిది కాదు. భోజనం తయారయిన తర్వాత లేపడం మంచిది. అయితే ఏబ్బై రూపాయలు చేతిలో కావలసినవి తీసుకుందాం. లేచిన తర్వాత చెప్పొచ్చు. లేదా ఎట్లయినా పరిచేసి తిరిగి యిచ్చేద్దాం. కొడుకు దగ్గర వుండే కట్టిలో ఎన్నిసార్లు ఒకరికోసం అడిగి తీసి చేతిలోంచి తీసుకోలేదు పంతులు ఆలోచిస్తు న్నాడు. తన ఆలోచన తనకు సబబుగానే తోచింది కాని ఏదో జంకుగానే వుంది. చిలుకోయ్యకు తగిలించిన కోటుదగ్గరకు వెళ్ళాడు. వణుకుతుండగా చేయి మెల్లగా పట్టుకుని తీశాడు. చిలకరకపించింది. ఇంకోసారి తెరచాడు. పదియాభైల కాగితం కనిపించింది. గుండె గట్టిగా కొట్టుకుంటున్నాడు. తొందరతొందరగా ఆ కాగితాన్ని తీసి తన చేతిలో ఉండమనిగా పట్టుకున్నాడు తిరిగి వుంచేశాడు. రామయ్య పంతులు బజారుకై పరుగెత్తాడు.

3

'ఏమిటి రామయ్యా? ఇంకా! భోజనం వంట కాలేదు చేయించావ్. గాబరా పడుతున్నావేం!'

రంగనాథం భోజనం చేస్తూ పాకశాస్త్ర పటిమ చూస్తు న్నాడు

రామయ్య పంతులు తృప్తిగా వడ్డిస్తున్నాడే గాని తనలో తాను ఎంతో మథనపడిపోతున్నాడు. తను పడిపోయాయా తీసిన మొత్తం రంగనాథంతో చెప్పాలని అనుకుంటున్నా చెప్పలేకపోతున్నాడు. రెండు రోజుల నుంచి కోటుకు ఉన్న మడతలు నాజూకుతనం చెడకుండా వుంచిపోయాడు. ఆ రామశాస్త్రి అటి రాతిని పసిడిగా [illegible] పంతులుగారి బుర్ర తెలిసి ఆలోచనలోకి దిగింది. 'ఎక్కడైనా పరిచేసి తిరిగి యథాప్రకారం ఉంచేయడం చాలా మంచిది కష్టం వేటి ఎవరికైనా యిస్తారు కదా! వారికి రూపాయలు చేతిలో మాత్రం తీసుకుంటారు. పోలేదోయిది పనుమానికయినా యిస్తున్నాడు గదా! ఇప్పటివరకు అక్కడికి వెళ్ళకుండా ఎటో గమనించాను ఈ దినం అక్కడికి వెళ్ళి చెయ్య దాన్ని తీసుకోకున్నాను ఎటుజరగనటివో అటు జరుగుతుంది అక్కడ తెచ్చి యథాప్రకారంగా ఉంచేదాం ఇంతమాత్రానికి రంగనాథానికి చెప్పకపోతేయేం? రామయ్య పంతులు ఒక నిశ్చయానికి వచ్చేశాడు.

'ఎలక్షను పాకంటూరే అది నిజమే వంటూనా రామయ్యా! అసలు నిశ్చితం పాకం అమ్మకాని కన్నా మిన్న అంటేనూ అతిశయోక్తి ఏమీ వుండదు గాని.'

'అవసరమైనా మాత్రం వుంటుంది' అంటూ కంటయింట్లో అప్పడాలు నవ్వుకుంటున్నారు కాని అవన్నీ రంగనాథానికి వినిపించడం లేదు

. సుగవాళ్ళ చెరిపాకాల కేపటయ్య యీ పిచ్చిపురాణాల్లో ఖ్యాపనం! అవేం నాకు తెలియ కదుటరాదు ఆ ధనుమేకి, ఆ సంటిక ఏ ఏ కూరలో ఎంతెంత చింతపండు వేయాలనో తెలుసా? అంటూ— రంగనాథం పాకశాస్త్రంయొక్క పంటింటిలోని లోపకే పరిశీలకు కనుపిస్తు వచ్చింది నవ్వలేక పడి చస్తున్నాను

ఈ పాకశాస్త్ర నిపుణులకు మున్ముందు మున్ముందు పెదవి పైన నవ్వుతో పంతులు బజారుకు వెళ్ళారు. కాని ఆయా ఉపదేశించే ప్రశ్నలు గాళ్ళు. రంగనాథం రంగనాథం భోజనకార్యక్రమం గంటలో పూర్తి

చేసుకుని లేచాడు. కాంబాలం చేస్తూ ముఖం చెయ్యి కడుక్కున్నాడు.

వంకయ్యగారి శరీరం మృత్యువుతో సంచరిస్తున్న మాట నిజమేగాని మనస్సు ఎక్కడో ఎక్కడో సంచరిస్తూవుంది. తొందర తొందరగా యింటిలోని పని విద్రింపజేసి వచ్చుబడ్డ వేటువిరోధం బయలుదేరే భోగముదానలా రంగనాధాన్ని విడిచి రామయ్య వంకయ్య పేటలో ఇంటికి బయలుదేరాడు మండు టెండలో చెమటగా చిత్తడియౌతున్న కోటు వద లించుకుంటూ వంకయ్య పేటలో ఇంటికి వచ్చాడు దిగ్గుతికి బహిరంగస్థానాకి ఎగు రాయంచట ఎండలో మాడిపోతున్న బట్టల వానిపైనికి కాటేయండు పడుతుండటు అప్పుడు. ఆ మాటలు నిజమేనండి. వంకయ్యపట్ల అక్కరాలా నిజమైనది పేటలో యింటిలో లేరు వ్యాపారార్థం బయట వూరు వెళ్ళారు. వారంతో జిల్లాగారివరదు. పిల్లలు పడిశా రామయ్యగంతులు పెంచి వుంచేరు. ఇప్పుడింకా వాతావరణంగాభ్రంది పరిస్థితి మాకు కూడైన వంకయ్య పూరికి శ్రుతిరంగా నడిచి ఒక చిన్న రావలో కూచున్నారు. రెండు గ్లాసుల గ్రుమ్మరుకు మండ్లు కూడా వంకయ్యగారిని తప్పైవు మర్పించుకోలేక పోయారు అలా చేసిన విశ్రాంతి వంకయ్యకు మెలకువ వచ్చేసరికి తత్తరపాటు కలిగింది కోటునకు గ్రుమ్మరొన్న మండ్లను దులుపుకుంటూ తడి తడిగా యింటికి నడిచాడు

[illegible] రంగనాథం [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

మహామేధావి జాన్ రస్కిన్

శ్రీ రెండుచింతల లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి.

జననము, బాల్యము.

జాన్ రస్కిన్ క్రీ॥ శ॥ 1819 సంవత్సరమున లండనులో జన్మించెను. [illegible]

[illegible]

[illegible] ములో టర్నరు చిత్రములయందలి సౌందర్యమును వివరించుచు విపులముగా ప్రశంసించెను.

విద్యార్థిదశ

రస్కిన్ యొక్క ప్రథమ విద్యాభ్యాసము [illegible]

[illegible]

[illegible] సల్సెట్ అండ్ ఎలిఫెంటా (Salsette and Elephanta) [illegible] 1841 లో ఇతడు బి. ఎ. డిగ్రీని పొందెను.

రస్కిన్ రచనలు, సాహిత్యము బాగా వర్ధిల్లినది. గ్రీకు లాటిను భాషలలో సంపూర్ణ పాండిత్యమును గడించినప్పటికీ బైబిలులోను, విక్టోరియా యుగపు చదువులోను అతడు బాగా దిట్టయైయుండెను. అయిన నేమి! కవిసంప్రదాయముతో గలిగి ఆగోచర భావములను వ్యక్తీకరించెను. రూసో, షెల్లీ, బైరనంటి మహోన్నత మూల సందర్భముల మాటిని మనస్సున గొప్ప తీర్చిదిద్దినవి. వర్డ్స్‌వర్త్, ఆర్నాల్డుల రచనలలోని అర్థములు రస్కిన్ రచనలలో పట్టి యున్నట్లు చూడగా కాదు.

జీవితలక్ష్యములు, ఆశయములు.

1858 సంవత్సరములో ఆక్స్‌ఫర్డులో జరిగిన శాఖలో ప్రజాస్వామ్యోద్యమము మాత్రము రస్కినుపై ఏమియు ప్రభావము చూపలేదు. కార్డినల్ న్యూమన్ కూడా అతనిపై ఏమియు ప్రభావము చూపలేదు. కార్లైలుతో అతని స్నేహసాకరణలో నిలబడెను. ఈ ఇద్దరు మేధావులు ప్రొటెస్టెంటు క్రైస్తవులే. మధ్యయుగము నాటి జీవిత పద్ధతులను, నాటి కళలను అభిమానించిరి గాని అధునాతన కళలను, జీవితమును అభిమానించలేదు. అతడు తన విమర్శన విచారముచే మధ్యయుగ కారాదులను పునఃస్థాపన చేయుటలో గల ఆవశ్యకతలను ఖండించెను. బైబిలులో గల ప్రతివాక్యము అక్షరాలా నిజమని యూనివర్సిటీవారలు డార్విన్ పరిణామవాదము క్రైస్తవమత సిద్ధాంతము లకు విరుద్ధమైనదని నిరూపించి దానిని నిరాకరించెను. క్రైస్తవమతమునందు విశ్వాసము సడలిపోయిన తరువాత కూడ జీవయాత్ర గడపుటలో పట్టుదలయు హెచ్చెను.

అతడు తన తండ్రినుండి వారసత్వముగా సంక్రమించిన ధనమంతయు దానధర్మములకు, సంఘసేవకు వినియోగించెను. ఖర్చులు ఎక్కువైనందున నానా యాతనలు పడి అతడు జీవితాంతము వరకు కొనసాగించెను. ఆ కాలపు సందర్భములలో వ్రాసిన పుస్తకములు వ్రాసి చాలా యాచించి, తాను సంపూర్ణముగా నష్టపోయెను. వాణిజ్యపారమ్పర్యము, మధ్యతరగతి జీవితము వారిని నిరుత్సాహపరచునవని యూరోపు వరకు ఉపదేశించెను. ఈ సిద్ధాంతమును స్వయముగా ఆచరణలో పెట్టుటకై యత్నించుచూ గా వైఫల్యమును

గ్రంథవిక్రయము వెలసెను. ఇట్లు వెలువడిన గ్రంథములలో 'ఫోర్స్ క్లావిగెరా', 'ప్రెటెరిటా' అనునవి ముఖ్యములు. వీని వలన ఆతని స్వయంకృషితో చిత్రపటములోని విషయములు చూపబడినవి తెలియుచున్నది.

రచయితృదశ

ఇతని సాహిత్యజీవితము రెండు దశలుగా విభాగింపబడియున్నది. వీనిలో మొదటిది 1860 తో ముగియుచున్నది. రెండవది 1860 నుండి 1888 వరకు విస్తరించియున్నది. ఈ రెండు దశలలోను ఇతడు వ్రాసిన గ్రంథము లనేకములు ఉన్నవి. మొదటిదశలోని గ్రంథములకును, రెండవ దశలోని గ్రంథములకు గల తారతమ్యము ఏమనగా మొదటి దశలో వెలువడిన గ్రంథములు లలితకళా విషయములలో నిచ్చిన ఉపన్యాసములే ఎక్కువ. వీని వాటికి కొలబద్దలో గ్రంథస్థము చేసెను.

మాడర్న్ పెయింటర్స్ గ్రంథము 1860 వరకు ఐదు సంపుటములుగా ప్రకాశింపబడెను. 'ది సెవెన్ లాంప్స్ ఆఫ్ ఆర్కిటెక్చర్' అను గ్రంథ మాలికను వెలువరించెను. 1861 నుండి ఇతని దృక్పథము మారిపోయెను. కార్లైలువలె యితడు కూడ సాధుజీవి. సాహిత్యరంగములో ఏదో తీరని లోటు కలదని భావింపదొడగెను. కళారంగమునుండి వైదొలగి యితడు క్రమముగా ఆర్థిక, సాంఘిక సమస్యలను చర్చించుటకు మొదలిడెను, కాలమును వినియోగింప దొడగెను. ఈ మార్పు కలిగిన కాలములో రచింపబడినదే "అన్‌టు దిస్ లాస్ట్" అను గ్రంథము. ఈ గ్రంథమును వ్రాయుటలో ఇతనికి జీవితకాలము, జీవితగమ్యము సిద్ధించినట్లుగా రస్కిన్ భావించెను. మన జాతిపిత గాంధీమహాత్ముని యువహృదయముపై ఈ గ్రంథము గొప్పముద్ర వేసినదనియు, భారతజాతి మహోదయమునకు దారితీసిన ఉద్యమము రస్కిన్ యొక్క మహోపదేశ ఫలితమే యనుట చెప్పినచో అంతయు ఈ గ్రంథప్రాశస్త్యమును తెలియచేయుచున్నది. దీని తరువాత వ్రాయబడిన రెండు గ్రంథములు మునేరా పల్వరిస్, ది క్రౌన్ ఆఫ్ వైల్డ్ ఆలివ్ అనునవి. వీనిలో కడపటిది ఆర్థిక సాంఘిక సమస్యలను చర్చించుచున్నది. 'యుద్ధము' అను విషయముపై వ్రాసిన రచన

సాధనము అనెడి యథార్థసౌందర్యము, తర్క శాస్త్రపరిశీలనము, విగ్రహ పాండిత్యము చాటు చున్నది.

ఇతని తొలినాటి రచనలలో సెవెన్ లాంప్స్ ఆఫ్ ఆర్కిటెక్చర్ అను గ్రంథము ముఖ్యముగా పేర్కొనదగినది ఇది యొక విమర్శక గ్రంథము కాదు నీతి ఆధ్యాత్మికసంబంధము కలిగిన యీ గ్రంథము నీతిని ప్రబోధించును. ఇందలి శీర్షికలు విగ్రహాల్పనతో నిర్మించబడినవి ఇతని మతము ప్రకారము శిల్పానికి గల యేడు దీపికలు 1. త్యాగదీపిక 2 సత్యదీపిక 3 అధికారదీపిక 4 సౌందర్య దీపిక 5. జీవనదీపిక 6. స్మృతిదీపిక 7 విధేయదీపిక. రస్కిన్ పరిశీలనలోని నవ్యత యేమి శిల్పశాస్త్రమునకు ఈ యేడు దీపికలలో నేదో యొక దాని ప్రకాశము లేక తప్పదు. అధికారదీపికవలన నొక మహోన్నత సౌన్నత్యము కనియు, ఆ శిల్పియే మానవుని పరిపాలించునను చున్నాడనియు నీతిని స్పష్టపరిచెను, రస్కిన్ మతము ననుసరించి మహోన్నతములైనయీ మానవుని పరిపాలన దక్షతను, సమాజేతిహాసము ఒక్కటి తెలుసుకొనుచుండగా నున్నదని తెలియుచున్నది సౌందర్యదీపికవలన మానవుడు మూర్తిమంతుడగుననియు, ధ్రువమైన మానవుని సమాజేతిహాసము శక్తులచే నిండియున్నాడనియు నీతి యుద్ఘాటించెను.

పరిపాలనపుకుతన ధనమునందుకు ఉనికి, విద్యాలయాలలోను, సంకలనవిధానము పరిష్కృతియు యుండును నిండియున్నది యూతని వాదము ఇట్టి శిల్పదీపికలను గూర్చి నీతి దర్శనపాఠించెను ఈదీపిక అను గూర్చి విమర్శించుచు ఆన్ హోమ్ ఓన్ గేట్ అను వాతని ఇట్లు వ్రాసెను "పటుదల, శల్యం అనునెడు గుణములు మాత్రమే ధనవిద్యాశిల్పము గౌరవ కములు. అధికారదీపికలో మాత్రము శిల్ప యందలి దీపికల గుణములు సమగ్రముగా యున్నవి" ఈ సెవెన్ లాంప్స్ ఆఫ్ ఆర్కిటెక్చర్ వలన రస్కిను గ్రీకుదేశపు తత్వవేత్త ప్లేటో రచనలచే ప్రభావితు బడెననుట విదితము ఎట్లనగా ప్లేటో ననుసరించి సౌందర్యమునకు, పావిత్ర్యమునకు, సత్యమునకు సత్యమను కలదు రస్కిన్ కూడ నీ సిద్ధాంతమునే ప్రతిపాదించెను. రస్కిన్ వాదము ప్రకారము ఒక కట్టడమువల్ల దాని యొక్క ఆకారము లేక ఉద్దేశ్యము తెల్లమగుననియు,

అంతేకాక ధనవిద్యాశక్తియొక్క అత్యధికారము అందు ప్రతిఫలించుననియు తెలియుచున్నది ఒక దేశముయొక్క వ్యవహారము, లేక అనేకములైన గోపురప్రాకారాదుల నిర్మాణములలోనే స్పష్టమగునని రస్కిను తెలిపియుండెను ఈ విధముగా నితని గ్రంథములందలి గుణగణము లనంతకాలికములుగా నున్నవి

ఉద్యోగిదశ

1864 లో నాని తండ్రియు 1874 లో తల్లియు స్వర్గస్థులైరి 1870 నుండి 1878 వరకు నాతడు ఆక్స్‌ఫర్డులో లలితకళలకు స్లేడ్ ప్రొఫెసరుగా నియమింపబడెను ఆ పదవిలో నుండగా కళలనుగూర్చి యూతడిచ్చిన యుపన్యాసములన్నియు నొక సంపుటిగా వెలువడెను కాని యూతని విద్యార్థులని వాదాలో చేసిన సంఘసేవగుంచు వితరణమునా అనగా విద్యార్థి సమాజేతిహాసములోను, కార్మికుల పథకాలోను, ఇంకా ఇతరత్ర యుపన్యాసములద్వారా చేసిన సంఘసేవయే గణ్యతరము. ఈ కాలములోనే యూతడు కొన్ని గ్రంథములను, కరపత్రములనుగూడ ప్రచురించెను 1883 లో మాడటకూడ యూతడు స్లేడ్ ప్రొఫెసరుగా నియమింప బడెను కాని అతని యారోగ్యము భగ్నమయ్యెను విరమింపవలసిన యూడు సమయముననే అనగా 1884 వ సంవత్సరాంతమునకు ఆక్స్‌ఫర్డు విశ్వకళాశాలలో నొక శాంతిప్రయోగాలను లేచు సందర్భమున గావింపబడిన జంతువధను అధిక్షేపణ తెలుపుచు నాతడా పదవికి రాజీనామా నిచ్చెను.

చరమదశ :

క్రీ. శ. 1871 సంవత్సరమునుండి నాతడు లండనులో తన తండ్రిగారి గృహమున నివసించుచుండెను. ఆ సంవత్సరముననే అతని గుండె దడలోపులతో నాతడు లంకాషైరులో ప్రాంటువుడ్ను అనుచోట గల పరమ్య తీరమున నొక భవనమును కొనెను అచటనే యూతడొక కులాటిపోటను పలుకరములు పూలతోట్లలను పెంచెను ఆ ప్రశాంత వాతావరణములో నాతడానంద సంవత్సరములు గడిపెను ఈ కాలములోనే యూతడు ప్రెటెరిటా అను పేరుతో తన జీవితచరిత్రసంగ్రహమును ప్రకటించెను. ఇందులో ఇరవై భాగాలు కొన్నములు కలవనే తెలుపబడెను. 1886 వరకు సంఘసేవచేసిన

[illegible]

[illegible]

రష్కినుయొక్క సాంఘిక దృక్పథము, ఆర్థిక రాజకీయ సిద్ధాంతములు

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] దృశ్యకావ్యములు నిర్వహించుచు రస్కిను ఈ రెండు [illegible] నిలచెను. అతని జీవిత కాలములో ఈ అభిప్రాయములన్నియు [illegible] అతని జీవితానంతరము [illegible]

రస్కిను ఇచ్చిన సందేశము.

అన్‌టు దిస్ లాస్ట్ అను గ్రంథములో రస్కిను [illegible]

ఆ కాలమున [illegible] రస్కిను ఇచ్చిన సందేశములో [illegible] భాగము

[illegible] ఇదియే రస్కిను [illegible] సందేశము.

బహుమానం

శ్రీ పురాణం సూర్యప్రకాశరావు

నేను సాయంత్రం ఆఫీసునుంచి వస్తూ సీమను ఎదురుగా ఉన్న విశాలమయిన మైదానంలో అలవాటుగా ఆగి గోడకి తగిలించి ఉన్న ప్రకటన చదువుతూ నిలబడిపోయాను. ఆ ప్రకటనలో ఇలా ఉంది

ది . . ఆదివారం సాయంత్రం అయిదుగంటలకు చిత్రవిచిత్రమయిన వస్తువులు, అందమైన ఫర్నిచరు, అలంకరణ వస్తువులు, గాజుపాత్రలు మొదలుగాగల రకరకాల వస్తువులు వేలం వేయబడును. ఈ సదవకాశాన్ని వినియోగించుకొనండి" అంటూ ఇంకా ఏవేవో వస్తువుల జాబితాతో ఆ ప్రకటన నిండి ఉంది

సహజంగా ఇలాంటి వేలంపాటల్లో పాల్గొనటం అంటే నాకు చాలా సరదా. తరుచుగా ఆ ఆవరణలో జరిగే వేలంపాటల్లో కొన్నా కొనకపోయినా పాల్గొంటూనే ఉంటాను. అప్పుడప్పుడు [illegible] వస్తువు [illegible] ఉంటే కొంటూ ఉంటాను కూడా. నేను [illegible] ఇలాంటి వేలంపాటలో కొన్న వస్తువుల [illegible] అవసరం ఉన్నా అప్పుడప్పుడు చాలా మంది మంచి వస్తువులు అతిచవుకగా లభించే [illegible] కూడా [illegible] విధానంగానే అక్కడ [illegible] చెప్పటానికి నేను కొన్న చిన్నచిన్న వస్తువులే నిదర్శనం. [illegible] వస్తువులే [illegible] వస్తువులను [illegible] ఉంటాయి. [illegible] కొన్ని కొన్ని వస్తువులు అక్కడికి [illegible] నాకు తెలిసినా అప్పుడప్పుడు [illegible] ఈ విషయం [illegible] ఇప్పుడు [illegible] ఉన్నాను [illegible] సంవత్సరాల నుంచీ ఈ [illegible] జరిగే వేలంపాటలో నాకు పరిచయం ఉన్నా [illegible] జరిగిన

సంఘటనలో [illegible] అక్కడికి [illegible] చెప్పటానికి [illegible] అక్కడ [illegible]!

ఇప్పుడా ప్రకటన [illegible] చదివినా ఈ [illegible] మనసులో [illegible] మీద [illegible] ముందుకు [illegible]

అసలు జరిగింది ఇది

[illegible] కొత్తగా [illegible] వచ్చిన [illegible]. అంతేకాదు నేను [illegible] కొత్త [illegible] కర్యంగా [illegible] అక్కు [illegible] కొత్త [illegible] వెళ్ళిపోయింది. [illegible] అని [illegible] నిలబడి అంటే [illegible] అనిపించి [illegible] ఇలాంటి [illegible] ఏదైనా ఒక [illegible] బహుమానం తెచ్చి ఇవ్వాలని ఒక నాడు [illegible] జరిగింది. నా [illegible] ఉంచాను [illegible] వస్తువు ఇద్దరికీ [illegible] ఉండాలి" అని [illegible]

"[illegible] చెప్పరాదూ!" అన్నాను

"అలా కాదు మీరు [illegible] తీసుకురండి"

[illegible]

ఆ తర్వాత [illegible] వచ్చిన [illegible] ఆ చిన్న [illegible] కూడా [illegible] ఆ [illegible] చేస్తూ [illegible] ఆ [illegible] వచ్చింది

ఒక నాడు [illegible] జరిగిన సంఘటనలో [illegible] ఏమైనా [illegible] చిన్నంగా ఒక వస్తువు [illegible]

తిప్పరు. 'అని గట్టిగా అనుకున్నాను' ఏముంది ఫాయీ రోతిగా వెళ్ళాం కాపరానికి కొత్త కాలంలో రోజులు కులుకుతాం అయిన్నో నాటినుంచీ తగాయిదాలు, కయ్యాలు, అవినీకెంతెంటికి పోతానని బెదిరించటం, మనం మొగతనం చూపించటం, నాకు వస్తువులు కొనటాలు, పిల్లల్ని కనటం, కుటుంబం వాళ్ళకి పంచిపెట్టటం ఇదేకదా కాపురమంటే! అన్న పక్క సుబ్బారావు మాటల్లోని యదార్థత నన్ను చాలా ఆందోళన పరిచింది ఆనాడు ఇంటికి వస్తూ స్టేషనుముందు పేపర్లో వేలంపాట ప్రకటన చూశాను. అందులో చిత్రవిచిత్రమైన వస్తువులున్న ప్రకటనచూసి ఆ మర్నాడు ఆ వేలం పాటలో పాల్గొన్నాను

నేను లోపలికి ప్రవేశించేసరికి జనం కిటకిటలాడుతున్నారు. జనాన్ని ఒత్తిగించుకొని ముందుకు వెళ్ళి నిలబడ్డాను రకరకాల వస్తువులు అనేక కోణాల్లోంచి కళ్ళముందు మెరిసి అమ్ముడు పోతున్నాయి పాటగాని గొంతునరాలు చెమటతో మెరుస్తున్నాయి జనాన్ని ఆకర్షించగలిగే అతనిగొంతు నిర్విరామంగా మోగుతూనే ఉంది చిన్నచిన్న గువ్వల దగ్గర్నించి వందల ఖరీదు చేసే వస్తువుల వరకూ అమ్ముడు పోతూనే ఉన్నాయి. నాకు మనసుకు నచ్చిన వస్తువు ఒక్కటీ రాలేదు. కాళ్లతిమ్మిరులు పుడుతున్నాయి ఇకపోదామా అనిపించి కదలబోతుంటే 'ఇదిగిదిగో ఇదిగోనండోయ్' అన్న పాటగాని గొంతువిని ఆగిపోయాను

అది రెండు ఫోటోలు పెట్టుకొంగుకు వీలయిన ఫోటోస్టాండు ముందుకువెళ్ళి 'ఆవస్తువు చూస్తాను. ఇస్తారా' అన్నాను

అతను అందించాడు 'మంచి గంధపుచెక్కతో తయారుచేసింది సార్ దానిశిల్పనైపుణ్యం చూడండి ఇది తప్పకుండా కొనదగిన వస్తువుసార్. మీలాంటి వారి ఇంట్లో ఉండతగింది' అంటూ చెప్పుకు పోతున్నాడు.

పక్కనున్నాయన నామీదకు ఒరిగి 'చాలా బాగుందండీ' అన్నాడు

'నిజంగా ఆవస్తువు చాలా అందమయింది.' అని నాకు అనిపించింది.

'దుమ్ముపట్టి దాని అందం తెలియటంలేదు సార్ గరుకుకాగితంతో ఓమారు రుద్దితే దాని అందం బయటపడుతుంది.'

ఆ వస్తువుమీద నా మోజు అధికమయింది పాట మొదలయింది. రూపాయితో ఆరంభమయి పదిహేను రూపాయలదాకా త్వరత్వరగా పాకింది అక్కడితో చాలామంది తప్పుకొన్నారు నేను వదిలిపెట్టలేదు. పట్టుదల పెరిగింది 'పదిహేను' అన్నాను

నా పక్కనాయన 'ఇరవై' అన్నాడు నావైపు ఓరగా చూస్తూను

'ఇరవై అయిదు' అనేశాను తెగించి.

నా పక్కనాయన తగ్గిపోయాడు అతను కోపంగా నావైపు ఓమారు చూసి అక్కడ్నించి వెళ్ళిపోయాడు పాట నాకే ఖాయం అయిపోయింది నేను పదిహేనురూపాయలు తీసి అతనికిచ్చి మిగతా పదిహేను మర్నాడువచ్చి ఇచ్చి వస్తువు తీసుకు పోటానికి ఏర్పాటు చేసుకుని ఇవతలికి వచ్చేశాను. నాకు పాటలో వున్న తెలియలేదుగాని ఇవతలికివచ్చి గడియారం చూసుకుంటే తొమ్మిదిన్నరయింది

ఇంటికిచేరి ఇల్లాలి చెవిలో ఈ వార్త వేసేవరకు ఆ ఉత్సాహం నాలో క్షణం క్షణం పెరిగిపోతూనే ఉంది

"ఏదో అన్నానుగాని అంతఖరీదు పెట్టేదనికి?" అంది అరుణ

"నువ్వలా అంటే నా మనసు కష్టపడుతుంది" అన్నాను

ఆ మాటతో నే ఆమె కంగారుపడిపోయి దగ్గరగావచ్చి చొక్కా గుండీలుపట్టుకుని 'క్షమించండి.' అంది

శోధనంచేస్తూ మంచిగంధపు చెక్కతో నగిషీలు నగిషీలుగా ముచ్చటైన ఆ శిల్పనైపుణ్యం గురించి నేను వర్ణిస్తుంటే ఆమె తన్మయురాలై వింటూ కూర్చుంది.

అందులో అమర్చటంకోసం ప్రత్యేకంగా రెండు ఫోటోలుకూడా ఆ మర్నాడే తీయించు కోవాలని నిశ్చయించుకున్నాం. ఆమె ముఖంలో భావాలు కనిపెట్టి 'నాకు తెలుసు దీనికి అనవసరపు ఖర్చు అని నీవు దెప్పికదూ. కాదు కాదు ఉండాలి ఈ మధురమైన రోజులు ఒక చిహ్నం'" అంటూ

అదీ అదీ అంటూంటే అడ్డుకుంటూ ఈ మాధుర్యం కలకాలం ఉండేదేగా, ఇకదీనికి చిహ్నాలుకునికి ఆ మాట మీరు అంటే కష్టంగా కూడా ఉంటుంది. ఎదుటలేని అనుభవానికి చిహ్నాలు కాని కలకాలం నిలిచే ప్రేమకి చిహ్నాలా?" అంది అగాధ

పక్కనుమాస్తూ అన్నమాటల్లో నాకు పూర్తి విశ్వాసం లేకపోయినా ఎందుకో ఆ మాటలు మర్చిపోలేకుండా ఉన్నాను

నా మాటానికి అగాధ "పోనీలెండి మీరు ఎలా చెయ్యాలని ఉంటే అలాగే చేద్దాం" అంది

ఆ మర్నాడు ఉదయం నేను హైకం తీసుకుం ఫోటోస్టాండు తెచ్చుకుందుకు వెళ్ళాను. నేనువెళ్ళేసరికి మేనేజరు పాలుమున్నూరి కూర్చుని వస్తువులన్నీ గదిలో అందంగా సర్దిస్తున్నాడు. నాకన్న లేత వయస్సు చూసి గౌరవ పూర్వకంగా లేచి నిలబడి నమస్కారం చేసి కూర్చుందుకు కుర్చీ చూపించాడు

నేను జేబులోంచి హైకంతీసి అతనికివ్వబోతుంటే అతను కుర్చీదగ్గరికి లాక్కుని కూర్చుంటూ "ఉండండి ఒక్క పదినిముషాలు అయితే ఆ పుస్తకాలు, అవీచూస్తా తెస్తాడు. అర్జెంటుగా వెళ్ళిపోవాలా?" అన్నాడు

అంత తొందరలేనట్టుగా తలఊపాను

నాకిష్ట వస్తువుల భద్రంగా ఆ మరుస్తూ నే ఉన్నాను. మేనేజరు చెమటపట్టిన ముఖాన్ని తుడుచుకుని 'మీరు కొన్నారు మాకారూ ఫోటోస్టాండు ఆ వారిది' అని గుమ్మంలో నిలబడివున్న ఒక స్త్రీని చూపించాడు. ఆమె కుచ్చెళ్ళు మొయ్యని ఓ చిన్న కుర్రవాణ్ణి నిలబడి వున్నాడు. ఆమెకు సుమారు ఇరవై మూడు సంవత్సరాలు వుండవచ్చు

మేనేజరు గొంతు తగ్గించి "డబ్బుకోసం వచ్చింది పాపం. ఆమెది ఓ పెదగాథ. అయినవాళ్లందరికీ దూరమై నమ్ముకున్న ప్రియుడుతో ఇంతదూరం వచ్చి కలో గంజో తాగి బ్రతుకుతుంటే జేమును ఆమెకు పసుపుకుంకుమ లేకుండా చేసేడు. అది బిడ్డ కష్టాలు పడుతోంది" అని అతను ఫోటోస్టాండు తీసుకువచ్చి ఒకచోట పెట్టి చూపిస్తూ 'చదవండి' అన్నాడు.

నేను దుమ్ముదులిపి 'ప్రేమ బహుమానం' అని కిందపేరు పోల్చుకోలేక తడబడుతూంటే 'అతని పేరు లెండి. ఆమెకి అతనికి ఉన్న అనుబంధం ఎంత గాఢమయినదో, పవిత్రమయినదో చూశారా. అతను ప్రేమగా సమర్పించిన ఈ బహుమతికూడా అమ్ముకునే స్థితిలో ఉంది పాపం. అయినవాళ్ళు వదిలేశారు. ఎవరాదరించగలరు" అంటూ నిట్టూర్చాడు.

ఆమె తలవంచుకుని కుర్రవాణ్ణి దగరగా తీసుకొని అక్కడే నిలబడివుంది

నౌకరు చేసే పెద్ద పెద్ద ధ్వనుల్లో మా మాటలు రెండోవారికి వినిపించే అవకాశం లేదు

"మరి ముందు జీవితం?"

రెండుచేతులూ పైకెత్తి ఆకాశంవైపు చూపిస్తూ 'భగవంతుడి ఇచ్ఛ' అన్నాడు మేనేజరు అర్ధనిమీలిత నేత్రాలతో

నౌకరు పుస్తకాలు పట్టుకుని వచ్చి డబ్బు పుచ్చుకుని రసీదు ఇచ్చాడు. మేనేజరు ఫోటోస్టాండు నాచేతిలో పెడుతూ "సంచీలో పెట్టుకోండి ఆమె చూస్తే బాధపడుతుంది" అని కదలబోతుంటే నేను మరో పదిరూపాయలు అదనంగా ఇస్తూ 'ఇది దానం అన్నవిషయం ఆమె చెప్పకండి' అన్నాను

అతను ఆ సొమ్ము ఆమెచేతిలో పెట్టటం — ఆమె లెక్క చూసుకుని డబ్బు ముట్టినట్టుగా వేలు ముద్దర వేసి పిల్లవాణ్ణి చంక నెత్తుకుని బరువుగా వెళ్ళిపోవటం ఈనాటికీ నా కళ్లముందు కదులుతూనే ఉంటుంది. ఆ కుర్రవాని తప్పటడుగులు నా హృదయంలో కదులుతూనే ఉంటాయి. ఆమె దైన్యమైన జీవితం మనసులో చెరగని ముద్రవేసి ఎన్ని సంవత్సరాల నుంచో పరిచయమున్నట్టుగా నిలిచిపోయింది

నేను ఈ గాథంతా అగాధకి చెప్పలేదు. ఆమె సున్నితమైన మనస్సు గాయపర్చటం ఇష్టములేక కొన్ని అబద్ధాలుకూడా ఆడాను

ఆమె ఆ వస్తువు అందానికి ముగ్ధురాలవుతూ 'ఎంత బాగుందండి. అయితే ఇక్కడ ప్రేమ బహుమానం అని రాసి ఉందేమిటి?' అంది

కంగారు కప్పిపుచ్చుకుంటూ 'అవును ప్రేమ బహుమానం కాదూ? నేనే చెక్కించాను' అన్నాను.

'కింద ఇంకోపేరు ఏదో ఉన్నదే' అని ఆమె దాన్ని పరీక్షించబోతుంటె ఆమె చేతిలోంచి ఆ వస్తువు లాక్కుని 'అదా! అక్కడ కొద్దిగా ముక్క

పోయిందిలే.. అంతే. అంతకు తప్పించి మరేం లేదు" అని నవ్వి చెప్పాను.

గదిలోకెళ్ళి తెచ్చి ఆ వస్తువుని ప్రత్యక్షం చేశాను మర్నాడు అనుకొన్నట్టుగా విడివిడిగా ఇద్దరం ఫోటోలు తీయించుకున్నాం ఆ రెండు ఫోటోలు ఆ ఫ్రేములో అమర్చాం. ఆ రోజంతా దానివైపే చూస్తూ కూర్చున్నాం రకరకాలుగా ఆలోచించాం మా ఆలోచన ఎంతవరకూ పోయిందంటే ఆ ఫ్రేముయొక్క అందం ద్విగుణీకృతం కావటంకోసం పక్కన ఓక ఖరీదైన టేబిలేమో కూడా అవసరం అన్నంతవరకూ పోయాయి అరుణ నవ్వేసి బాగుందండి బాగా దొరికిందని స్వర్గం కొనాలనుకున్నట్టుంది మీను అలాగుంది మీరు చెప్పేది' అంది

నాకు అభిమానం వేసింది 'అయితే అపాటి స్తోమతు లేదనా నీ అభిప్రాయం?' అన్నాను కొంచెంగానే

'అది కాదండీ లేదని ఎవరన్నారు? అసలు మన ధోరణి చెబుతున్నాను" అంది అదోలా అనునయించే ధోరణిలో

అరుణకి ఆ వస్తువు మీద ఎంత ప్రీతి పాత్రమయిందంటే ఒకనాడు అది టేబిల్ మీంచి జారి కిందపడితే ఆమె కన్నీరు ఆపుకోలేకపోయింది 'ఎంత తప్పు చేశాను' అన్నట్టుగా బాగా బాధపడుతూ ఏడ్చింది

ఇలా రోజులు వెళ్ళిపోతున్నాయి

అరుణ తొలిపంటగా పండులాంటి పిల్లవాణ్ణి నా చేతుల్లో వేసుకుని గర్వపడింది అనుకున్న వ్యవధికంటె ముందే వచ్చేసింది కూడా, అత్తగారు కూడా వచ్చారు

నేను ఎదురుగా వెళ్ళి పిల్లవాణ్ణి అందుకోవటానికి సిగ్గుపడ్డాను అరుణ నా కళ్ళల్లోకి చూడటానికి సిగ్గుపడిపోయింది

అత్తగారు గలగలా జలపాతంలా మాట్లాడే మనిషి! ఆవిడ ధోరణి వినటానికి విసుగ్గా కూడా ఉంటుంది. రెండు మాసాలు కూతురికి సహాయంగా ఉండి ఆవిడ వెళ్ళిపోయింది.

అరుణా, నేనూ, పిల్లాడూ మిగిలాం అరుణ ఎంతసేపూ వాడితో సరిపోయేది

ఏంకాలం వచ్చిందమ్మా పిల్లాడికి పోతపాలా! ఈ పసిబిడ్డల బలాలు అలా ఉన్నాయి" అంటూ దవడలు నొక్కుకుంది పనిమనిషి

ఆమె ఆశ్చర్యంలో లేనిది ఏమీ లేదు ప్రతినెలా పది పన్నెండు రూపాయలు ఖర్చవుతున్నాయి.

వాడికి కొత్త లేచిరావటం ఏదైనా అవసరం ఉంటే నాలుగైదుసార్లు వెళ్ళటం తప్పేవారికి అరుణ అన్నం వడ్డించటం లేదనీ, ఇంట్లో బాగా ఉండటం లేదనీ, నాంచారు పనులు చేస్తున్నా కూడా బద్ధకంగా అప్పుడప్పుడు స్వగతాలు మొదలెట్టింది

పనిమనిషి జోస్యం చెప్పింది అయినా రూపాయలు పుచ్చుకున్న డాక్టరూ అదే చెప్పింది. నామటుకు నాకు "మళ్ళీనా?" అనిపించింది

అరుణ ఈసారి ఆడపిల్లని కన్నది. సంతోషానికి అవమానాలు తోడవుతోంది నీరసంతో సగం అయిపోయాను ప్రాణాలు కళ్ళల్లో పెట్టుకుని అరుణకి స్వాగతం చెప్పాను

మూడోసారి అరుణే విసుగుపడింది. "బాగుందండీ, తొలిచూరి మలిచూరి ముద్దుగా ఉంటుందిగాని ఏటా పుట్టింటికి పోవటానికి అభిమానంగా ఉంటుంది. ఇక్కడే హాస్పిటల్లో పోసుకుంటాను అంతగా కావలిస్తే అప్పటి రోజులా అమ్మ వచ్చి చేసి పెడుతుంది" అంది

అరుణ గండం తప్పి బయటపడింది. కడుపులో శిశువు చనిపోయింది పెద్ద ప్రాణం దక్కినందుకు తృప్తి పడ్డాను అరుణకి పెద్దజబ్బే చేసింది ఖర్చు సంగతి సరేసరి

పదిరోజులుండటానికి వచ్చిన అత్తగారు పిల్లాళ్ళ వరకూ కదిలే ఆస్కారం లేకపోయింది అరుణ కొంత ఓపిక చేసుకొని నా సహాయంతో రోజులు నెట్టుకొస్తోంది కిలకిలలు బరువైపోయాయి నవ్వని సమర్థించుకోలేక అరుణ నలిగిపోయేది

జీవితం అసిధారావ్రతంలా ఉంది.

అరుణ రక్తహీనంతో పాలిపోయి తెల్లగా పాలిపోయింది

ఓపిక లేదు ఆఫీసులో పని రద్దీ ఎక్కువగానే ఉంది మనసులో గుబులుగుబులుగా, దిగులుగా ఉంటోంది

మా ఫోటోస్టాండు సంగతి అప్పుడు మా యిద్దరి లోనూ ఎవరికీ పట్టలేదు. పనిమనిషే అప్పుడప్పుడు దాన్ని శుభ్రం చేస్తూ ఉండేది. "అప్పటికీ ఇప్పటికీ అసలు పోలికే లేదు. ఎంత చిక్కిపోయారు" అంటూ ఆశ్చర్యం ప్రకటిస్తూ ఉండేది

"ఆపేసి నవ్వు మా ముందు అనవసర ప్రసంగం" అని అరుణ విసుక్కునేది

ఆస్టాండు చేతిలోకి తీసుకొని ఆ చిత్ర తదేకధ్యానంగా చూసి మళ్ళీ అక్కడ పెట్టేసి ప్రేమ బహుమానం అని అస్పష్టంగా అనుకొన్నాను మనసులో

ఒకనాడు ఆఫీసునించి ఇంటికి వచ్చేసరికి అరుణ ఉన్నటుండి కొంప మునిగిపోయినట్టుగా 'ఇక ఈ ఇంట్లో ఒక్క నిముషం వుండటానికి వీల్లేదండీ మరో ఇలు చూసుకుందాం' అంది

నేను ఆశ్చర్యార్థకంగానే ఏమిటి కారణం? అన్నాను

గొంతు తగ్గించి 'ఈ ఎక్కడ బాగా ఉంది చూడండి. అంతలోకే ఓ పరువులేని ఆవిడ చేరింది ఇలాంటి పొరుగున ఉండకూడదు'

ఆమె ఊహించినంత అసహ్యం నా ముఖంలో ద్యోతకం కాకపోవటంతో అరుణ ముఖం చిట్లించుకుని ఏం మొగవారండీ! ఏదో సామాన్యమయిన విషయంలా చూస్తారేం. చేతనయితే వీధిలో వాళ్ళంతా కలిసి అనుకుని, ఆ నీతిలేనిదాన్ని అక్కణ్ణించి వెళ్ళగొట్టండి లేదంటారా మనమయినా యిక్కణ్ణించి ఖాళీ చేసిపోదాం' అంది

"ఇంతకీ ఆమెను నేను చూడలేదు ఆమెను గురించి నేను వినలేదు నాకంటె ముందు నీకెలా తెలిసింది'

'పనిమనిషి చెప్పిందండీ. నేనూ కనిపెట్టాను' అంది అరుణ కొత్త మొత్తుకుని

నేను ఆమెను రిక్షాలోంచి దిగుతుండగా చూసి ఆశ్చర్యపోయాను. ఆనాడు చిన్నపిల్లవాణ్ణి పక్కన పెట్టుకుని గుమ్మంవార ఒరిగి పెట్టెకోసం నిలబడ్డ స్త్రీమూర్తి కంటిముందు మెదిలితే నిశ్చేష్టుడనయి చూస్తూ నిలబడిపోయాను.

అరుణ గుమ్మంలో నిలబడి "ఆమె అందానికి ముగ్ధులయి పోతున్నారా?" అంది.

తెల్పిరి ఈ కఠినమయిన ధోరణికి కోపం వచ్చినా తమాయించుకుని 'మాటలు జాగ్రత్తగా ప్రయోగించాలి అరుణా' అన్నాను.

'రెండువీధుల అవతల రెండిళ్ళు ఖాళీగా ఉన్నాయట పోదాం' అంది అరుణ

అలాగే అని నేను నా గదిలోకిపోయి ఆలోచిస్తూ కూర్చుండిపోయాను. దిక్కులేని దీనురాలు, తిరిగిరాని దానం పుచ్చుకున్న అభాగ్యురాలు ఇలా మారిపోయిందే అన్న ఆలోచనతో అలసి నిద్రపోయాను.

నిద్రలో రూపాయలు గలగలలాడుతూ మీద పడ్డట్టు స్వప్నంగా కలవచ్చింది.

అరుణ చెప్పింది ఆమె పేరు 'రాధ' అంట 'రాధాబాయి' అని పిలుస్తారుట

నేను అరుణ ఒత్తిడి వలనే ఇల్లు మార్చేసాను మంచిపని చేశాను అని నాకు నేనూ తృప్తి పడ్డాను

అరుణ దేముడుగుళ్ళో అమ్మవారికి పూజ చేయించింది

అయినా ఆమె రాధాబాయిని మర్చిపోలేదు. ముఖం వెగటుగా పెట్టుకుని 'ఏం తలతిక్క? పాడు బ్రతుకులు! ఆ నీచ బ్రతుకులు బతక్కపోతే చావకూడదూ" అంటూ అసహ్యించుకుంటూనే ఉండేది

పనిమనిషి రాధాబాయిగురించి ఒద్దన్నా ఏదో ఒకటి చెబుతూ ఉంటుందని అరుణ దాన్ని కూడా మానిపించేసి కొత్త పనిమనిషిని కుదుర్చుకొంది.

కొత్తయింట్లో అరుణ ఫోటోస్టాండుని టేబిల్ మీద అమరుస్తుంటే నా మనసులో అదోరకంగా అనిపించింది. పడుపువృత్తి చేసుకునే ఆడదాని వస్తువు సంసారుల ఇళ్ళల్లో వాడుకోటమూ అనిపించి వెంటనే "ఆస్టాండు తీసెయ్యి అరుణా" అన్నాను.

అరుణ ఆశ్చర్యంగా ఏం? అంది.

"అదేం బాగులేదు. ఇంకోటి మంచిది తెస్తానుగా" అన్నాను. అరుణ అనుమానంగా" ఏదో కారణం ఉంది చెప్పండి" అంటూ రొక్కించ సాగింది

"ఏమీలేదు ఊరికేనే"

బహుమానం

"అయితే ఫర్వాలేదు నాకు చాలా బాగుంది. అది బాగులేదంటే ఎవరికైనా ఇచ్చేదాన్ని"

"అదికాదులే చెప్పినట్టు చెయ్యి దాన్ని పెట్లో పడెయ్యి" అన్నాను విసుగ్గా

'ఎందుకో చెప్పండి దాచుకోవటం ఒక్కటే కారణం అంటే నమ్మలేను' అంది అతను దగ్గరగా వచ్చి

నేను వెనక్కి తిరిగి కిటికీ కమ్ములు పట్టుకుని 'ఆ వస్తువు రాధాబాయిది' అన్నాను

'హా!' అన్న ఒక్కమాట తప్పించి ఆమె నోటమాట రాలేదు అతను ఎర్రబడిన ముఖంతో 'ఆ రహస్యం ఇన్నాళ్ళుగా ఎందుకు దాచావు' అంది.

'ఇదికాదు మన్నా ఇన్నాళ్లనుంచీ దాని సంగతే పట్టించుకోలేదు. ఇవాళ ఆ వస్తువు ప్రత్యేక శ్రద్ధతో ఆ టేబిల్ మీద అమరుస్తుంటే వింతగా తోచింది' అన్నాను

'ఇప్పటికైనా చెప్పావు నయం' అని అతను ఆ ఫ్రేములోంచి రెండుఫోటోలు ఇవతలికి తీసి దాన్ని గదిమూలకు గిరవాటుపెట్టింది అది వెళ్ళి పాత బట్టలమూటమీద పడింది లేకుంటే ముక్కచెక్కలయేది అదికూడ!

నాకు ఓ ఆలోచనతట్టింది. 'ఎలాగూ పనికి రానప్పుడు ఆ వస్తువు ఇంట్లో ఉంచటం దేనికి? అమ్మేద్దాం ఎంతో కొంత వస్తే' అన్నాను

'అలాగే చెయ్యండి' అంది అతను
నేను ఆ వస్తువుని తీసుకొని మెట్లు దిగబోతుంటే అస్పష్టంగా తప్పు చేస్తున్నానా అనిపించి "పోనీ ఉంటే ఏం?" అన్నాను.

"మీదంతా శేషనం అలాంటి వస్తువుల్ని ఇంట్లో పెట్టుకొంటారూ?" అంది అతను

"కాదు మన తోటిదాని."

అడ్డుపడుతూ అతను "అక్కర్లేదు, మనకు చిన్నాలు కావలసినవి లేవూ! ఇలాంటి పాపిష్టి వస్తువులు మనకి వద్దు" అంది

నేను వేలంపాట మేనేజర్ని కలుసుకుని సంగతి చెప్పాను.

అతను ఆశ్చర్యం ప్రకటిస్తూ, "ఇంత మంచి వస్తువు దేనికిపోరి అమ్మటం!" అన్నాడు.

"కాదు మీకెందుకుగానీ. అమ్మేసెయ్యండి విషయం మీకే తెలుస్తుంది" అన్నాను

అయన వస్తువు తీసుకుని 'సరే' అని పెట్టారు

నేను లేచి "మళ్ళీ ఎప్పుడు రమ్మంటారూ?" అన్నాను

"రేపు ఆదివారంనాడే పాట పెడతాం. పోను వారం రండి. వింటే తెలిసి రావచ్చు."

నేను ఇవతలికి వచ్చేశాను హృదయం తేలిక పడింది అతని మాటలు జ్ఞాపకం వచ్చాయి అతను చెప్పింది నిజం!

ఆదివారంనాడే నేనూ వేలంపాటకు వెళ్ళాను. దూరంగా నిలబడ్డాను ఆ పూట వాన రాగా మసక మసకగా ఉందని కొందరు జనం అంతగా రాలేదు. పాట మొదలయింది

నా ఫోటో స్టాండుకూడా పాటకి వచ్చింది

నా గుండెలు ఎందుకో దడదడ మన్నాయి.

ఇరవైయిందో ఇరవైనో సందోయ్! అన్న కంఠం నా చెవుల్లో మారుమ్రోగింది

ఆ గొడవలో ఎవరు పాడారు, ఎంతకి పాడారు నాకు వినిపించలేదు పాటగాడు మరో వస్తువు అందుకున్నాడు

జనాన్ని తప్పించుకొంటూ తెల్లని ముసుగు వేసుకున్న ఓ స్త్రీ నా ఫోటో స్టాండుని హృదయానికి దగ్గరగా హత్తుకొని ఇవతలికి రావటం చూశాను. ఆమె ఏదో దీపం దగ్గర నిలబడి 'రిక్షా' అంటూ పిలిచింది

ఆమె తలమీద ఉన్న ముసుగు కాస్త జారిపోయింది. దీపం వెలుగులో ఆమెను గుర్తుపట్టాను

ఆమె రాధాబాయి!!

నిన్న జరిగిన సంఘటన ఇది,

రాత్రి అతను 'ఏమిటో ఈ లోకం... ఒక మొగవాడు, ఒక ఆడది ఒకచోట చేరటం—పిల్లలూ.. బాధలూ ఏమిటీ ప్రశ్నలు! రాను రాను మనమీద మనకే అసహ్యం పుడుతోంది' అంది కన్నీటితో. నేను చప్పరిస్తూ 'అలా అనకు అదే మనలోని విలువ మనకి తెలియదు ఆ విలువ తెలిసినవారు వేరే ఉన్నారు' అన్నాను.

పాస్టర్‌నాక్ ఖండకావ్యాలు

శ్రీ ఏ. సోమసుందర్

బోరిస్ పాస్టర్‌నాక్ కవి, కథకుడు, అనువాదకుడు, జననం 1890 లో. ప్రముఖ రష్యన్ విప్లవకవి మయకోవిస్కీ ప్రారంభించిన భవిష్యత్కవితోద్యమం (Futurist Poetry) లో ఈయన ప్రముఖపాత్ర వహించాడు. భావకవిత్వ పునరుజ్జీవనవాద మార్గాన కవితలో గొదర మళ్ళుతూన్నవని ప్రముఖాంగ్ల విమర్శకుడు జాక్ లిండ్సే 'నేటి సోవియట్ సాహిత్యం' అనే తన విమర్శగ్రంథం (142 పుట) లో తెలిపాడు. ఈ కవి కృతులలో కొన్ని ముఖ్యమైనవాటిని సంపుటీకరించి 'లిండ్సే డ్రమ్మండ్ లిమిటెడ్, లండన్ ప్రకాశకులు 1946 లో గ్రంథంగా ప్రచురించారు. ఈ కవి గేయాలను ఇంగ్లీషులోకి జె. యం. కోహెన్ అనువదించాడు. 1948 లో పిల్గ్రిమ్స్ పబ్లిషింగ్‌హౌస్ బొంబాయి వారు ఆ గ్రంథాన్ని బహుళంగా ప్రచారం చేసి విక్రయించారు.

రష్యన్ విప్లవానికి పూర్వస్థితిని దృష్టిలో వుంచుకొని శ్రీ పాస్టర్‌నాక్ యుద్ధకాల రచించిన 'డాక్టర్ ఝివాగో' అనే నవల సోవియట్ పాఠకులలోనూ, రచయితలలోనూ తీవ్ర సంచలనానికి గురిఅయింది. విపరీత విమర్శలకు కారణభూతమైంది. ఈ నవలను ఒక ఇటాలియన్ గ్రంథప్రకాశకసంస్థ వెనుకటి సంవత్సరం ప్రచురించింది. ఈ యేడాది ఆ నవలకు నోబెల్ బహుమానంకూడా ఇవ్వబడింది.

రష్యన్ సాహిత్యంలో మణిదీపాలనదగిన టాల్‌స్టాయి, గోర్కీ, ఛెకోవ్, డాస్టవిస్కీ, షొలొకోవ్, ఇల్యా ఎహ్రెన్‌బర్గ్ మున్నగు ప్రముఖరచయితల ఉత్కృష్ట నవలలకు లభించని ఈ గౌరవం పాస్టర్‌నాక్ నవలకే రావటమంటే దానివెనుక ఏదో రాజకీయ కుట్ర వున్నదని సోవియట్ సాహిత్యసంస్థలు, ప్రభుత్వము భావించడంలో వైపరీత్యం లేదుగా!

ఏమైనా ఈ కవి 1945 పూర్వం రచించిన ఈ గేయకృతులన్నీ అపూర్వకవితాసౌరభంతో విలసిల్లుతున్నవి. ఈయన రష్యన్ భాషలోనికి షేక్స్పియర్ నాటకాలను, షెలీ, కీట్సు మున్నగు ప్రముఖాంగ్లకవుల కృతులను అనువదించి, ప్రచురించి, విశేషకీర్తి సముపార్జించుకున్నాడు.

'హేమంతరోదసి' అనే ఈ క్రిందిరచన లిండ్సే డ్రమ్మండ్ వారి గ్రంథంనుంచి స్వీకరించబడింది. రష్యన్ మూలంలోని ఛందస్సునుగాని, ఆ భాషా సంప్రదాయాలకు పరిమితమైన సంకేతాలనుగాని ఆంగ్లానువాదకుడు స్వీకరించలేదు. అట్టే తెలుగులో సంప్రదాయానుగుణమైన ఛందస్సు, పదచిత్రాలు అనువాదంలో మలచుకొనవలసి వచ్చింది.

హేమంతరోదసి

సరిగానే చెబుతున్నా, ఒక వారంక్రిందటనే
చుక్కల పెనువెలుగు వాక పొగమంచును చీల్చివెడలె!
హిమబిందు స్నపితమూర్తి ఘులంఘులల మొరసి వడచె,

పాస్టర్‌నాక్ ఖండకావ్యాలు

గాజుతలుపు బ్రద్దలైన సవ్వడివలె యామినీధుని గడచెను,
మంచుగడ్డ పలకపైన జారినటుల, వంకసాల
వంటకోసి కుప్పవేసుకొనెను నాడు !

మంచుగడ్డపై నడిచే సాహసయాత్రిక, వినుమా !
సావధానచిత్తుడవై వేయవలయు ముందు కడుగు !
లేకుంటే నీ యడుగులు తడబడిపడిపోదువులే !
మలుపులిరుకు దోవ, సులువు కాదు, నీవె నీకు బరువు
తెరువెవ్వరి వేడదవో - తరిగే దార్ఢ్యము కడవర !

ఇరుల దొంతరల కొండకు యినుపగొలుసులతో గాలిని
బంధించిన నిశీధ మిది, పగలో విపన్నర్యకులా
యము లన్నీ తెరచె నదే ! శర్వరీరహోగీతుల
కల్యకుల్యముల పరచెను, సావధానచిత్తుడవై
సాగించుము ముందుకు పథికా !

చలికాలపు పెనుగాలుల వేటకుక్క మెడగంటలు
నలుగడలకు పరచె భీతి ! నిశిరక్కసి యినుపముడిమ
కలిగించెను నెలవంకకు ఘనీభావవిస్మయావము !
ఊపిరినలుపని నాలుక లావా కీలల నుమిసెను,
నోళుల లాలాజలములు గడ్డకట్టుకొనిపోయెను,
సావధానచిత్తుడవై సాగించుము జీవయాత్ర !

సుప్తారామం

సుప్తారామము విదజల్లెను జీర్ణపత్రముల -
కరగి కాలి నుసియైపోయిన యిత్తడిరేకుల,
నాతో, నా సహచారిణి దీపశిఖాపింఛముతో -
సప్తవర్ణదీధితిమయ విశ్వమహోజ్మిర్మయి
—వేలుచుండ కల్ప్రిందుగ !

వినిపించని దదో జీవపరమార్థము
రహస్యమై, శ్రవఃపేయనిశ్వనమై, సుహాసమై,
వినిపించెను లోలోపల, నిశాశిఖరి తిమిరగర్భ
సోపానము లొకటొక్కటి — తారావళి నూతగగొని
—ఆరోహించెద నొంటిగ!

గిరిమల్లికశాఖలవే, వియద్రాజ్యజయకేతన
ధ్వజముల నెత్తిన రీతిగ - గర్వోన్నతమై నిలచెను,
శుష్కపత్ర సముచయాల, శీర్ణకుసుమసమూహాల -
చాంద్రదీబింబావరణము కప్పచుండ మేలిముసుగు -
తెరల మరల సుతారముగ!

అదిగో అదె కాసారం - ఎదవెలువడు రహస్యమై
పదిలముగా గుసగుసలతో బదరీపాదపముతోడ,
పలుకుచుండ, తీవ్రకాంతివోలె నిలచి, పిలుచుచుండ,
ప్రేల్లిత జలధరపంక్తుల సంజర మదె మొగసాలల
నారాయస్థగితమై శ్రీ సుమవదనము భాసించగ!!

కలగూరగంప

డాక్టర్ ఝివాగో

స్టువార్ట్ హాంప్‌షైర్

డాక్టర్ ఝివాగో కన్నా గొప్ప నవల గత ఏ శతాబ్దిలోగాని వెలువడలేదని మనం నిస్సంకోచంగా చెప్పవచ్చును. ఇది ఏ పరిస్థితులలో వ్రాయబడిందో తెలిసినప్పటికీ, మన అభిప్రాయాలపై ఈ పరిస్థితుల ప్రభావ మేమిటో గ్రహించినప్పటికీ, ప్రపంచ [illegible] ఇటువంటి [illegible] వెలువడలేదని ఒప్పుకోవాలి.

మనదేశంలో ఈ నవలను గురించి [illegible] ఉత్సాహానికి మన కంతగా ఆశ్చర్యపడనక్కర లేదు. రాజకీయాలవలననేగాని, కమ్యూనిజంతో గాని [illegible] గాని, ఈ ఉత్సాహానికి [illegible] సంబంధం లేదని నా అభిప్రాయం. ఈ నవల చదివిన వెంటనే పాఠకులకు కలిగే అనుభూతి [illegible]

[illegible]



బోరిస్ పాస్టర్‌నాక్

[illegible]

[illegible] (interregnum) [illegible]

[illegible] (naive) [illegible] (naive) [illegible]

[illegible] (Anthony and Cleopatra) [illegible]

(Proust) ... (Czar) ... (Hegel)

(Hegel) ... (Radical intelligentsia) ... (Frigid) ...

(Modern Literature) ...

భారతవీరుల పతాకలు

శ్రీ తవిశెట్ల శ్రీరామమూర్తి

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

గ్రంథ విమర్శనము

జయంతి

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

పంచకల్యాణి

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

భారతాభ్యుదయము

[పద్యకావ్యము]

[illegible]

[illegible]

[illegible]



[illegible]

తెరమెరుగులు

[illegible]

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishnan, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras-1. [illegible]

[illegible]

తెరమరుగులు

[[illegible] సంఖ్య 3]

[illegible]

సవరణ

1958 [illegible]

[illegible]

Printed & Published for Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1. Editor S. Sambhu Prasad